

ПРАВОПОРУШЕННЯ ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ
ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ

ВАСИЛЬ ФРАНЧУК
ДОМІНІКА КОРЕЦКА-ШУКЄВИЧ

Difin

Lviv State University of Internal Affairs

Vasyl FRANCHUK
Dominika Daria KORECKA-SZUKIEWICZ

**CORRUPTION-RELATED
OFFENSES:
ADMINISTRATIVE LEGAL GROUNDS
OF COUNTERACTION**

Monograph

Warsaw
2021

Difin

Львівський державний університет внутрішніх справ

Василь Франчук
Домініка Корецька-Шукевіч

**ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ
З КОРУПЦІЄЮ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ
ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ**

Монографія

Варшава
2021

Difin

Recommended for printing and distribution via the Internet
by the Academic Council of
Lviv State University of Internal Affairs
(*protocol of April 28, 2021, № 12*)

Reviewers:

Roman BLAHUTA – Doctor of Legal Sciences, professor (Lviv State University of Internal Affairs)

Iwona KLONOWSKA – associate professor (Police Academy in Szczytno)

Marek DZIERZEGA – (European Union Advisory Mission in Ukraine)

Franchuk Vasyl, Korecka-Szukiewicz Dominika Daria

Corruption-related offenses: administrative legal grounds of counteraction: monograph. Warsaw: LvSUIA, 2021. 183 p.

ISBN 978-83-66491-61-8

Concept and signs of corruption, development of legislation on administrative liability for corruption-related offenses, regulation of liability for corruption-related offenses in legislation of foreign countries were studied. Legal analysis of objective and subjective features of the corpus delicti for corruption-related offenses were carried out. Legal analysis of provisions of current administrative legislation of Ukraine on liability for committing corruption-related offenses and anti-corruption legislation of the Republic of Poland was made during the research. Theoretical and applied problems of liability for corruption-related offenses and prospects for improving liability for corruption-related offenses are outlined.

For applicants for higher education, majoring in «Law», «Law Enforcement», specialists in the field of administrative law, as well as law enforcement officers whose activities are related to the prevention of corruption offenses and corruption-related offenses.

Copyright © by Franchuk V., Korecka-Szukiewicz D. D., 2021

Copyright © by Difin Sp. z o.o., 2021

Difin Sp. z o.o.

Warszawa 2021

00-768 Warszawa, ul. F. Kostrzewskiego 1

tel. 22 851 45 61, 22 851 45 62

Księgarnia internetowa Difin: www.ksiegarnia.difin.pl

Skład i łamanie: Edit Sp. z o.o., www.edit.net.pl

Рекомендовано до друку і поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 28 квітня 2021 року № 12)

Рецензенти:

Роман БЛАГУТА – кандидат юридичних наук, професор (Львівський державний університет внутрішніх справ)

Івона КЛОНОВСЬКА – доктор габілітований (Вища школа поліції в м. Щитно)

Марек ДЖЕРЖЕГА – (Консультативна місія Європейського Союзу в Україні)

Франчук В.В., Корецька-Шукєвіч Д.Д.

Правопорушення, пов'язані з корупцією: адміністративно-правові засади протидії: монографія. Варшава: ЛьвДУВС, 2021. 183 с.

ISBN 978-83-66491-61-8

Досліджено поняття та ознаки корупції, розвиток законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, регламентацію відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією у законодавстві зарубіжних держав. Проведено юридичний аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак складів правопорушень, пов'язаних з корупцією. Здійснено правовий аналіз положень чинного адміністративного законодавства України щодо відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, а також антикорупційного законодавства Республіки Польща. Окреслено теоретичні та прикладні проблеми відповідальності за правопорушення, пов'язані із корупцією, а також обґрунтовано перспективи її удосконалення.

Для здобувачів вищої освіти за напрямом «Право», «Правоохоронна діяльність», фахівців у галузі адміністративного права, а також працівників правоохоронних органів, діяльність яких пов'язана з запобіганням корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаних з корупцією.

Copyright © by Франчук В. В., Корецька-Шукєвіч Д. Д., 2021

Copyright © by Difin Sp. z o.o., 2021

Difin Sp. z o.o.

Warszawa 2021

00-768 Warszawa, ul. F. Kostrzewskiego 1

tel. 22 851 45 61, 22 851 45 62

Księgarnia internetowa Difin: www.ksiegarnia.difin.pl

Skład i łamanie: Edit Sp. z o.o., www.edit.net.pl

CONTENT

SUMMARY	10
CHAPTER 1	
ADMINISTRATIVE LEGAL REGULATION OF LIABILITY FOR CORRUPTION-RELATED OFFENSES	17
1.1. Conceptual approaches to defining corruption as a distinguishing feature of corruption and corruption-related offenses	17
1.2. Concepts and signs of corruption-related offenses	25
1.3. Liability for corruption-related offenses in the legislation of foreign states (on the example of the legislation of the Republic of Poland)	35
Chapter 1 conclusions	44
CHAPTER 2	
LEGAL ANALYSIS OF ADMINISTRATIVE CORRUPTION-RELATED OFFENSES	47
2.1. Object and objective side of administrative corruption-related offenses	47
2.2. Subject and subjective side of administrative corruption-related offenses	97
Chapter 2 conclusions	109

CHAPTER 3

TOPICAL ISSUES OF IMPROVING ADMINISTRATIVE LIABILITY
FOR CORRUPTION-RELATED OFFENSES
(THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS) 113

3.1. Theoretical and applied issues of responsibility for corruption-related
offenses 113

3.2. Prospects for improving the legal regulation of liability for
corruption-related offenses 144

Chapter 3 conclusions 160

CONCLUSIONS 163

BIBLIOGRAPHY 169

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	14
розділ 1	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ	17
1.1. Концептуальні підходи до визначення корупції як розмежувальної ознаки корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень	17
1.2. Поняття та ознаки правопорушень, пов'язаних з корупцією	25
1.3. Відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, у законодавстві зарубіжних держав (на прикладі законодавства Республіки Польща)	35
Висновки до першого розділу	44
розділ 2	
ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНІХ З КОРУПЦІЄЮ	47
2.1. Об'єкт та об'єктивна сторона адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією	47
2.2. Суб'єкт та суб'єктивна сторона адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією	97
Висновки до другого розділу	109

РОЗДІЛ 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ (ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ)	113
3.1. Теоретичні та прикладні проблеми відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією	113
3.2. Перспективи удосконалення законодавчої регламентації відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією	144
Висновки до третього розділу	160
ВИСНОВКИ	163
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	169

SUMMARY

This monograph is the first comprehensive study in Ukraine on administrative liability for corruption-related offenses. Monograph considers: concept and signs of corruption; progress of legislation on administrative liability for corruption-related offenses; regulation of liability for corruption-related offenses in legislation of foreign countries; objective features of the corpus delicti; subjective features of the corpus delicti; theoretical and applied problems of liability for corruption-related offenses; prospects for improving of liability for corruption-related offenses.

Legal analysis of provisions of current administrative legislation of Ukraine on liability for committing corruption-related offenses and anti-corruption legislation of the Republic of Poland was made during the research.

In particular, it was found that at the doctrinal level, comprehensive research on administrative liability for corruption-related offenses hasn't been conducted and some scientific views on the issue of combating these offenses are superficial and selective.

It's proved that despite that domestic legislation establishes a number of norms that contain measures of administrative and criminal-legal counteraction to corruption, their effectiveness is negatively affected by established loyal attitude of Ukrainian population to the danger of the phenomenon and, consequently, personal, moral reluctance to counteract this phenomenon.

It's determined that corruption as a phenomenon that is a natural result of the joint development and formation of both Ukraine and world community in general is one of the main criteria for distinguishing corruption offenses from corruption-related offenses, because signs of corruption-related offenses are as follows: no signs of corruption; actions violate requirements, prohibitions and restrictions established by the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption"; committed by a person specified in Art. 3 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption"; following legal liability is provided: criminal, administrative, disciplinary and/or civil.

It's established that legislation of the Republic of Poland defines a group of corruption-related offenses. However, difference with Ukrainian legislation is that legal norms are not provided for separate administrative or criminal liability for corruption-related offenses, and vice versa, are recognized as such when a direct act of corruption is committed. In addition, norms that contain liability for corruption-related offenses are exclusively criminal, in contrast to those provided in Ukrainian law.

It was found that system of legal norms of the Republic of Poland, which provides liability for corruption offenses and corruption-related offenses in general has more than a hundred components. Given this, borrowing experience in normatively increasing of potential risks of corruption-related offenses seems to be reasonable.

It's determined that social relationships in the field of prevention of violations established by the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», requirements, prohibitions and restrictions, preventive mechanisms' application for such violations and elimination of consequences of corruption-related offenses are group object of corruption-related offenses.

It's proved that in Chapter 13-A of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (hereinafter – CUAO) offenses provided in Art. 172⁵ (gift), 172⁶ (declaration of person authorized to perform functions of the state or local government), 172⁸ (information that became known to the person in connection with performance of official or other duties defined by law – Part 1; information about the whistleblower, his relatives or information that can help to identify whistleblower' person, his close entourage, who became known to him (them) in connection with performance of official or other duties defined by law – Part 2 of this article) and Art. 172⁹⁻¹ (illegal gain) belong to the subject offenses.

It's established that the vast majority of corruption-related offenses are objectively offenses with a formal composition and active actions. Subject of these offenses is special, defined by provisions of the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”.

It has been proved that purpose and motive don't affect qualifications of corruption-related offenses in any way, despite the fact that they are of cupidity nature and are generally inherent in corruption-related offenses. In addition, occurrence of adverse effects in considered group of offenses is not of mandatory nature.

Analysis of theoretical provisions and practice of application of provisions of Section 13-A of the CUAO shows that there are many problems due to its imperfections and incorrect application of its provisions in law enforcement and judicial practice both in theory and in practice application of the legislation of Ukraine, which provides liability for corruption and corruption-related offenses.

Study of current legislation of Ukraine, which is aimed at combating corruption certifies that defined features in such terms as “corruption offense”, “corruption-related offense”, “corruption crime” are not always taken into account during selection from the whole set of those offenses, which are or should be corrupt.

There is also an opposite problem, due to the fact that certain offenses, which by their nature should belong to corruption category, but they don't. In view of this, it has been established that there is some chaos in administrative and criminal legislation regarding the definition of the list of corrupt or corruption-related acts. Certain acts that are of corrupt nature including certain corruption-related offenses don't belong to them, while others correspond to characteristics of corruption-related offenses, but are not represented in Section 13-A of the CUAO.

It is established that one of the problems of corruption-related offenses is that content of concepts used by the legislator in anti-corruption field in some cases is unknown, and in cases where a concept is reflected in legal acts this doesn't give clarity and unambiguity in understanding its content.

As current situation in Ukraine clearly shows ineffectiveness of the means of influencing corrupt persons, expediency of revising the state's anti-corruption policy on sanctions for such offenses (crimes) was substantiated. The most appropriate means of influence in this case may be material influence on the guilty person. In this case, in addition to the fine of such an entity it is advisable to deprive the right to hold certain positions or be engaged in certain activities. Accordingly, in this case, further social harm or public danger from such person is actually eliminated.

It's proved that problem that scholars pay attention to is the lack of unified and well-established practice of judicial proceedings in cases of administrative corruption-related offenses (mostly this practice is formed by courts of first instance) and the lack of effective mechanisms of unified interpretation and application of relevant administrative and legal prohibitions.

Expediency to clearly define the list of corruption and corruption-related crimes/offenses in administrative and criminal legislation is established.

It is substantiated that the body (official) authorized to decide the case may release violator from administrative liability and limit himself to oral remarks in case of low significance of committed administrative offense, except in cases of committing a corruption or corruption-related administrative offense.

Inexpediency of usage the phrase “gifts that correspond to generally accepted notions of hospitality” in provisions of anti-corruption legislation has been proved, as its too broad interpretation contributes only to abuses in this area.

It is proposed to change the unit of assessment for offenses related to unreliable declaration to non-taxable minimum income of citizens. This, in turn, will not only bring the provisions of these articles in line with the traditional definition of the amount of damage, but will in fact halve the threshold for liability.

Expediency to provide in the CUAO responsibility for receiving an offer or promise of illegal gain by an official, as well as receiving illegal gain in the amount not exceeding two non-taxable minimum incomes is proved. In accordance such acts should be excluded from provisions of the Criminal Code of Ukraine.

Specific proposals to address the most problematic issues of administrative liability for corruption-related offenses, which found their objectification in conclusions to the work and proposals to improve administrative and legal, as well as within certain criminal legal regulation of special confiscation in the legislation of Ukraine were formulated based on what was discovered during the study.

ПЕРЕДМОВА

Протидія корупції в Україні стала ледь не першочерговим завданням, про що свідчить і створення значної кількості антикорупційних органів, і зміни до чинного законодавства України в частині регламентації відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією діяння.

Прагнення подолати це ганебне явище, що притаманне будь-якій державі, з одного боку, є цілком виправдане, з іншого, – непослідовність та необгрунтованість деяких рішень засвідчує неправильний курс законодавчого органу з цього питання.

Загалом мета знизити рівень корупції до мінімуму є важливим завданням будь-якої цивілізованої держави, однак засоби для досягнення такої мети мають бути зрозумілими і для потенційного корупціонера, і для представників антикорупційних правоохоронних та судових органів, які безпосередньо протидіють цьому негативному явищу.

Одним із важливих поступів нашої держави у боротьбі з корупцією стало прийняття Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII як рушійної сили у реалізації антикорупційної політики держави. Цінність цього нормативно-правового акта передусім обумовлена тим, що на законодавчому рівні закріплено основні категорії у сфері протидії корупційним проявам, зокрема введено в законодавчий обіг таке поняття, як «правопорушення, пов'язане з корупцією», що ще більше розширило інструментарій для реагування держави на такі прояви. Однак і ця обставина не усуває всіх імовірних проблем при трактуванні того чи іншого законодавчого поняття, а також практичного його застосування у сфері протидії корупційним та пов'язаним із корупцією діянням.

Попри достатню кількість таких заходів, що диференційовані у різних галузях права, їхня якість подекуди не найкраща, і, безумовно, вимагає і теоретичного обґрунтування, і відповідного законодавчого коригування, оскільки правопорушення, пов'язані з корупцією, є новелою українського законодавства, котра фактично перебуває на стадії свого становлення.

Попри загалом позитивні тенденції у сфері боротьби з корупцією, зауважимо, що деякі законодавчі «новели» видаються не виправданими, не логічними, сформованими винятково за міжнародними інституціями, які здебільшого не враховують реалій української дійсності, теоретично не обґрунтованими, і, відповідно, потребують подальшого і наукового розгляду, і законодавчих змін.

Отже, сфера протидії корупційним проявам не лише не втрачає актуальності, а навпаки вимагає більших зусиль у законодавчій і практичній площині діяльності правоохоронних та судових органів.

Теоретичні та прикладні аспекти відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, вивчали такі науковці, як: Є. О. Алісов, Ю. В. Басакова, О. І. Безпалова, О. Г. Бондарчук, Н. Б. Болотіна, К. Л. Бугайчук, В. С. Венедіктова, Н. В. Веренич, А. В. Гайдук, В. Д. Гвоздецький, Т. Г. Головань, Г. С. Гончарова, О. В. Джафаров, О. О. Дудоров, І. В. Зуба, В. О. Іванцов, Д. І. Йосифович, Н. М. Коминар, Н. М. Корчак, М. В. Молодцов, В. Я. Настюк, П. Д. Пилипенко, В. І. Прокопенко, С. С. Рогульський, В. Г. Ротань, А. О. Собакарь, О. В. Ткаченко, М. І. Хавронюк, С. О. Шатрава, О. М. Шевчук та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є першим в Україні комплексним дослідженням регламентації відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, на основі чинного адміністративного й антикорупційного законодавства України та з урахуванням проблематики практичного застосування положень глави 13-А КУпАП. На підставі правового аналізу адміністративного законодавства минулих років і чинних адміністративно-правових приписів, що регламентують відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, а також розроблених із цих питань позицій та власного бачення проблеми сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, які мають теоретичне і практичне значення.

Практичне значення одержаних результатів проведеного дослідження полягає у тому, що сформульовані у монографії результати, теоретичні висновки і практичні рекомендації мають науково-теоретичне значення і можуть бути використані у: науково-дослідницькій сфері – для подальшого дослідження питань відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією в адміністративному праві України; правотворчості – з метою вдосконалення адміністративного законодавства в частині регламентації відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією; правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності практичної діяльності підрозділів, які здійснюють протидію правопорушенням, пов'язаним

з корупцією; освітньому процесі – під час викладання здобувачам вищої освіти навчальної дисципліни «Адміністративне право», а також під час підготовки дидактичних матеріалів з цієї дисципліни.

Результати монографічного дослідження впроваджено в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ (акт від 15.04.2021 № 35).

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

1.1. Концептуальні підходи до визначення корупції як розмежувальної ознаки корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень

Сьогодні засвідчує вразливість усіх сфер суспільних відносин нашої держави (правових, економічних, політичних, професійних, духовних тощо) до ризиків корупційних проявів. Водночас явище корупції є однією із головних загроз національній безпеці України, оскільки не лише паралізує фінансову систему та сферу державного управління, а й спричиняє кризу суспільства загалом через спотворення моральних цінностей, а відтак і нехтування основами організації правової держави. Підтвердженням поширення серед громадян настроїв про неспроможність/небажання влади протидіяти цьому небезпечному явищу стали протести населення під час Помаранчевої Революції та Революції Гідності.

З цього приводу О. Дручек зазначав, що останніми роками корупція набула ознак всепоглинаючого, агресивного і непередбачуваного за характером суспільного феномену. Поширення цього явища становить реальну загрозу існуванню конституційно заявлених параметрів (демократичного, соціального, правового) української держави [45, с. 275]. Твердження автора набуває особливого значення і лише посилює ризик небезпеки, враховуючи сучасні реалії російської збройної агресії проти суверенітету та територіальної цілісності України.

Попри те, що вітчизняне законодавство містить низку норм щодо заходів адміністративно-правової та кримінально-правової протидії корупції, однак на їхню дієвість, окрім політично-владного свавілля, негативно

впливає й закореніле лояльне ставлення українського населення щодо безпеки цього явища. А. Кладченко таку ситуацію пояснювала існуванням у свідомості громадськості двох чинників – гносеологічного та морально-етичного [69, с. 23]. Перший чинник пов'язаний із низьким рівнем знань положень законодавчих норм протидії корупції, натомість другий – із особистісним, моральним небажанням протидіяти цьому явищу.

Тут особливу увагу варто зосередити саме на першому чиннику, адже серед населення ще й досі залишається панівною думка, що за корупційні правопорушення передбачено і кримінальну, і адміністративну відповідальність. Однак, відповідно до законодавчих змін 2014 р., у КУпАП зазначено склади не корупційних адміністративних правопорушень, а правопорушень, пов'язаних із корупцією. Тобто у главі 13-А КУпАП розміщено перелік діянь, котрі хоча й не містять ознак корупції, але порушують встановлені Законом України «Про протидію корупції» вимоги, заборони та обмеження.

Поняття «корупційні правопорушення» та «правопорушення, пов'язані з корупцією» не є тотожними, їхні видові ознаки не забезпечують повний або частковий збіг за обсягами. Навіть навпаки, їхні видові риси чи якості обумовлюють повний незбіг їхніх обсягів. Однією із таких особливостей є наявність чи відсутність ознак власне корупції. Відповідно, з метою детального аналізу порушеної в роботі проблематики вважається доцільним розпочати дослідження з пізнання корупції як явища, що є критерієм розмежування розглядуваних груп правопорушень.

Необхідність опрацювання вказаної категорії підтверджується ще й значним рівнем корупції в Україні, на який звертають увагу не лише вітчизняні дослідники, а й представники іноземних держав. Зокрема, Хосе Угас (голова організації Transparency International, 2014–2017) закликав українську державну владу не ототожнювати антикорупційну боротьбу лише з популізмом та політичними переслідуваннями [179]. Йенс Столтенберг (Генеральний секретар НАТО, 2014 – по нині) порівнював корупцію України з раковою пухлиною і наголошував, що Альянс не зможе підтримати Україну у боротьбі з цим явищем, якщо Україна не спроможеться очолити спільні зусилля [61]. Джон Салліван (заступник Державного секретаря США, 2017 – по нині) акцентував, що незважаючи на чотирирічну боротьбу з «корумпованим і авторитарним минулим», Україні так і не вдалося подолати це небезпечне явище [40].

Значний інтерес іноземних представників до рівня корупції в Україні пояснюється поширенням наслідків цих діянь у державах, громадянами яких вони є. Директор Національного антикорупційного бюро України Артем

Ситник з цього приводу вказує, що українська корупція рідко закінчується всередині країни, адже вона виходить у світ через іноземні банки або офшорні компанії [159]. Згідно з даними, отриманими детективами НАБУ, прояви корупційних діянь, учинених на території України, простежуються у 41 державі світу [158].

Отже, актуальність дослідження явища корупції очевидна з її наслідків, що характеризуються впливом на сферу державного управління та суспільні відносини загалом, а відтак – на права і свободи людини. Такі міркування ґрунтуються на закріплених у Конституції України положень, де в ст. 3 зазначається, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [75].

Тимчасом не варто зводити дослідження лише до буденного (поверхневого) розуміння корупційних діянь, тобто виключно до наслідків їх учинення. Науковий інтерес містить доктринальне розуміння цього небезпечного явища, тобто не лише наслідків, а й передумов та власне процесу вчинення правопорушення.

Насамперед варто визначити сутність досліджуваного явища та правильність її розуміння. Тут доцільно вдатися до джерел не лише правового напрямку, а й інших галузей науки: історії, соціології, економіки, політології тощо.

Підтвердженням існування значного наукового інтересу до проблем запобігання корупції є різноплановість сфер її дослідження. Наприклад, у різні часи автори у своїх роботах розглядали корупцію як: соціальний феномен, акцентуючи винятково на її генезисі, сутності та змісті [19, 27]; небезпеку, а отже особливості її виникнення в межах нашої держави [42, 43]; неправомірну поведінку, яку відображено в законодавствах іноземних держав [63, 181, 90, 88]; проблему, вирішення якої ймовірно лише на міжнародному рівні [30, 63]; явище, ефективність супротиву якому залежить від інституцій громадянського суспільства [79, 98] та органів місцевого самоврядування [20, 51]; правопорушення, механізм протидії якому є частиною механізму державного управління загалом [82, 113] тощо. Зазначене обґрунтовує всебічний науковий інтерес та необхідність проведення розвідок, де корупцію варто розглядати в окремих площинах взаємозв'язку з нормами права та моралі, політичних процесів та державного управління, суспільства та особистості.

Історичний напрям досліджень виконує надважливу роль в юриспруденції, оскільки у цьому контексті право розглядається не просто як абстрактний комплекс норм, а як «жива» і «реальна» складова соціального

і економічного устрою суспільства [152]. Витоки правової протидії корупції містять власну історію та соціальні передумови зародження і характеризують особливості суспільних цінностей на кожному етапі становлення та розвитку держави.

Досліджуючи початки виникнення корупції, варто наголосити, що правовий зміст запобігання їй простежується ще у період античної Греції та Стародавнього Сходу. Однак назагал генеза явища корупції сягає навіть і первісних часів, де існував звичай піднесення дарів вождю або жрецю [5, с. 148].

Відповідно до класифікації М. Рабіновича, права особи охоплюють дві великі групи: об'єктивні – загальнообов'язкові правила поведінки, що встановлені державою і закріплені в нормах права; суб'єктивні – основоположні свободи та права людини, які зафіксовані та забезпечені саме такими нормами [147, с. 95]. Отже, відліком історичного дослідження законодавства (в частині правопорушень, пов'язаних із корупцією, за вчинення яких передбачено адміністративну відповідальність) слід вважати перші ознаки започаткування феномену прав людини. Відтак науковці одностайні в поглядах, що перші прояви корупції своїми витокami сягають часів об'єднання общин – спочатку в адміністративно-господарські формування, а дещо згодом – до утворення держав [13, с. 28]. Одразу варто наголосити, що явище корупції не можна розглядати як наслідок утворення держави, а лише як закономірність їхнього спільного існування.

Окрім існування владних повноважень певних індивідуумів суспільства, сприятливим середовищем зародження корупції як явища також стали перші прояви товарно-грошових відносин. Найдавніша пам'ятка державності, що міститься в архіві стародавнього Вавилону (XXIV ст. до н.е.) вже має приклади засвідчення негативних форм здійснення службової діяльності. Зокрема, в період шумерів і семітів Цар Лагаша (теперішній Ірак) Урукагіна проводив реформування сфери державного управління у зв'язку зі зловживаннями повноваженнями представників влади, судових органів та служителів релігійного культу [27].

Проблема корупції не оминула правову спадщину і часів Античності. Прояви цього негативного соціального явища досліджували Аристотель, Платон, Фукід. Результат їхньої наукової діяльності виявився у першій спробі формування моделі корупції – «моральна модель». За основу було взято феномен людської недосконалості, що виступає перешкодою до формування легітимного суспільства [9]. Враховуючи наведене, Аристотель наголошував, що основою забезпечення державної стабільності є протидія явищу корупції [27]. Варто також зазначити, що Аристотель не

лише вперше окреслив досліджуване явище терміном «корупція», а й був початківцем, що висловив необхідність закріпити на законодавчому рівні шляхи запобігання їй.

Зокрема, афінська правова система передбачила у своїх нормах вимогу кожного громадянина вказувати джерела свого існування [28, с. 269]. Положеннями афінського реформатора та законотворця Солона (VI ст. до н.е.) закріплювалося застереження позбавлення громадянських прав у разі неможливості засвідчити походження власних доходів [10, с. 216].

Розглядаючи епоху Античності, доцільно наголосити на Законах XII таблиць, що є найдавнішою правовою пам'яткою Стародавнього Риму. Відтак IX таблиця охопила положення про застосування смертної кари до судді або іншої особи, що бере участь у правосудді і отримує неправомірну грошову винагороду [58]. Давньоримське республіканське законодавство містило спеціальні норми щодо протидії цим неправомірним діям [117, с. 59], а дещо згодом Гай Юлій Цезар передбачив і відповідальність за окреслені правопорушення. Імператор Август, враховуючи значну протяжність римських провінцій та з метою контролю намісників, створив спеціальні органи правосуддя, які судили провінційних представників влади [14, с. 468].

Питання протидії корупційним проявам відображені і в релігійних дже-релах народів, а саме:

- християнство – у Старому Завіті (Вихід глава 23, вірш 28) вказано, що Мойсей отримав пораду визначати зі загалу на посади суддів та управителів тих, хто є непримиримими до нечесних прибутків [12].
- мусульманство – приписи Корану, перед загрозою прокльону Аллаха, передбачали заборону щодо прийняття, пропонування чи навіть сприяння даванню хабара [108, с. 54].
- буддизм – канонічний звід Трипітаки засуджує правителя, що шукає особистої вигоди [108, с. 54–57].

Треба зауважити, що у період Середньовіччя панівний стан церкви та канонічних відносин надав поняттю корупції сакрально-релігійного значення і сприймався як спокуса диявола, омана, душевна руйнація особистості. Це пов'язано з процесом протистояння інквізиції грецьким корінням латинської мови. Відповідно, термін «каталіз» (від грец. *katalysis* – руйнування, знищення) було замінено на латинський «корупція», що в католицизмі отримало значення гріховності [9].

Доба Відродження ознаменувалася виникненням в Європі централізованих держав, що дало поштовх зародження нових форм корупційних проявів. Процес індустріалізації призвів не лише до розвитку економіки, а й до створення нових відносин, що вимагали управлінського впливу. Як зазначає

А. Волошенко, в той час політична влада набувала рис товару [27]. Пояснював це автор активністю буржуазії, що брала участь у сприянні зловживань представників влади, де купівля державних посад стала звичною справою.

Не лишилися осторонь цієї проблеми і мислителі епохи Нового часу. Ніколо Макіавеллі у своїх дослідженнях називав корупцію «одвічним злом держави» та окреслював його як явище, коли у власних цілях використовують владні можливості. Вчений стверджував, що корупція є ознакою тотального ураження (хворобою) держави, яке згубно впливає на громадську чесноту [62]. Затрохи Т. Гоббс у творі «Левіафан або Матерія, форма і влада держави церковної та громадянської» наголошував на причинах корупції як егоїстичному прагненні людини протистояти державі («суспільному тілу») та уособленню суспільних інтересів. У дослідженні «Людська природа» визначив корупцію як основу усіх правопорушень, позаяк вона формує зневагу до законів [24, с. 442].

Відповідно, явище корупції у суспільстві сприймалося як аморальний вчинок, аніж такий, що суперечить закону. У такий спосіб формувався філософський підхід до наукового розуміння окреслених діянь, який доречно охарактеризувати як традиційний або нормативно-ціннісний. Наведене дає підстави стверджувати, що серед населення, а відтак і у наукових колах, корупція розглядалась передусім як недотримання морально-етичних норм, посягання на загальні блага та суспільну користь, а вже потім як порушення нормативно-правових приписів.

Питання врегулювання явища корупції турбувало також правителів і нашої держави – від зародків її становлення, розвитку та поділу між більш могутніми на той час сусідніми утвореннями (X–XIV ст. н.е.). У Київській державі приписи права існували ще за часів правління Олега та Ігоря (наприклад, договори з Візантією), однак це не означало втрати актуальності уніфікації правил поведінки. «Руська правда» Ярослава Мудрого (1016 р.) стала першою спробою узагальнити норми давньоруського права [98, с. 56]. Найстарша правова пам'ятка нашої держави, серед різних правопорушень, визначала й таке, як отримання грошей нечесним шляхом [157, с. 18–20]. Щодо випадків офіційної протидії корупції, то варто назвати зловживання з боку дружинників, що зафіксовані ще у XI–XII ст. Натомість період татарської орди на землях Київської Русі відзначився силовим усуненням явища хабарництва [36].

Що ж стосується вітчизняного філософсько-правового сприйняття явища корупції, то тільки у літописах XIV ст. згадуються перші намагання юридичного формулювання такого порушення [64, с. 52]. Йдеться, зокрема, про незаконні винагороди (мздоїмство, посула) за здійснення офіційних

владних повноважень. Тобто під корупцією розумілося зловживання владним становищем з метою власного збагачення.

Запорізька Січ як військово-політичне утворення окреслила наступну стадію виявлення державного правління на українських землях. В епоху Гетьманщини доволі вагоме місце серед джерел права займало звичаєве право [78, с. 244]. Однак використовувалися також й норми російсько-царського законодавства, системи «попередніх прав», церковного права [83, с. 15]. Загалом І. Грозовський зазначає, що козацьке право, з-поміж всього масиву злочинів виокремлювало й порушення в сфері службової діяльності – казнокрадство, зловживання владними повноваженнями [35].

З огляду на зазначене, варто згадати присуд Великої екстрадинаційної Ради Запорізької Січі (23 грудня 1764 р.), де вказувалося покарання смертною карою у разі використання отаманом чи старшинами військової казни для власних потреб. Крім того, існували й інші правопорушення зловживання владою, які, наприклад, позбавляли кандидата обіймати посаду отамана у майбутньому [95, с. 12].

Світовий процес переходу до капіталістичної системи господарювання розширив можливості зловживання у сфері службової діяльності. Розвиток культури, науки та техніки спричинив створення нових форм управлінських та фінансово-господарських відносин, а саме: запровадження банківської системи, а відтак і сфери безготівкових розрахунків, широкого застосування набули пільгові кредити, запрацювало явище страхування. Швидкоплинність економічних відносин та збільшення сфер здійснення господарської діяльності вимагали утворення управлінського апарату з наділенням повноважень здійснення нагляду та контролю. Присутність владних важелів із однієї сторони був запорукою захисту суб'єктів господарювання, а з іншої – призвів до реалізації нових форм зловживань. Початок підвищеної суспільної небезпеки корупційних проявів полягав в усвідомленні того, що вони реалізуються особами внаслідок своєї професійної діяльності і тісно пов'язані з економічною сферою.

Історія вітчизняного законодавства також містить відповідні правові джерела, які передбачали перепони зловживання службовим становищем. Зокрема, 1884 р. Олександр III видав Указ «Про порядок суміщення державної служби з участю в торговельних і промислових товариствах та компаніях, а також у громадських та приватних кредитних установах». Відповідно до документа, особам, наділеним владними повноваженнями, заборонялося брати участь у кредитних асоціаціях, а також залізничних, пароплавних, страхових та інших товариствах [77, с. 182].

Небезпека таких неправомірних діянь, а також загальна поширеність зловживань, пов'язаних зі службовим становищем у всіх галузях професійної діяльності, призвело до вживання нових термінів, що характеризують досліджувані правопорушення (злочини), а саме: білокомірцеві, елітно-владні, політичні, державні, елітарні та ін. Макроекономічні процеси та уніфікація правових систем розширили ймовірні сфери зловживань, вивівши загрози реалізації корупційних проявів за межі однієї держави.

Відповідно, проблема протидії корупції перейшла з розряду національної до розряду міжнародної, а її наслідки почали сприйматися суспільством як соціальна проблема. Вперше реакцію світової спільноти було висвітлено на Міжнародному конгресі ООН з боротьби зі злочинністю та поведження з правопорушниками (1975 р.), де наголошено на значному рівні небезпечності явища «білих комірців», порівнюючи її зі здійсненням своєрідної «форми бізнесу» [13, с. 20].

Під час Холодної війни Залізна завіса призвела не лише до прикордонної ізоляції держав Варшавського договору від міжнародного співтовариства, а й ідеологічної. Йдеться про радянську юридичну і політичну доктрину. Варто зауважити, що питання протидії корупційним діянням на території України за часів СРСР не розглядалося. Ідеологія тодішньої влади стверджувала, що корупція не властива соціалістичній системі господарювання, а притаманна лише капіталістичному суспільству. Окреслена позиція мала виключно пропагандистський характер, оскільки окремі спеціальні юридичні енциклопедії [63, с. 31], навіть аж до розпаду СРСР, терміном «корупція» не послуговувалися взагалі або у викривленій формі. Наприклад, «Словник іноземних слів» корупцію визначав як підкупність та продажність державних, політичних та громадських діячів виключно в капіталістичних державах [161]. Аналогічна ситуація стосувалася і Кримінального й Адміністративного кодексів Української РСР, де корупція як злочин чи правопорушення не розглядалася.

А. Бойко стверджує, що ризики корупційних проявів в СРСР (зокрема і в УРСР) – закономірний наслідок командно-директивної економіки [13, с. 260]. Кризові явища економічної, політичної та соціальної сфери кінця 80-х років ХХ ст., а також дефіцит товарів сприяли поширенню тіньової економіки. З метою безкарного здійснення незаконної діяльності, завдяки хабарам та іншим засобам, правопорушники почали залучати державних службовців, партійних працівників, представників правоохоронних органів [49, с. 405]. Відповідно економічний, політичний та соціальний занепад, що панував перед розпадом СРСР, виявився передумовою

формування сприятливого середовища для здійснення корупційних діянь уже в незалежній Україні.

Отже, корупція, білокомірцева злочинність, тіньова економіка – явища, що супроводжують Україну не лише з часів здобуття незалежності. Вони є закономірним результатом спільного розвитку та становлення і України, і світової спільноти загалом.

Відомо, мета будь-якого дослідження в галузі юриспруденції – постійний пошук ефективного механізму регулювання суперечностей, що виникають у процесі здійснення суспільних відносин. Тому вдосконалення законодавства в частині адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, не є винятком. Особливої актуальності це питання набуває для України, оскільки вона входить до числа лідерів з-поміж найкорумпованіших у світі.

1.2. Поняття та ознаки правопорушень, пов'язаних з корупцією

Особливістю адміністративного права, що вирізняє його з масиву інших галузей, є охорона прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права шляхом застосування заходів адміністративного примусу та можливість притягнення винних до адміністративної відповідальності. Однак варто наголосити і на присутності в адміністративному праві регулятивної функції, оскільки відповідно до походження терміна (лат. *administratio* – управління), одночасно з охороною також здійснюється й упорядкування відносин між представниками влади та суспільства у сфері державного управління. Відповідно до потреб сьогодення, зміст правового регулювання націлений на суспільні відносини, а саме на впорядкування та закріплення вже існуючих, розвиток нових та виокремлення тих, що не відповідають вимогам (застосування засобів державного примусу).

Видається слушним зазначити, що зважаючи на окреслену проблематику, перелічені засоби, у сукупності з формами та методами, що передбачені у чинному законодавстві, визначають державну політику у сфері протидії корупції. Своєю чергою, політика адміністративно-правового запобігання та протидії корупції полягатиме у виокремленні з-поміж усіх правопорушень тих, що пов'язані з корупцією, та у застосуванні адміністративної відповідальності до порушників.

Отже, попри непоодинокі заклики громадськості та міжнародних організацій, а також незважаючи на те, що адміністративно-правові засоби як

частина масиву юридичних засобів знайшли власне широке застосування як в законодавстві України, так і в наукових дослідженнях вчених, – однак досі не сформовано чіткої позиції щодо змісту та обсягу поняття, що визначає правопорушення, пов’язані з корупцією. Відповідно, необхідною умовою наукового дослідження у будь-якій сфері права є чітке та повне визначення притаманного їм понятійного апарату. Це необхідне вже з огляду на те, що у визначенні відображаються спроби всебічного пояснення об’єкта.

Водночас попри глобальний негативний вплив корупційних ризиків, не має єдиної думки щодо категоріального характеру цього феномену. Враховуючи закріплення визначення поняття корупції на законодавчому рівні (Закон України «Про запобігання корупції»), видається доцільним категоріально дослідити явище корупції у теоретичному, політичному, економічному та соціологічному аспектах. Виявлення сутності феномену, з’ясування його детермінантів та ознак дасть змогу повно та всебічно осягнути зміст поняття «адміністративні правопорушення, пов’язані з корупцією» та визначити групу тих неправомірних діянь, за вчинення яких законодавець передбачив застосування адміністративних стягнень. Це сприятиме не лише виокремленню меж поширення розглядуваного явища та встановленню, які саме суспільні відносини потребують адміністративно-правової охорони, а й окреслити засоби здійснення такої охорони.

Враховуючи багатогранність та взаємозалежність галузей, де існує потенційна загроза виникнення корупційних ризиків, а також відсутність серед учених єдиного сприйняття корупції, вважається доцільним розглянути найпоширеніші підходи до наукового розуміння досліджуваного явища.

- 1. Традиційний (нормативно-ціннісний)** – перша наукова спроба пояснення корупції. Полягає у порушенні не стільки норм права, скільки правил поведінки моралі та етики. Цій теорії не притаманна обов’язкова присутність грошової чи будь-якої іншої фінансової вигоди. Достатньо, щоб шкідливі наслідки були спричинені зловживанням повноваженнями та спрямовані на загальне благо чи суспільну користь. Беручи до уваги таке сприйняття корупції, її визначали як неодмінний «супутник» політики [84, с. 482], наслідок корисливо-егоїстичних мотивів [68, с. 458], соціальне зло, породжене протиріччями між представниками суспільства та держави [86, с. 303], порушення норм службової поведінки та етики, а також неформалізованих соціетальних норм поведінки, етики та моралі [105, с. 65].
- 2. Модерністський (класичний).** На відміну від попереднього підходу, у акцент спрямований на користь, вигоду (здебільшого матеріального світу або що вимірюється у грошовому еквіваленті). Сталою залишається

ознака використання службового становища або соціального статусу, як-от зловживання, спрямоване на особистий інтерес: отримання незаконних доходів [57, с. 162], незаконне прийняття/надання майнових та немайнових послуг, благ та переваг [151, с. 10], особисте збагачення [170, с. 14], підкуп, що загалом визначає зміст корупції [81, с. 77], приватна вигода [203].

3. **Економічний (ринково-центристський)** – порівняння корупції з тіншовим економічним ринком, де діють чіткі правила поведінки. Така ситуація проглядається як побічний ефект надмірного державного регулювання економічних процесів, де для досягнення бажаного результату вигідніше скористатися тіншовими (корупційними) умовами, аніж дотримуватися легальних (нормативно-правових) вимог. Прихильники цього підходу вбачають в корупції один із варіантів здійснення економічної поведінки [203, с. 14], функціональний засіб ефективного ведення господарювання [154], реакцію суспільства на вади економічних процесів [18, с. 69], інвестування коштів у посади [7, с. 379], скупку держави, приватизацію публічної влади [104, с. 66].
4. **Ревізоністський (функціональний)** – характерний для суспільств, що розвиваються, коли старі правові норми не відповідають новітнім моделям поведінки. Окреслений підхід дещо подібний до економічного, оскільки корупція виступає засобом, що збалансовує низку дестабілізуючих чинників, зумовлених стрімкими змінами [182, с. 34]. Відмінні ж риси полягають не у надмірності державного регулювання суспільних відносин, а навпаки – у їх недостатності та недосконалості, коли нормативне закріплення правил поведінки не встигає за вимогами соціально-економічної модернізації.
5. **Політичний** – розгляд корупції, як інструменту впливу на політичні процеси у державі, де відсутні (або недієві) демократичні інститути, а політичний режим набуває рис авторитарності. Такому підходу, на думку вчених, притаманні ознаки: сприйняття корупції як окремого неформального інституту з наділеними повноваженнями та ресурсами [166, с. 169]; «патології» політики та клептократичного¹ політичного режиму [209], основної політичної проблеми кінця ХХ – початку ХХІ ст. [114, с. 191].

¹ Публіцистичний термін, яким позначають владу крадіїв, систему влади, в умовах якої корупція та фінансові зловживання державних чиновників та політиків стають одним із основних стрижнів життя суспільства.

6. Біхевіористичний (соціально-психологічний) – розгляд корупції як соціально-психологічного феномену з позиції поведінкової активності членів суспільства. Прихильники цього підходу виокремлюють такі особливості феномену: сукупність людських вад (жадібності, заздрості, ліні тощо) [85, с. 143], викривлена форма контролю власного соціального становища [7, с. 380], порушення формальних та неформальних інституційних обмежень [209, с. 186], супроводжується деморалізацією суспільства та девальвацією моральних цінностей [103, с. 73]. Одразу варто уточнити, що зловживання, пов'язані з людськими вадами, соціальним становищем або суспільним статусом, інституційними обмеженнями, моральними цінностями – за відсутності сфери державного управління, а відтак і службового становища – не сприйматимуться як прояви корупційних діянь.

7. Інституційний (державно-управлінський) – сприйняття корупції як різновиду державно-владних відносин. Такому підходу притаманні риси обміну службових повноважень на задоволення особистих потреб чиновника [182, с. 15], виступає показником ентропії² державно-управлінської системи [56], призводить до розкладання, деградації влади та соціального управління [173, с. 192], є симптомом того, що в системі державного управління існують серйозні дефекти [19, с. 15].

Враховуючи аналіз зазначених позицій (підходів), варто погодитися з думкою А. Шайо та С. Коткіна стосовно марнування часу у спробах тлумачення явища корупції, оскільки, на їхню думку, ніколи не буде досягнуто згоди щодо жодної дефініції [119, с. 11], бо у корупції немає однозначного канонічного визначення [41, с. 16]. Варто наголосити, що метою нашого дослідження не передбачено пошук найбільш влучного та повного визначення феномену корупції. А вказані підходи надають можливість досягнути природу та зміст розглядуваного багатогранного явища.

У контексті правового характеру дослідження видається необхідним вказати і на законодавчий підхід до окреслення корупції. Основними нормативно-правовими актами у сфері протидії корупції в галузі адміністративного права України є ухвалений Верховною Радою України Закон України «Про запобігання корупції» (14 жовтня 2014 р.) та Кодекс України про адміністративні правопорушення (07 грудня 1984 р.). Нормативне закріплення поняття «корупція» передбачено у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання

² В широкому розумінні, в якому термін вживається у побуті, означає міру складності, хаотичності або невизначеності системи: наскільки менше елементи системи підпорядковані порядку, настільки показники ентропії вищі.

корупції», відповідно до якої під корупцією слід розуміти використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей.

Відповідно, враховуючи поставлені попередньо цілі, видається доцільним скористатися синергетичним методом, що дозволить комплексно поєднати і всі зазначені теоретичні підходи розуміння корупції, і законодавчо закріплене поняття. Тому для більш детального з'ясування сутності явища корупції видається можливим виокремити її ознаки, а саме:

- 1) корислива мета – діяння спрямоване на отримання вигоди або її приховування (майновий/немайновий характер);
- 2) вчиняється відповідними особами. Ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» визначає чіткий перелік суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону;
- 3) використання наданих особі службових повноважень чи можливостей, що пов'язані з неправомірною вигодою (ст. 1. Закону України «Про запобігання корупції»). Йдеться про випадки, коли службова особа не лише вчиняє протиправні діяння, а й використовує для цього своє становище. Тобто у разі відсутності відповідних важелів у сфері управління особа суб'єктивно не мала б можливостей порушувати норми закону;
- 4) причинно-наслідковий зв'язок між порушенням вимог нормативно-правових актів, де зазначені повноваження особи, та незаконністю отримання вигоди. Йдеться про об'єктивний зв'язок між діянням (використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей), що зумовлює виникнення наслідку (порушення порядку здійснення службової діяльності та професійної діяльності, де предметом злочину є неправомірна вигода);
- 5) умисна форма вини, що полягає в усвідомленні протиправності вчиненого. Службова особа усвідомлює протиправний характер своєї діяльності (використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей) та передбачає і бажає настання наслідків (порушення порядку здійснення службової діяльності та професійної діяльності, де предметом злочину є неправомірна вигода). Без прагнення настання наслідків відсутня була б і мета вчинення неправомірних діянь;

- б) змова сторін. Наслідком корупційних діянь завжди є домовленості, необхідні для задоволення інтересів обох сторін: суб'єктів, на яких поширюється дія Закону «Про запобігання корупції», та окремих фізичних осіб, в інтересах яких відбувається незаконне використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Предметом змови є певні діяння службових осіб та спосіб або форма отримання неправомірної вигоди чи визначення взаємовигідних відносин у майбутньому;
- 7) протиправність діяння передбачає відповідальність. Наявність ознак протиправної поведінки службової особи є недостатньою для визначення таких діянь корупційними. Необхідною умовою є законодавче закріплення кримінальної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності.

Здійснення повноцінного розгляду корупції як явища було би неповним без зазначення ще однієї категорії, а саме корупційного правопорушення. Враховуючи низку визначень та підходів щодо характеристики ознак, котрі використовувалися під час аналізу феномену корупції, вважається доцільним вказати ще й на законодавче закріплення поняття корупційного правопорушення. Отже, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», під корупційним правопорушенням належить розуміти діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

З такого трактування очевидно, що правопорушення буде визнаватися корупційним за наявності таких ознак:

- містить ознаки корупції;
- вчинене суб'єктами, що зазначені в ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»;
- за його вчинення передбачено юридичну відповідальність (кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову).

Авторський колектив підручника «Запобігання корупції: методичні рекомендації активістам» зазначають: коли ми говоримо про корупцію, то маємо на увазі ті або інші корупційні правопорушення поза їхніми конкретними складами корупції як юридичного феномену не існує [60, с. 11]. Отже, окремого дослідження кожної із ознак вважається зайвим, оскільки попередньо детальний аналіз вже було здійснено під час з'ясування змісту явища корупції.

Відповідно, на основі дослідження корупції як багатоаспектного явища, що має соціальне, політичне й економічне підґрунтя, встановлення ознак цього феномену, а відтак і з'ясування змісту корупційних правопорушень

можна зробити певні висновки та узагальнення щодо виокремлення суттї категорії правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Найперше для чіткої визначеності змісту поняття «правопорушення, пов'язані з корупцією» у контексті адміністративного права України необхідно навести його трактування, що законодавчо закріплено. Отже, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», правопорушення, пов'язане з корупцією, визначається як діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

М. Хавронюк визначає адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, такими, що за своєю суттю є нічим іншим як порушенням конкретних антикорупційних правил, встановлених Законом «Про запобігання корупції» [60, с. 183]. Тобто вчений робить наголос не на порушеннях приписів, що зазначені у відповідних законодавчих нормах, а на антикорупційних правилах що закріплені виключно одним законом – «Про запобігання корупції».

О. Клок сутність поняття «адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією» визначає у широкому й вузькому розумінні. Щодо широкого, то це винна, протиправна поведінка суб'єкта, яка посягає на встановлений порядок управління і за яку адміністративним законодавством передбачено відповідальність. Відповідно, вузьке – діяння особи з деформаційним станом правосвідомості, діяльність якої пов'язана зі сферою державного управління, шляхом реалізації нею дій або, навпаки, бездіяльності, що пов'язано з використанням особою свого службового становища під час проходження нею державної служби [70, с. 26].

Варто наголосити, що поняття будь-якої категорії нерозривно пов'язане з його ознаками, оскільки лише конкретні суттєві ознаки предметів мають змогу відобразитися в такій формі мислення, як поняття. Відтак виникає можливість виявити схожість одних категорій та їхню відмінність від інших. Тобто будь-що, чому властиво охарактеризувати предмет, становить його ознаки. Тут доцільно скористатися позицією О. Правоторової, яка слушно стверджує, що ознаками можуть бути не тільки властивості, що належать предмету, а й відсутня властивість (риса, стан) також розглядається як його ознака [127, с. 155].

Отже, відповідно до законодавчого трактування поняття «правопорушення, пов'язані з корупцією», а також теоретичних спроб визначення змісту явища, можна окреслити і його ознаки:

I. Відсутність ознак корупції. Одразу виникає запитання: за відсутності ознак корупції, в який спосіб визначати, яке саме правопорушення є тим, що передбачає адміністративну відповідальність, пов'язану з корупцією? Відповідь на це питання надав М. Мельник [118], який виділяє дві групи правопорушень розглядуваної категорії:

- а) створюють соціальні передумови для корупції як явища, умови для конкретних корупційних діянь (наприклад, ст. 172⁴ «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності», ст. 172⁵ «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків»);
- б) вчиняються з метою полегшення вчинення останніх, є приховуванням їх чи потуранням їм (наприклад, ст. 172⁶ «Порушення вимог фінансового контролю», ст. 172⁷ «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів», ст. 172⁹ «Невжиття заходів щодо протидії корупції»).

Варто погодитися з позицією автора, адже серед різновидів юридичної відповідальності найчастіше застосовується адміністративна. У цьому і проглядається мета законодавця щодо передбачення правопорушень, пов'язаних із корупцією. В такий спосіб здійснюється один із заходів запобігання вчиненню кримінальних правопорушень (наприклад, ст. 366¹ КК України «Декларування недостовірної інформації»).

Крім того, законодавець у КУпАП передбачив главу 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», куди включив 9 статей.

Однак враховуючи поняття «правопорушення, пов'язане з корупцією», зміст якого законодавцем визначено у Законі України «Про запобігання корупції», до вказаного Розділу видається доцільним також включити й правопорушення, передбачені статтями КУпАП, котрі охоплюють:

- невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства з питань запобігання корупції (ст. 188⁴⁶);
- порушення порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії, порушення порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії, порушення порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації або агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму (ст. 212¹⁵);
- порушення порядку подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (ст. 212²¹).

Також потребує окремої уваги увідповіднення закріплених у Законі України «Про запобігання корупції» положень із нормами КУпАП. Йдеться про те, що за законодавчо закріпленим визначенням корупційного правопорушення, за його вчинення встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Законодавець виправдано оминає адміністративну відповідальність, оскільки в КУпАП передбачено відповідальність не за корупційні, а пов'язані з корупцією правопорушення. Однак, відповідно до визначення власне явища корупції, під її ознаки підпадає низка заборонених діянь, зокрема:

- порушення бюджетного законодавства (ст. 164¹²);
- порушення законодавства про закупівлі (ст. 164¹⁴);
- неправомірне використання державного майна (ст. 184¹).

Варто також наголосити, що групу корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією, об'єднує корислива мета, яка полягає у бажанні задовольнити свої потреби й (або) інтереси інших осіб за рахунок інтересів суспільства [17, с. 109].

II. Діяння порушують встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження. Діяння суб'єкта відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, здійснюються шляхом порушення прав та обов'язків особи, що перебуває на відповідній посаді, зазначених у розглядуваному законі. Однак виникає неузгодженість об'єкта посягання стосовно ст. 172⁹⁻¹, де в примітці вказується Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». В цьому разі вважається доцільним включити окреслені правопорушення до змісту положень Закону України «Про запобігання корупції».

III. Вчиняється особою, зазначеною в ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Зауважимо, що законодавець передбачив вичерпний перелік суб'єктів, на яких поширюється дія вказаного закону. Однак не кожен із них може бути визнаний суб'єктом адміністративної відповідальності за правопорушення, що зазначені у главі 13-А КУпАП. Конкретне правопорушення, пов'язане з корупцією, що закріплено в нормах статей, визначає коло осіб, яким може встановлюватися відповідальність, а також винятки зі загального правила (наприклад, отримання дарунків від близьких осіб, суміщення діяльності близьких осіб у сільській місцевості тощо). Водночас варто наголосити і на примітці вже згадуваної ст. 172⁹⁻¹ «Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням», де суб'єктом

правопорушень визнаються особи, зазначені не в Законі України «Про запобігання корупції», а в ч. 2 ст. 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». Зокрема, суб'єктами правопорушень визнаються особи, що не наділені жодними службовими повноваженнями чи пов'язаними з ними можливостями, а саме: спортсмени та особи допоміжного спортивного персоналу.

IV. Передбачено юридичну відповідальність: кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову. Відмінністю «корупційних правопорушень» від «правопорушень, пов'язаних з корупцією», окрім відсутності самого явища «корупції», є вказівка серед видів юридичної відповідальності на адміністративну відповідальність (корупційним правопорушенням притаманна лише кримінальна, дисциплінарна та/або цивільно-правова). Відповідно до визначення, відсутні адміністративні корупційні правопорушення, натомість передбачено виключно ті, що пов'язані з корупцією. Однак відсутність можливості притягнення винної особи до адміністративної відповідальності жодним чином не позбавляє таке діяння корупційного характеру. Більш детально про це йшлося під час розгляду першої ознаки, а саме «відсутність ознак корупції».

Наведені ознаки чіткіше визначають досліджувану сукупність правопорушень, виокремлюючи їх із-поміж споріднених явищ. Відтак буде цілком можливо встановити окрему групу адміністративно-правових норм, що передбачають відповідальність за окреслені неправомірні діяння. Завдяки з'ясуванню сутті категорії «правопорушення, пов'язані з корупцією» також додатково вирішено два пізнавальні (гносеологічні) завдання: встановлено властивості цього феномену та межі поширення цього небезпечного явища. Відповідно з'ясовано, які саме адміністративно-правові засоби передбачені законодавцем для охорони досліджуваних суспільних відносин.

Тимчасом варто зазначити, що результати наукового пошуку містять нестійкий характер. Це пояснюється динамічними процесами, що постійно відбуваються в економічній, політичній та соціальній сферах, а отже, і безперервними законодавчими змінами. Відповідно, за потреби здійснення чергового аналізу адміністративно-правових норм охорони суспільних відносин від правопорушень, пов'язаних із корупцією, наукове дослідження має ґрунтуватися винятково на діючому адміністративному законодавстві України.

1.3. Відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, у законодавстві зарубіжних держав (на прикладі законодавства Республіки Польща)

Із-поміж способів удосконалення адміністративного законодавства України важливою умовою визнано використання такої практики в іноземних державах. Безперечно, досвід правового регулювання суспільних відносин держав Європи, порівняно з вітчизняним, що не налічує і 30 років (здобуття незалежності України – 1991 р.) має дещо давнішу історію. Наприклад, питання охорони приватної власності Великої Британії передбачено діючим законом 1689 р., кримінальному кодексу Німеччини – понад 100 років, Конституція Італії діє з 1948 р.

Учені неодноразово наголошували, що питання законодавчого закріплення відповідальності за правопорушення мають ґрунтуватися на використанні світового досвіду, найоптимальніших правових рішень, розроблених правовими системами та практикою інших держав [110, с. 10–14; 26, с. 246]. Б. Волженкін із цього приводу зазначав, що передусім це стосується регламентації відповідальності за економічні та службові злочини, де держави з розвинутою ринковою економікою упродовж багатьох десятиріч шліфували власне законодавство в пошуках найоптимальнішого варіанту [26, с. 246]. Особливого значення це набуває стосовно питань протидії як корупції, так і правопорушенням, пов'язаним із корупцією, адже для цих небезпечних явищ не існує державних та наукових кордонів, вони поглинають своїм впливом майже всі сфери життєдіяльності, тому і вивчення відбувається комплексно та послідовно на глобальному рівні [209, с. 111].

Загалом аналіз зарубіжних правових норм дає змогу повніше досягнути власні правові приписи. Відповідно, зіставлення законодавчих підходів щодо вирішення конкретних питань, надасть можливість встановити спільні та відмінні риси, виявити прогалини, а відтак і врахувати найдоречніші варіанти розв'язання окремих проблем. Наукова розвідка іноземних законодавств щодо протидії корупції дозволить не тільки порівняти їх із вітчизняними нормами, а й виявити кращі варіанти та запропонувати перспективні нововведення у вітчизняне адміністративне право.

Враховуючи зазначене, вкрай необхідним є пошук відмінних від вітчизняного законодавства засобів адміністративно-правової охорони суспільних відносин у сфері запобігання корупції. Зокрема, у разі виявлення позитивного досвіду, що відповідає правовим догмам нашої держави,

буде запропоновано науково обґрунтовані вірогідні способи його втілення у КУпАП.

На основі правових звичаїв увагу буде зосереджено на правових приписах європейських держав, де законодавча система вирізняється подібністю з вітчизняною, тобто є континентальна (наприклад, Німеччина, Польща, Угорщина, Франція тощо). Така позиція пояснюється притаманній Україні традиції, де засадою всієї правової системи є закон, а не правовий прецедент (англосаксонський тип).

Відповідно, з-поміж загального переліку європейських держав із континентальною правовою системою обрано саме Республіку Польща з огляду на:

- професійну та наукову діяльність авторів: здобуття вищої освіти, реалізація професійної активності та здійснення наукових пошуків тісно пов'язані з польською правовою доктриною;
- географічне розташування: вплив суміжності кордонів на формування спільної історії становлення;
- соціалістичний табір: тривале спрямування розвитку обох держав на політику, право та економіку СРСР;
- діючий державний устрій: зміна державного ладу України та Польщі відбулася майже одночасно (наприкінці 80 – початку 90-х рр. ХХ ст.);
- новітнє законодавство: через відмову від командно-адміністративного управління правові системи обох держав за своєю сформованістю є дещо молодшими порівняно, наприклад, із Великобританією, Німеччиною, Італією, Францією, Швецією тощо;
- засоби регулювання суспільних відносин: перехід до ринкової економіки спричинив необхідність пришвидшити утворення нового масиву українських та польських законодавчих приписів регуляції цивільно-правових відносин;
- нові різновиди протиправної поведінки: виникнення нових сфер суспільних відносин призвів і до нових форм зловживань, досвідом протидії яким правоохоронна система України та Польщі ще не володіла;
- новітня редакція законодавств про адміністративну відповідальність: враховуючи відсутність можливостей внесення конструктивних змін до сфери протидії адміністративним правопорушенням, законодавець вдавався до численних випадків прийняття правових приписів у нових редакціях;
- науковий та прикладний інтерес: на феномені польських успіхів уже неодноразово акцентували українські вчені та державні діячі як на прикладі гармонійного поєднання економічних, соціальних та політичних реформ.

Вказаний перелік обґрунтувань визначив доцільність вибору законодавства Республіки Польща в частині протидії правопорушенням, пов'язаним із корупцією з огляду на схожість часових і просторових чинників формування правових систем обох держав. Отримані результати дослідження визначають необхідність адаптації найоптимальніших варіантів іноземного досвіду до вітчизняного законодавства для вирішення окремих адміністративно-правових питань.

Отже, на підставі аналізу в попередньому підрозділі наукових та законодавчих джерел дослідження вважається доцільним передусім виокремити позиції польських учених, науковий інтерес яких спрямований на адміністративно-правову охорону суспільних відносин від правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Враховуючи багатогранність досліджуваного явища, сучасне значення терміна «корупція» містить широке коло ознак, підсумовуючи які польські автори у широкому розумінні визначають корупцію як використання державних ресурсів або розпорядження ними з метою незаконного отримання особистої вигоди [209, с. 234]. Схоже тлумачення запропонував М. Самочук [201, с. 347], а саме: зловживання державними повноваженнями чи управлінськими функціями в приватному секторі задля особистої вигоди. Своєю чергою, З. Добровольський надає корупції значення незаконної діяльності, яка полягає у наданні переваги приватним інтересам над державними шляхом використання особливого становища для отримання політичної чи економічної користі [201, с. 13–14]. На важливості публічної сфери у визначенні корупції наголошує й А. Левіцька-Стжалецька [201, с. 212], яка описує явище як зловживання державною посадою для отримання індивідуальної або групової вигоди. Авторка вирізняє корупцію «вищого» рівня, притаманну верхівці влади, та «нижчого» рівня, учасниками якої є звичайні громадяни під час вирішення повсякденних потреб.

Детальну класифікацію корупції здійснив Л. Швейковські, виділяючи адміністративну, економічну, виборчу, політичну, законодавчу, територіальну, концесійну (створення штучних перепон), інформаційну, в сфері державних закупівель та у сфері приватних закупівель [209, с. 10].

Загалом у польській науковій літературі виокремлено такі форми вчинення корупційних правопорушень:

- хабарництво та підкуп, що визначається як давання, отримання або вимагання майнової чи особистої вигоди;
- розтрата або привласнення чужої власності;
- оплачуване сприяння – випадки прийому майнової вигоди в обмін на посередництво та допомогу у врегулюванні питань;

- зловживання службовим становищем для підтримки родичів;
- конфлікт інтересів;
- використання державних коштів у приватних інтересах;
- розтрата державних коштів [198, с. 171].

Головною відмінністю між повсякденним розумінням корупції та її визначенням у правових приписах є її законодавче закріплення, де правило поведінки чітко вказане у гіпотезі правової норми, якої дотримуються чи, навпаки, порушують. Відповідно, визначення корупції знайшло своє закріплення і в польському законодавстві, де основними актами, що регулюють протидію вказаному явищу, є Закон «Про Центральне Антикорупційне Бюро» від 9 червня 2006 р. та Кримінальний Кодекс Республіки Польща. Перший із них визначив корупцію як:

- 1) обіцянку, пропонування чи дарування будь-якою особою, безпосередньо чи опосередковано будь-яких невинуватених переваг особі, яка здійснює публічні функції для себе чи будь-якої іншої особи в обмін на виконання чи невиконання своїх повноважень;
- 2) вимагання або прийняття особою, яка здійснює публічні функції, безпосередньо чи опосередковано будь-яких невинуватених переваг для себе або для будь-якої іншої особи, або прийняття пропозиції чи обіцянки такої вигоди в обмін на виконання чи невиконання своїх повноважень;
- 3) вчинення у процесі здійснення господарської діяльності, котра передбачає виконання зобов'язань органом чи установою публічної влади, що полягають в обіцянці, пропонуванні або наданні безпосередньо або опосередковано особі, яка керує суб'єктом господарювання, будь-яких неправомірних вигод в обмін на виконання чи невиконання своїх повноважень, що порушує його обов'язки та містить суспільну шкоду;
- 4) вчинення у процесі здійснення господарської діяльності, котра передбачає виконання зобов'язань органом чи установою публічної влади, що полягають у вимаганні або прийнятті особою, що керує суб'єктом господарювання, що не належить до сектору публічних фінансів або в будь-якій формі працює на користь такого суб'єкта, пропозиції або обіцянки будь-яких неправомірних вигод в обмін на виконання чи невиконання своїх повноважень, що порушує його обов'язки та містить суспільну шкоду [209].

Кримінальний Кодекс Республіки Польща, хоча й не містить дефініції, однак чітко визначає явище корупції, відобразивши її прояви у статтях Розділу XXIX «Злочини проти діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування».

Окрім вказаного розділу, Кримінальний Кодекс Республіки Польща також передбачає кримінальну відповідальність за корупційні діяння, що виходять за межі діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, а саме за: виборчу корупцію, управлінську корупцію, корупцію в економічній сфері, кредиторську корупцію, тендерну корупцію. Враховуючи особливості кодифікації кримінального законодавства Республіки Польща, варто зазначити, що кримінальну відповідальність за корупційні діяння передбачено не лише у КК РП, а, зокрема, у Законах «Про фармацевтичне право» [202], «Про відшкодування лікарських засобів, продуктів спеціального харчового призначення та медичних товарів» [201].

Широке законодавче закріплення відповідальності за корупційні діяння впроваджено після прийняття Закону від 13 червня 2003 р. «Про внесення змін до КК РП та інших законодавчих актів» [203]. Зміни приписів кримінального законодавства втілилися у життя не лише відповідно до антикорупційної політики, а й до взятих міжнародних зобов'язань у зв'язку зі вступом Польщі до Європейського Союзу. Зокрема, однією із вимог визначалося застосування до особи, винної у вчиненні корупційного правопорушення, покарання у вигляді позбавлення волі не менше ніж на один рік [209]. Така вимога позбавляє необхідності пошуку поза кримінальним законодавством норм, які би передбачали відповідальність за корупційні діяння.

Натомість це не позбавило законодавця можливості визначити групу правопорушень, що пов'язані з корупцією. У цьому разі відмінність з українським законодавством полягає в тому, що правові норми не передбачають окрему кримінальну чи адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, а навпаки, визнаються такими, коли безпосередньо вчиняється корупційне діяння.

Йдеться про те, що Законом України «Про запобігання корупції» внесено відповідні зміни до КУпАП, де виокремлено главу 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією». Натомість Закон Республіки Польща «Про Центральне Антикорупційне Бюро» у статті, де наводяться завдання Бюро, визначив низку правових приписів, що пов'язані з корупцією.

Отже, ст. 2 вказаного закону встановила, що до завдань Центрального Антикорупційного Бюро належить не лише протидія корупційним злочинам, а й тим правопорушенням, що стосуються корупції, зокрема:

Проти правосуддя:

- вплив на діяльність суду (ст. 232 КК РП);
- надання неправдивих свідчень (ст. 233 КК РП);

- неправдиве повідомлення про особу, що вчинила злочин (ст. 234 КК РП);
- умисне звинувачення особи у злочині, котрого вона не вчиняла, працівником, що здійснює досудове розслідування проти цієї особи (ст. 235 КК РП);
- приховування доказів невинуватості особи у вчиненні злочину (ст. 236 КК РП);
- перешкоджання проведенню досудового розслідування з метою сприяння уникненню відповідальності (ст. 239 КК РП).

Проти достовірності документів:

- підроблення документів (ст. 270 КК РП);
- підроблення рахунку (ст. 270а КК РП);
- засвідчення неправдивих відомостей в юридичних документах (ст. 271 КК РП);
- виставлення завідомо неправдивих рахунків (ст. 271а КК РП);
- вимагання засвідчення неправдивих відомостей шляхом введення в оману особу, уповноважену до видання документів (ст. 272 КК РП);
- використання документів, зазначених у ст.ст. 271, 272 (ст. 272 КК РП);
- вчинення зазначених у ст.ст. 270а, 271а діянь щодо рахунків, загальна сума яких перевищує вдесятеро суму фактичну (ст. 277а КК РП).

Проти майна:

- омана особи з метою отримання матеріальної вигоди щодо здійснення розпорядження власним чи чужим майном не в її користь або вимагання такої вигоди шляхом повернення їй незаконно отриманого майна (ст. 286 КК РП).

Проти економічного обігу:

- отримання кредитних коштів чи інших активів внаслідок використання підроблених документів (ст. 297 КК РП);
- використання доходів, отриманих від заборонених видів діяльності, або сприяння у прихованні їх походження (ст. 299 КК РП).

Проти грошового обігу чи обігу цінними паперами:

- підроблення грошових коштів чи документів, призначених для отримання коштів (ст. 310 КК РП);
- неповідомлення уповноваженою особою про банкрутство торговельного товариства (ст. 586 Кодексу Торговельних Товариств від 15 вересня 2000 р. [203]);
- повідомлення уповноваженою особою неправдивих відомостей або надання їх органам товариства, державним органом влади або особі, що здійснює ревізію (ст. 587 КТТ РП);

- передання власних активів, акцій або отримання їх під заставу через торговельне товариство уповноваженою особою товариства (ст. 588 КТТ РП);
- видання уповноваженою особою товариства з обмеженою відповідальністю іменних документів або документів щодо участі чи права на прибуток в цьому товаристві (ст. 589 КТТ РП);
- видання уповноваженою особою товариства документів на акції, гарантії або інші можливості участі в прибутках товариства чи поділу його майна (ст. 589¹ КТТ РП);
- видання уповноваженою особою акційного товариства документів на акції, гарантії, закладні засвідчення або інші можливості участі в прибутках товариства чи поділу його майна (ст. 589² КТТ РП);
- підроблення документів (*перелік додається*), з метою незаконного голосування на загальних зборах товариства (ст. 590 КТТ РП);
- використання документів (*перелік додається*), з метою незаконного голосування на загальних зборах товариства (ст. 591 КТТ РП);
- видання уповноваженою особою товариства акційних документів із недостовірними відомостями (ст. 592 КТТ РП);
- розголошення або використання в фінансовому обігу інформації, що становить службову таємницю (ст. 179 Закону Республіки Польща «Про обіг фінансовими інструментами» від 29 липня 2005 р. [202]);
- незаконне розголошення інформації або її незаконне використання особою, якій вона була довірена (ст. 179а Закону Республіки Польща «Про обіг фінансовими інструментами»);
- незаконне розголошення інформації, вимоги зберігання якої зазначені в інших нормативних документах (*перелік додається*) (ст.ст. 180, 181 Закону Республіки Польща «Про обіг фінансовими інструментами»);
- незаконне надання рекомендацій чи заохочення щодо набуття або збуту фінансових інструментів, яких стосується довірена інформація (ст. 182 Закону Республіки Польща «Про обіг фінансовими інструментами»);
- незаконне здійснення маніпуляцій, передбачених іншими нормативними документами (ст. 183 Закону Республіки Польща «Про обіг фінансовими інструментами»).

Проти фінансуванню політичних партій:

- невиконання або перешкоджання виконанню обов'язку підготовки та подання інформації, що обумовлена вимогами законодавства (*перелік додається*) або подання в них неправдивих відомостей (ст. 49d Закон Республіки Польща «Про політичні партії» від 27 червня 1997 р. [203]);

- витрачання коштів політичної партії з метою фінансування виборчої компанії без посередництва Виборчого Фонду або невиконання чи перешкодження виконанню обов'язку підготовки та подання звіту, що обумовлена вимогами законодавства (*перелік додається*), або подання в ньому неправдивих відомостей (ст. 49f Закон Республіки Польща «Про політичні партії»).

Проти податкових зобов'язань:

- злочини та правопорушення проти податкових зобов'язань та розрахунків щодо дотацій та субвенцій (ст.ст. 55–84 Розділу 6 Кодексу покарань казначейських від 10 вересня 1999 р. [203]).

Слід також вказати, що окремі корупційні діяння не можуть бути вчинені без порушення інших приписів закону. Наприклад, Міхал Вантол зазначає, що особа може бути притягнута до відповідальності за корупційні діяння, що передбачені ст. 296а КК РП, лише у випадках, зазначених ст. 270 (підроблення документів); ст. 270а (підроблення рахунку); ст. 271 (засвідчення неправдивих відомостей в юридичних документах); ст. 271а (виставлення завідомо неправдивих рахунків) тощо. Автор наголошує на сукупності корупційних та податкових правопорушеннях, де одними діяннями службова особа порушує дві норми [210, с. 70].

Наведені приклади не вичерпують повного каталогу позакодексових норм, що передбачають відповідальність за вчинення правопорушень. Тому С. Калюс наголошує, що порівняно з кількістю статей кримінального права, що закріплені в окремих законах, їхня кількість у кримінальному кодексі є незначною [202, с. 28]. Натомість К. Бучковські, вказуючи на існування кількох десятків законів, у яких передбачено відповідальність за злочини у сфері економіки, порівнював подібність такої ситуації і в групі корупційних правопорушень [201, с. 148].

Наведене відтак підтверджує важливість питання протидії корупції в Республіці Польща, адже загалом масив правових норм, що передбачає відповідальність за вчинення корупційних правопорушень та тих, що стосуються корупції, налічує понад сто складів. Варто наголосити, що подібно і з українським законодавством, у польському також тривалий час не приймався окремий нормативно-правовий акт щодо боротьби з корупцією. Вважалося цілком достатнім передбачення окремих статей у КК РП щодо різних форм хабарництва або перевищення службовою особою наділеними повноваженнями. Однак статистичні дані, а також результати громадського опитування [120] спонукали державну владу Республіки Польща до законодавчого антикорупційного підсилення. Вагомим чинником правильності вибору напряму політики протидії

корупції, що можна порівняти зі своєрідним «коректором» у написанні антикорупційних програм, виступала реалізація підписаних Польщею (у зв'язку із приєднанням до Європейського Союзу) міжнародно-правових угод.

Нині у Республіці Польща передбачено Урядову програму протидії корупції на 2018–2020 роки [202], яка діє на підставі Закону Республіки Польща «Про умови проведення політики розвитку» від 6 грудня 2006 р. Окрім завдань, стратегії, плану впровадження заходів протидії, переліку найбільш уразливих сфер суспільного життя феномену корупції тощо, доречно виокремити, що з метою ефективного виконання цієї програми створено міжвідомчу групу, керівником якої визначено Директора Центрального Антикорупційного Бюро. Крім того, Програма є оперативно-впроваджуючим документом, що виникає на підставі взятих на себе міжнародних зобов'язань в частині протидії корупції. Отже, корегування діяльності антикорупційних органів Республіки Польща перебуває під постійним наглядом відповідних інституцій Європейського Союзу та безпосередньої взаємодії з іноземними колегами.

Зарубіжний досвід Республіки Польща, безумовно, вартий ґрунтовного теоретичного вивчення та практичного втілення у вітчизняну антикорупційну політику. Водночас запозичення та реалізація кращих практик іноземних держав та міжнародних стандартів потребує беззаперечного врахування специфіки вітчизняних особливостей державної влади, правової системи, функціонування галузей суспільних відносин в умовах військових дій.

Доречно вкотре наголосити, що у цьому підрозділі наукової роботи досліджено винятково праці польських учених та законодавство Республіки Польща. З'ясовано, що попри передбачення у польському законодавстві норм, що містять відповідальність за правопорушення, які стосуються корупції, на відміну від вітчизняного, є виключно кримінальними. Своєю чергою, це лише підтверджує одноманітність проблем, що виникли перед теоретиками та практиками в частині протидії корупції. Враховуючи виявлені різновиди провадження правової охорони суспільних відносин Республіки Польща щодо досліджуваного феномену, вважається доцільним запозичити досвід у частині нормативного збільшення потенційних ризиків правопорушень, що пов'язані з корупцією. Відтак правова охорона окремих суспільних відносин стане запорукою протидії здійсненню ймовірних форм корупційної поведінки.

Висновки до першого розділу

1. З'ясовано: хоча вітчизняне законодавство й закріплює низку норм, що містять заходи адміністративно-правової та кримінально-правової протидії корупції, однак на їхню дієвість негативно впливає укорінене лояльне ставлення українського населення до небезпеки цього явища та, як наслідок, – особистісне, моральне небажання протидіяти йому.
2. Доведено, що з метою більш детального аналізу порушеної в роботі проблематики необхідне пізнання корупції як явища. Наявність чи відсутність її ознак є критерієм розмежування корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією.
3. Визначено, що корупція – явище, що супроводжує Україну не лише з часів здобуття незалежності. Це закономірний результат спільного розвитку та становлення і України, і світової спільноти загалом. Однак вряховуючи радянську юридичну та політичну доктрину, що тривалий час була притаманна Україні, формування вітчизняного антикорупційного законодавства характеризується певними особливостями.
4. Встановлено, що попри широке застосування адміністративно-правових засобів, як частини масиву юридичних засобів, у законодавстві України та наукових дослідженнях учених, досі не немає чіткої позиції щодо змісту й обсягу поняття, що визначає правопорушення, пов'язані з корупцією. Крім того, серед науковців немає також одностайності щодо категоріального характеру цього феномену.
5. Обґрунтовано, що ознаками правопорушень, пов'язаних із корупцією, є: відсутність ознак корупції; діяння порушують встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження; вчиняється особою, зазначеною в ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; передбачено таку юридичну відповідальність: кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову.
6. Аналіз ознак правопорушень, пов'язаних із корупцією, засвідчив:
 - доцільність включення до Глави-13А КУпАП правопорушень, передбачених статтями: 188⁴⁶ – невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства з питань запобігання корупції; 212¹⁵ – порушення порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії, порушення порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії, порушення порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації або агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму; 212²¹ – порушення порядку подання

фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;

- потребу упорядкування закріплених у Законі України «Про запобігання корупції» положень відповідно до норм КУпАП. Йдеться про те, що законодавець у Законі України «Про запобігання корупції» вказує на відсутність адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, оскільки в КУпАП передбачено відповідальність лише за правопорушення, пов'язані з корупцією. Однак, відповідно до визначення власне явища корупції, під її ознаки підпадають заборонені діяння, що закріплені у ст.ст. 164¹² – порушення бюджетного законодавства; 164¹⁴ – порушення законодавства про закупівлі; 184¹ – неправомірне використання державного майна;
 - необхідність включення певних правопорушень, що зазначені у Законі України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», у зміст положень Закону України «Про запобігання корупції». Останній законодавчий акт вказує, що діяння суб'єкта відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, здійснюються шляхом порушення прав та обов'язків особи, що перебуває на відповідній посаді, зазначених виключно у цьому законі. Однак виникають незгодженості об'єкта посягання стосовно ст. 172⁹⁻¹, у примітці якої вказується Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». Це саме стосується і суб'єктів правопорушень, адже ними визнаються лише особи, що передбачені Законом України «Про запобігання корупції». Однак, відповідно до диспозиції ст. 172⁹⁻¹, суб'єктом правопорушення, пов'язаного з корупцією, можуть бути особи, не наділені жодними службовими повноваженнями чи пов'язаними з ними можливостями, а саме: спортсмени та особи допоміжного спортивного персоналу.
7. Встановлено, що польський законодавець визначив групу правопорушень, пов'язаних із корупцією. Однак відмінність із українським законодавством полягає в тому, що правові норми не передбачають окремої кримінальної чи адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, а навпаки – визнаються такими, коли безпосередньо вчиняється корупційне діяння. Крім того, норми, що містять відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, на відміну від вітчизняних, є виключно кримінальними.

8. З'ясовано, що загалом масив правових норм Республіки Польща, що передбачає відповідальність за вчинення корупційних правопорушень та тих, стосуються корупції, налічує понад сто складів. Відтак запропоновано запозичити досвід щодо нормативного збільшення потенційних ризиків правопорушень, що пов'язані з корупцією. У цьому разі правова охорона окремих суспільних відносин стане запорукою протидії здійсненню можливих форм корупційної поведінки.

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

2.1. Об'єкт та об'єктивна сторона адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією

Для належного теоретичного осмислення змісту правопорушень, пов'язаних із корупцією, неабияке значення має аналіз елементів складів цих правопорушень, оскільки саме вони дають змогу визначити характерні особливості того чи іншого правопорушення, відмежувати склади правопорушень, пов'язаних із корупцією, від суміжних деліктів (дисциплінарних проступків, злочинів), встановити момент їх закінчення тощо. З огляду на зазначене, у межах цього розділу акцентується на елементах складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, а також їх ознаках, що, своєю чергою, дасть змогу визначити проблемні аспекти регламентації відповідальності за правопорушення цієї категорії, підтвердити або спростувати доцільність віднесення того чи іншого правопорушення до категорії правопорушень, пов'язаних із корупцією, а також визначити можливі шляхи удосконалення чинного антикорупційного законодавства України.

Найперше зазначимо, що поняття складу адміністративного правопорушення, як і його елементів, не відображені безпосередньо в законодавстві України. Відповідно, визначення їх змісту стало завданням доктрини адміністративного права.

Загалом при визначенні складу саме правопорушень, пов'язаних із корупцією, доречно керуватись теоретичними напрацюваннями щодо складу адміністративного правопорушення загалом та поняттям адміністративного правопорушення за ст. 9 КУпАП зокрема.

Так, у цій статті вказано, що адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна)

дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Тимчасом кодексом визначено, що адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені у ньому, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

Із зазначеного вбачається, що законодавець цьому поняттю не приділив достатньої уваги. На відміну від положень Кримінального кодексу України, який підставою кримінальної відповідальності визначає вчинення особою суспільно небезпечного діяння, який має склад злочину, передбачений цим Кодексом, КУпАП такої вказівки не містить. Більше того, законодавець про таке поняття, як «склад адміністративного правопорушення» в КУпАП згадує лише раз у примітці до ст. 14².

З урахуванням зазначеного неабиякий науковий інтерес у межах цього дослідження мають теоретичні напрацювання доктрини адміністративного права щодо визначення поняття складу адміністративного правопорушення, його елементів та ознак.

Аналіз наукових публікацій засвідчує, що теоретики склад адміністративного правопорушення розглядають крізь призму сукупності елементів, які його визначають. На цій підставі науковці це поняття тлумачать як сукупність елементів складу, наявність яких свідчить, що це саме адміністративне правопорушення.

До прикладу, В. Колпаков під юридичним складом адміністративного проступку розуміє передбачений нормами права комплекс ознак (елементів), за наявності яких певне протиправне діяння можна кваліфікувати як адміністративний проступок [73, с. 13].

Деякі науковці склад адміністративного проступку визначають: як наявність обов'язкових елементів, які становлять сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак характерних рис, притаманних певному правопорушенню [6, с. 297–298; 23, с. 3–10; 106, с. 14].

Концептуальне розуміння складу адміністративного правопорушення полягає, зокрема, у визначенні його як сукупності ознак об'єктивного та суб'єктивного походження, що характеризують те чи інше діяння саме як адміністративне правопорушення (проступок) [91, с. 16]. Інші під юридичним складом адміністративного проступку розуміють передбачений нормами права комплекс ознак (елементів), за наявності яких певне протиправне діяння можна кваліфікувати як адміністративний проступок [1, с. 13].

З огляду на зазначене важко не помітити, що дослідники загалом одностайні у тому, що склад адміністративного правопорушення – це сукупність його елементів (об'єктивних та суб'єктивних).

Не викликає й заперечень те, що до об'єктивних елементів складу адміністративного правопорушення, зокрема пов'язаного з корупцією, належать об'єкт та об'єктивна сторона, а до суб'єктивних – суб'єкт та суб'єктивна сторона.

Відповідно, у межах цього підрозділу увагу буде зосереджено саме на об'єктивних елементах складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, та їх ознаках.

Загальновідомим є те, що об'єкт правопорушення загалом визначає те, на що посягає особа, яка його вчиняє. Об'єкт адміністративного правопорушення не є винятком.

Як зазначають деякі автори, зазвичай об'єктом проступку вважають те, на що безпосередньо посягає протиправне діяння [167, с. 182].

У теорії адміністративного права є чимало поглядів щодо змісту об'єкта складу правопорушення, що зумовило появу чималої кількості концепцій щодо визначення цього поняття.

Наприклад, С. Міловідова під об'єктом розуміє сталі зв'язки та залежності, які утворюють базову структуру соціальної організації і щодо яких заподіюється шкода або створюється реальна загроза такого заподіяння; при цьому передбачається, що згадані зв'язки і стосунки визначені законодавцем як такі, що потребують захисту й охорони через контрольну, юрисдикційну, адміністративно-примусову діяльність [91, с. 19].

З огляду на чисельність теорій об'єкта правопорушення, варто наголосити, що визначення об'єкта правопорушень як суспільних відносин переважає у теорії адміністративного права [3, с. 93; 116, с. 42; 165, с. 230; 176, с. 218].

Однак очевидним є те, що об'єктом адміністративних правопорушень, зокрема пов'язаних із корупцією, не можуть бути будь-які суспільні відносини. Саме на цій підставі науковці, які досліджували цей аспект, обмежують об'єкт складу адміністративного правопорушення лише групою специфічних, притаманних лише цій галузі права суспільних відносин.

Так, об'єктом адміністративного правопорушення, на думку О. Белікової, є суспільні відносини у сфері державного управління, що врегульовані нормами адміністративного права й охороняються заходами адміністративної відповідальності [11, с. 22].

Тимчасом Б. Росінський уточнює, що суспільні відносини, що є об'єктом адміністративного правопорушення, регулюються не лише нормами

адміністративного, а й подекуди і нормами конституційного, екологічного, трудового, земельного, фінансового й інших галузей права. Проте охороняються вони тільки нормами КУпАП [153, с. 12].

Натомість деякі науковці мають дещо відмінний підхід до визначення цього поняття. Скажімо, Т. Гуржій об'єктом адміністративного проступку вважає правовідносини, які складаються у різноманітних сферах суспільного життя (публічного адміністрування, підприємництва, власності та ін.) та охороняються законом про відповідальність за адміністративні проступки [39, с. 12].

Підтримуючи позицію науковців, наведену концепцію об'єкта складу адміністративного правопорушення вважаємо виправданою. Щодо сфер суспільних відносин, які утворюють об'єкт складу адміністративного правопорушення, враховувати необхідно передусім згадане визначення адміністративного правопорушення, що задекларовано в ст. 9 КУпАП (громадський порядок, власність, права і свободи громадян, встановлений порядок управління).

Теорією адміністративного права розроблено й класифікацію об'єкта складу правопорушення, яка має і теоретичне, і практичне значення.

Як вказує О. Стрельченко, велике теоретичне і практичне значення має класифікація об'єктів проступків. Саме класифікація, на думку цього автора, дає змогу чітко визначити об'єкт кожного діяння, його місце в загальній системі відносин, що охороняються адміністративними санкціями, його цінність. Вона допомагає структурувати весь масив суспільних відносин, що охороняються в адміністративному порядку, правильно кваліфікувати протиправні діяння, а також обрати оптимальний захід впливу на правопорушника [167, с. 182].

У теорії адміністративного права зазначається, що залежно від ступеня конкретизації розрізняють загальний, родовий, видовий і безпосередній об'єкти правопорушення (загальний – уся сукупність суспільних відносин, що охороняються адміністративним законодавством; родовий – група однорідних зав'язків, що передбачена конкретно орієнтованими адміністративно-правовими нормами; видовий – умовно відокремлена група специфічних відносин у рамках їх певного роду (наприклад, приватно-правові відносини в загальній системі відносин власності – тією мірою, якою останні піддані адміністративно-правовому регулюванню та адміністративно-правовому захисту); зрештою, безпосередній об'єкт – конкретні, персонально визначені стосунки і зв'язки, стан існування і функціонування конкретних суб'єктів як елементів соціальної структури, що зазнають деформації, руйнування, чи усталеного порядку

здійснення в результаті скоєння адміністративно-правового проступку) [91, с. 12].

Серед науковців домінує підхід, згідно з яким визначення об'єкта конкретного правопорушення безпосередньо пов'язано із назвою розділу, в якому таке правопорушення міститься, адже назва розділу й вказує на групу суспільних відносин, які цим розділом охороняються.

На підтвердження цього деякі автори наголошують, що зазвичай назва об'єкта правопорушення може бути зазначена в назві статті, або в назві глави особливий частини КУпАП. Часто ознаки об'єкта правопорушення не називаються, але можуть бути логічно зрозумілі зі змісту статті [66, с. 219].

Щодо визначення об'єкта складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, слід зазначити, що це поняття у теорії адміністративного права належить до малодосліджених. Зумовлено це перш за все новизною цього поняття, адже донедавна КУпАП, як і Закон «Про запобігання корупції» та попереднє, що втратило чинність, антикорупційне законодавство, не визначало такого поняття.

Однак вбачається, що істотної різниці між об'єктом корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних із корупцією, не може бути з огляду на характери таких діянь. Оскільки останнє, хоча й не містить ознак корупції, тобто не має на меті безпосередньо одержання неправомірної вигоди, однак порушує встановлені Законом «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, а тому посягає на ті самі суспільні відносини. Більше того, сама назва цих правопорушень свідчить, що вони, щонайменше, пов'язані зі суспільними відносинами у сфері запобігання та протидії корупції.

Відтак при визначенні об'єкта складу правопорушення, пов'язаного з корупцією, слід враховувати загальне визначення об'єкта правопорушення, відповідно до положення Закону «Про запобігання корупції», оскільки саме він визначає сферу дії, а отже, й сферу суспільних відносин, які ним охороняються, а також теоретичні напрацювання щодо визначення об'єкта корупційного правопорушення.

З огляду на перший пункт, варто наголосити, що об'єктом правопорушення, пов'язаного з корупцією, є визначені законом суспільні відносини. Натомість, згідно з положеннями Закону України «Про запобігання корупції», – це суспільні відносини у сферах запобігання корупції в Україні, застосування превентивних антикорупційних механізмів, усунення наслідків корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень.

Щодо поглядів теоретиків на об'єкт корупційного правопорушення, то підтримки варта позиція, за якою об'єктом будь-якого корупційного

правопорушення є встановлений порядок управління в державі, оскільки: по-перше, особи, які вчиняють корупційні правопорушення, наділені певними владними повноваженнями та діють від імені держави або певних утворень (органів місцевого самоврядування), та які представляють суспільні, а не особисті інтереси, тобто відносини, на які посягає правопорушення, мають суспільний характер; по-друге, корупційні діяння, незалежно від їх прояву, полягають у незаконному використанні наданих владних повноважень за певну матеріальну чи нематеріальну винагороду для себе або для своїх близьких, тобто є певна угода про «продаж» владних повноважень [151, с. 57–58].

Тому вбачається, що загалом таке визначення можна інтерпретувати й для правопорушень, пов'язаних із корупцією, оскільки очевидним є те, що вони також пов'язані з виконанням особою визначених владних повноважень, і відмінним у цьому разі є лише те, що правопорушення, пов'язані з корупцією, безпосередньо не пов'язані з одержанням матеріальної чи нематеріальної винагороди за здійснення таких владних повноважень.

На підставі зазначеного родовим об'єктом правопорушень, пов'язаних із корупцією, можна визначити суспільні відносини у сфері запобігання порушенню встановлених Законом України «Про запобігання корупції» вимог, заборон та обмежень, застосування превентивних механізмів щодо таких порушень, а також усунення наслідків правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Безпосереднім об'єктом конкретного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є суспільні відносини щодо запобігання конкретному порушенню встановленої Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони чи обмеження. Так, у ст. 172⁴ КУпАП безпосереднім об'єктом є суспільні відносини у сфері запобігання порушенню визначених законом обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; ст. 172⁵ – суспільні відносини у сфері запобігання встановленим законом обмежень щодо одержання подарунку; ст. 172⁶ – суспільні відносини у сфері запобігання порушенню вимог фінансового контролю; ст. 172⁷ – суспільні відносини у сфері протидії порушенню вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; ст. 172⁸ – суспільні відносини у сфері запобігання незаконному використанню інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень; ст. 172⁸⁻¹ – суспільні відносини у сфері запобігання порушенню встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; ст. 172⁹ – суспільні відносини у сфері застосування заходів щодо

протидії корупції, а саме їх невжиття; ст. 172⁹⁻¹ – суспільні відносини у сфері організації та проведення офіційних спортивних змагань та правил розміщення ставок на спорт та у ст. 172⁹⁻² – суспільні відносини у сфері запобігання порушенню законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля.

Отже, об'єкт правопорушень, пов'язаних із корупцією, визначають і науковці [151, с. 57–58; 16, с. 95; 101, с. 181–182; 53, с. 33; 169, с. 45–47]. Зокрема, додатковим факультативним об'єктом правопорушень, пов'язаних із корупцією, може виступати авторитет органів державної влади або органів місцевого самоврядування, відносини власності, честь та гідність особи.

До ознак об'єкта складу адміністративного правопорушення належить також предмет, який не є обов'язковою ознакою будь-якого правопорушення, як і не є обов'язковою ознакою будь-якого правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Загалом предмет правопорушення у теорії визначається як річ матеріального світу, із приводу якого виникають суспільні відносини, що охороняються нормами адміністративного права [86, с. 140]. Проте слід зазначити, що не завжди той чи інший предмет складу адміністративного правопорушення відповідає такому визначенню, адже в деяких правопорушеннях предметом, як приклад, може виступати інформація, відомості, які можуть і не мати матеріального виразу.

З огляду на це, підхід щодо визначення предмета правопорушення лише кризь призму речей матеріального світу видається необґрунтованим.

Відповідно, у главі 13-А КУпАП до предметних належать правопорушення, передбачені ст.ст. 172⁵ (подарунок), 172⁶ (декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), 172⁸ (інформація, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень – ч. 1; інформації про викривача, його близьких осіб чи інформації, що може ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, яка стала їй (їм) відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень – ч. 2), 172⁹⁻¹ (неправомірна вигода).

Щодо визначення змісту предмета правопорушень, пов'язаних із корупцією, то окремі з них задекларовані у законодавстві України (подарунок; неправомірна вигода). Натомість інші законодавчо не закріплені (декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; інформація, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень).

Поняття подарунку передбачено у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», де зазначено, що подарунок – це грошові кошти та інше майно,

переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову. Попри законодавче визначення, в теорії адміністративного права акцентується на проблемі розмежування цього поняття з іншими суміжними поняттями, зокрема з неправомірною вигодою, поняття якої задекларовано не лише у положеннях згаданого закону, а й у положеннях Кримінального кодексу України.

У наукових працях зазначається, що подарунок є майном, яке надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову. Водночас закон не встановлює, наскільки саме нижчою за мінімальну ринкову має бути ціна. Тому у таких випадках слід застосовувати ст. 22 КУпАП, згідно з якою у разі малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усьм зауваженням. Так само доцільно діяти, коли вартість незаконно одержаного подарунка є мізерною (проста дешева листівка, блокнот, авторучка, квітка, шоколадка) [101, с. 174].

Стаття 718 Цивільного кодексу України визначає предмет дарунку, яким можуть бути рухомі речі, зокрема й гроші та цінні папери, а також нерухомі речі [182].

З огляду на положення Закону України «Про запобігання корупції», вбачається, що подарунок, як предмет цього правопорушення, повинен одержуватись безоплатно або ж за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

На думку вчених, «безоплатно» означає безкоштовно, дарма. Обіцяючи/пропонуючи, надаючи грошові кошти, інше майно, переваги, пільги, послуги чи нематеріальні активи, особа не одержує взамін ні нематеріальних активів, ні послуг, ні пільг, ні переваг, ні грошових коштів чи іншого майна, а одержуючи такі предмети, не дає взамін аналогічні предмети. Словом, «безоплатність» означає відсутність умови про оплату, характерну для більшості цивільно-правових договорів [101, с. 61].

На відміну від безоплатності, де все видається очевидним, словосполучення «за ціною, нижчою мінімальної ринкової» потребує відповідного уточнення.

Ринкова ціна – це домінуюча на ринку у певному часовому відрізку ціна на товар (послуги, роботи). Вона встановлюється безпосередньо на вільному конкурентному ринку під впливом співвідношення попиту і пропозиції, а не нав'язується директивними документами органів державної влади [25, с. 55].

У ринковій економіці функціонують декілька видів ринкових цін. Головними з них є оптові й роздрібні ціни, що можуть набувати різної форми

залежно від умов їх застосування у процесі купівлі-продажу. Оптові – це такі ціни, за якими підприємства реалізують свою продукцію великими партіями всім категоріям споживачів, крім населення. Роздрібні – це ціни, за якими населення купує товари в роздрібній торгівлі для задоволення власних потреб [25, с. 55].

Відтак не зрозуміло, якими саме цінами слід керуватися при кваліфікації цього правопорушення, адже оптова та роздрібна ціна на певний товар подекуди могут істотно відрізнятись. Це, своєю чергою, вимагає конкретизації у законодавстві цього положення із прямою вказівкою саме на роздрібну ціну відповідного товару.

Крім того, науковці зауважують, що слова «за ціною, нижчою за мінімальну ринкову», означають обіцянку, пропозицію, надання та одержання предмета неправомірної вигоди за фіктивною вартістю, внаслідок чого одержувач виграє матеріально. Він не сплачує за цей предмет ту ціну, яку за них зазвичай сплачують інші особи. При цьому зменшення для одержувача вартості цього предмета відбувається в зв'язку з виконанням ним певних службових обов'язків чи наявністю в нього специфічних можливостей [101, с. 62].

Тимчасом законодавець не будь-який подарунок відносить до предмета цього складу правопорушення.

Наявність таких винятків у законодавстві пояснюється тим, що обмеження для осіб під час проходження держаної служби або служби в органах місцевого самоврядування мають бути пропорційними. Факт перебування на службі не повинен ставати причиною для перешкод в отриманні подарунків від своїх родичів (наприклад, під час привітання з днем народження, одруження, народження дитини тощо) або участі в розіграші призів тощо [25, с. 56].

Відповідно, законодавство визначає, що у разі одержання подарунку від близьких осіб або як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси, а також подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁵ КУпАП, відсутній.

Очевидно, що не всі подарунки відповідають цим ознакам, особливо загальновизнаним уявленням про гостинність.

Як зазначається в літературі, не відповідає загальновизнаним уявленням про гостинність подарунок, який набуває форми грошей, сексуальних послуг, робіт із будівництва, послуг із безкоштовного ремонту автомобіля, його заправки паливом тощо. Водночас може розглядатись як подарунок пригощання, наприклад вечерю, зокрема під час проведення

науково-практичної конференції, симпозиуму тощо. Це відповідає загальноновизнаним уявленням про гостинність і, щоб не бути обвинуваченим у правопорушенні, передбаченому ст. 172⁵ КУпАП, відповідний суб'єкт має керуватися вимогами антикорупційного законодавства і правилами етичної поведінки, бути скромним, обмежувати себе і відмовлятися від вживання вишуканої їжі і напоїв [99, с. 389–392].

Загалом враховуючи вимоги Закону, до особистих подарунків належать подарунки, одержані від близьких осіб, давніх друзів та добрих знайомих, які дарують подарунки з нагоди, наприклад, дня народження, ювілею або загальноновизнаного свята (Новий Рік, Міжнародний жіночий день, День захисника Вітчизни тощо) за умови, що їх дарунки не впливатимуть на прийняття особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, окремими прирівняними до них особами неправомірних рішень або не створюватимуть враження, що це може впливати на їхні рішення. До дарунків, що дозволятимуться приймати вказаним особам, можуть бути віднесені й ділові дарунки (сувеніри) та прояви гостинності (запрошення на каву або вечерю) у скромних межах, які широко використовуються для налагодження добрих ділових взаємин і зміцнення робочих стосунків [59].

Крім того, у наукових працях зауважується, що до категорії дозволених подарунків можна віднести: а) від держави Україна, АРК, інших держав, міжнародних організацій, територіальних громад; б) від осіб, які не є підлеглими, якщо ці подарунки відповідають такій сукупності ознак: не пов'язані з виконанням особою функцій держави або місцевого самоврядування; відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність; вартість подарунка не перевищує дозволеної законом; в) від близьких осіб, які не є підлеглими, якщо ці подарунки не пов'язані з виконанням особою функцій держави або місцевого самоврядування (інакше вони трансформуються у неправомірну вигоду); г) у вигляді загальнодоступних знижок на товари чи послуги. Такими знижками можуть бути бонусна, дилерська, кількісна, сезонна, спеціальна, торговельна, функціональна, цінова та інші; д) у вигляді загальнодоступних виграшів, призів, премій, бонусів [101, с. 179-182].

Крім того, певні труднощі при визначенні предмета цього правопорушення зумовлені деякими складнощами при розмежуванні подарунку від неправомірної вигоди, оскільки ці два поняття мають низку спільних ознак.

Як зазначають науковці, близькість понять подарунку та неправомірної вигоди як предметів, пов'язаних із корупцією, правопорушення (ст. 172⁵ Кодексу України про адміністративні правопорушення) та корупційного

правопорушення (ст. 368 Кримінального кодексу України) викликає потребу співвідношення:

- 1) дарунок завжди має матеріальне вираження, а неправомірна вигода може мати нематеріальний зміст;
- 2) злочин, визначений у ст. 368 КК України, є закінченим за наявності двох обов'язкових умов – реалізації службових повноважень в інтересах інших осіб і отримання вигоди за це. Для адміністративного порушення, передбаченого ст. 172⁵ КУпАП, достатнім є факт одержання подарунка (пожертви), а виконання або невиконання дій в інтересах дарувальника не має значення;
- 3) одержання неправомірної вигоди завжди пов'язане з необхідністю використання особою свого службового становища. А одержання подарунка не завжди пов'язане з виконанням повноважень. Наприклад, адміністративним правопорушенням є отримання подарунка від підлеглих службовців незалежно від мети цих дій;
- 4) у ст. 172⁵ Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено граничну вартість подарунків – не повинна перевищувати одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки. Натомість для неправомірної вигоди такої вартості не встановлено, тому перевищення зазначеної суми може бути кваліфіковано за ст. 368 КК України за наявності доведеного факту вчинення чи бездіяльності службової особи в інтересах того, хто дарує, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища [25, с. 56–57].

Як зазначає М. І. Хавронюк, поняття «неправомірна вигода» не тотожне поняттю «подарунок». У ст. 24 Закону неодноразово вжито словосполучення «неправомірна вигода або подарунок», і розділовим сполучником «або» підкреслено відмінність змісту цих понять. Як впливає з визначення у ст. 1 Закону, «подарунок» в контексті антикорупційного законодавства, зазначає вчений: 1) має виключно матеріальний характер (а тому не може проявитися в «будь-яких інших вигодах нематеріального характеру»); 2) це не лише рухомі і нерухомі речі, у т.ч. гроші та цінні папери, і майнові права. Ним також можуть бути переваги, пільги, послуги і нематеріальні активи. Поняття «подарунок» в Законі має ширший зміст, ніж поняття «дарунок» у Цивільному кодексі; 3) може бути надано/одержано безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової [101, с. 60].

Детальніше на проблемних аспектах цих понять зацентовано буде у наступному розділі цієї роботи.

Щодо змісту поняття декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, то її зміст розкривається лише в поодиноких наукових працях.

Скажімо, розглядаючи сутність поняття «декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», О. С. Бондаренко вказує, що воно є багатограним. Адже передусім йому притаманні всі ознаки офіційного документа, по-друге, цей термін є інструментом антикорупційного фінансового контролю [15, с. 127].

Відповідно, попри відсутність визначення поняття «декларація» у законодавстві України, зміст цього документа, який вказує на його специфіку, розкрито у Розділі VII Закону України «Про запобігання корупції». Зокрема, ст. 46 цього Закону вказує на інформацію, що зазначається в декларації.

Водночас із урахуванням положень ст. 172⁶ КУпАП не будь-яка інформація, навіть та, яка повинна зазначатись у декларації, може зумовлювати відповідальність особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Оскільки законодавець в окремій формі об'єктивної сторони пов'язує настання відповідальності з визначеною сумою (щонайменше 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб), то інформація у цьому разі має характеризуватися матеріальним виразом, а тому до такої інформації може належати лише інформація, яка зазначається у розділах 3–8, 10 (якщо нематеріальні активи можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті), 11–14 декларації.

Неабиякі труднощі у з'ясування предмета правопорушення, пов'язаного з корупцією, викликає зміст інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень, оскільки законодавчо такого виду інформації не передбачено.

Загалом інформація – це будь-які відомості або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Проте, як зазначають науковці, предметом правопорушення, передбаченого ст. 172⁸ КУпАП, є лише інформація з обмеженим доступом. Інформація, яка перебуває у вільному обігу («звичайна» інформація), предметом аналізованого правопорушення визнаватися не може [175, с. 216].

Інформацією з обмеженим доступом є: конфіденційна інформація; таємна інформація; службова інформація. При цьому конфіденційна інформація – це інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися

у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов [25, с. 63].

Натомість таємною, згідно зі ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації», є інформація, доступ до якої обмежується відповідно до ч. 2 ст. 6 цього Закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю [134].

Щодо службової інформації, то у згаданому Законі зазначено, що до такої інформації може належати така інформація: 1) що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішньовідомчу службу кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; 2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Загалом для з'ясування змісту предмета цього правопорушення необхідно враховувати положення значної кількості нормативно-правових актів: і тих, які безпосередньо регулюють відносини в інформаційній сфері, і тих, які мають для неї побічне значення. Так, види інформації з обмеженим доступом або ж навпаки відомості, які до такої належати не можуть, передбачено у таких законах України, як «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про запобігання корупції», «Про захист персональних даних», «Про оборону України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державну таємницю», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про банки і банківську діяльність». Вони також передбачені у Господарському кодексі, Цивільному кодексі, Кримінальному процесуальному кодексі, Основах законодавства про охорону праці тощо.

Загалом предмет цього правопорушення складають: інформація, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ч. 1 ст. 172⁸ КУпАП) та інформація про викривача, його близьких осіб; інформації, що може ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, яка стала їй (їм) відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ч. 2 цієї статті).

Однак положення ч. 1 ст. 172⁸ КУпАП не вказують на конкретний характер такої інформації та не обмежують її виключно інформацією з обмеженим

доступом. З буквального тлумачення положень цієї статті випливає, що це може бути будь-яка інформація, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень.

З огляду на положення ст. 9 КУпАП, де вказано, що адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені у ньому, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою, відповідно до закону, кримінальної відповідальності, очевидним є те, що не будь-яка інформація, навіть та, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень, є предметом цього правопорушення, пов'язаного з корупцією. З урахуванням положень КК України до предмета правопорушення, передбаченого ст. 172⁸ КУпАП, не належить інформація: 1) що містить державну таємницю; 2) інформація про проведення медичного огляду на виявлення зараження ВІЛ чи іншої невиліковної інфекційної хвороби; 3) інформація про усиновлення (удочеріння); 4) конфіденційна інформація про особу; 5) інформація, що містить комерційну чи банківську таємницю; 6) інсайдерська інформація; 7) інформація про екологічний стан або захворюваність населення; 8) інформація, зібрана у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, сфері оборони країни; 9) інформація з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації; 10) інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації; 11) інформація, що міститься в автоматизованій системі документообігу суду; 12) інформація про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист; 13) інформація військового характеру, що містить державну таємницю.

Окрім того, предметом цього правопорушення не може бути інформація (відомості), що є предметом інших правопорушень, передбачених КУпАП (наприклад, інсайдерська інформація (ст. 163⁹); комерційна таємниця (ст. 164³); інформація, що відповідно до закону є об'єктом обміну між суб'єктом первинного фінансового моніторингу та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (ст. 166⁹); інформація, про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 185¹¹); інформація, одержана у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, сфері оборони країни (ст. 212⁵) тощо).

З огляду на це, М. І. Хавронюк доречно зазначає, що не за ст. 172⁸ КУпАП, а за статтями КУпАП, які містять спеціальні норми, настає відповідальність особи, яка не є особою, зазначеною в п. 1 ст. 3 Закону від 14 жовтня 2014 р., або не отримала відповідну інформацію у зв'язку з виконанням службових повноважень, або не використовувала її у своїх інтересах, або передбачено спеціальний вид інформації як предмет правопорушення. Вчений зауважує, що йдеться про незаконне (адміністративно каране) розголошення (інше використання, у т. ч. розповсюдження, збут): об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 51²); відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 185¹¹); інсайдерської інформації (ст. 163⁹); комерційної таємниці, іншої конфіденційної інформації (ч. 3 ст. 164³); інформації, що відповідно до закону є об'єктом обміну між суб'єктом первинного фінансового моніторингу та ЦОВВ, що реалізує державну політику в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, або факту її подання (одержання) особою, якій ця інформація стала відома в зв'язку з її професійною або службовою діяльністю (ст. 166⁹); інформації, яка зберігається в інформаційних (автоматизованих) системах (частини 4 і 5 ст. 212⁶) [99, с. 422–423].

Тимчасом за незаконне використання (зокрема шляхом розголошення) інформації, що стала відома у зв'язку з виконанням посадових повноважень, відповідальність – залежно від конкретного виду інформації та інших обставин – може настати за статтями 132, 145, 163, 168, 182 і 359 (конфіденційна інформація про особу), 159 (таємниця голосування), 231 (комерційна та банківська таємниця), 232¹ (інсайдерська інформація), 328, 381 і 422 (державна таємниця), 330 (службова інформація), 387 (дані досудового слідства) та деякими іншими статтями КК України [326, с. 422–423].

У наукових працях слушно зазначається, що для встановлення наявності предмета аналізованого правопорушення належить детально визначити наявність зв'язку між службовими чи іншими визначеними законом повноваженнями суб'єкта правопорушення й отриманням тієї інформації, яка згодом була розголошена або використана в інший спосіб цією особою [169, с. 206].

У тих випадках, коли відповідні дані або відомості належать до інформації з обмеженим доступом, однак не були одержані у зв'язку з виконанням особою службових або інших визначених законом повноважень, відповідальність за ст. 172⁸ КУпАП виключається [175, с. 223].

Відповідно, предметом правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченому у ст. 172⁸ КУпАП, є інформація, що стала відома особі

у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень за винятком інформації, яка є предметом інших правопорушень чи злочинів.

Щодо другого різновиду предмета вказаного правопорушення, то він більш конкретизований, оскільки в законі чітко окреслено характер інформації, розголошення чи інше використання якої утворює склад правопорушення, адже у статті вказано, що інформація стосується викривача або його близьких осіб чи інформація, що може їх ідентифікувати.

Варто зважати на те, що закон викривача визначає як фізичну особу, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про ймовірні факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Відповідно до ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції», заборонено розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом.

Відтак закон забороняє особам розголошувати чи використовувати інформацію про викривача чи його близьких осіб (персональні дані, місце проживання, контактну інформацію тощо), а також інформацію, яка дає змогу ідентифікувати викривача чи його близьких (інформацію про коло спілкування викривача чи його близьких осіб, місце праці, місця відпочинку, наявне майно, в тому числі транспортні засоби, місце навчання тощо). Фактично в останньому випадку йдеться про будь-яку інформацію, за допомогою якої можна ідентифікувати (встановити особу) викривача чи його близьких осіб.

Певний виняток із цього правила передбачено у ч. 2 вказаної статті: якщо законом дозволяється без згоди викривача ухвалення обґрунтованого рішення про розголошення інформації про викривача або інформації, яка може ідентифікувати особу викривача, викривач повинен бути повідомлений про це не пізніше ніж за 18 робочих днів до дня розкриття відповідної інформації шляхом вручення йому повідомлення про ухвалення відповідного рішення під розписку. У повідомленні про розкриття інформації про

особу викривача має бути вказано коло осіб, яким буде розголошена інформація, а також підстави такого розголошення.

А тому, відповідно, предметом правопорушення, передбаченого ст. 172⁹-1 КУпАП, є неправомірна вигода. Зокрема, предметом цього правопорушення є неправомірна вигода в розмірі, що не перевищує двадцяти мінімальних заробітних плат. Закон України «Про запобігання корупції» неправомірну вигоду визначає як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Предметом коментованого правопорушення є виграш у грошовому вираженні у розмірі, що не перевищує двадцяти мінімальних заробітних плат, який одержано у результаті парі зі залученням грошових ставок на спорт без законних на те підстав (порушуючи передбачені законом заборони розміщення ставок на спорт) [25, с. 75–76].

Науковці водночас зауважують, що екстраполявання змісту поняття «ставки на спорт» щодо категорії «неправомірна вигода» дає підстави зробити висновок, що предметом коментованого правопорушення є виграш у грошовому вираженні у розмірі, що не перевищує двадцяти мінімальних заробітних плат, який одержано у результаті парі зі залученням грошових ставок на спорт без законних на те підстав (порушуючи передбачені законом заборони розміщення ставок на спорт) [16, с. 96].

Зміст поняття «неправомірна вигода» визначають дві обов'язкові ознаки, відповідно до яких:

- 1) предметом неправомірної вигоди можуть бути лише:
 - грошові кошти та інше майно (окремо вони згадуються в ст.ст. 20, 46, 54, 69, 73);
 - переваги, пільги й послуги (згадуються також у ст.ст. 20, 21, 28, 54);
 - нематеріальні активи (згадуються також у ст.ст. 46, 54 Закону);
 - будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру;
- 2) їх обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [101, с. 26].

Словосполучення «будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру», на думку окремих дослідників, охоплює широкий спектр вигод. Це можуть бути, скажімо:

- більш швидкий розгляд певної справи або інші форми нематеріальної преференції;
- позитивне висвітлення в ЗМІ;
- прийняття на службу чи призначення на посаду без передбачених законом конкурсу чи спеціальної перевірки або шляхом порушення умов їх

проведення, або створення кращих кар'єрних можливостей, включаючи підвищення по службі, «горизонтальне» переведення на посаду, кращу за тими чи іншими ознаками (наприклад, переведення з обласної прокуратури до столичної);

- надання можливості вчитися в університеті дитині певної особи поза конкурсом або влаштування близької особи на престижну роботу;
- непризначення службового розслідування чи дисциплінарного стягнення, невідсторонення від посади чи незвільнення зі служби за наявності підстав для цього;
- сприяння у направленні в закордонне відрядження чи на підвищення кваліфікації;
- дострокове присвоєння військового чи спеціального звання, рангу тощо, інше заохочення або подання для нагородження без законних чи належно обґрунтованих підстав для цього;
- організація надання сексуальних послуг (послуг повії) або послуг кримінального характеру (зокрема, послуг злодія чи сутенера);
- пригощання коштовною вечерею чи запрошення на ексклюзивний захід [101, с. 57].

З огляду на зазначене та з урахуванням положень Закону України «Про запобігання корупції» щодо визначення понять «корупційне правопорушення» та «правопорушення пов'язане з корупцією», належність правопорушення за ст. 172⁹⁻¹ КУпАП до останнього видається сумнівною.

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення – це система передбачених адміністративно-правовою нормою ознак, що характеризують зовнішню сторону проступку.

Саме так це поняття визначає більшість учених [11, с. 24]. До прикладу, С. Міліовідова стверджує, що об'єктивна сторона адміністративного проступку зазвичай розуміється як сукупність характеристик, ознак, умов, що демонструють зовнішній прояв правопорушення, те, як воно постає подією для інших соціальних суб'єктів, для конкретного соціуму й для соціальної організації в цілому [91, с. 20].

У наукових публікаціях авторами до ознак об'єктивної сторони адміністративного правопорушення віднесено: діяння у формі дії або бездіяльності; шкідливі наслідки діяння; причинний зв'язок між діянням та його наслідками [73, с. 12].

З цього приводу варто зазначити, що вказаними ознаками зміст об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення не вичерпується, оскільки до ознак цього елементу правопорушення науковці відносять ще й інші ознаки, які не завжди мають значення і не завжди є характерними для

складу того чи іншого правопорушення. До таких ознак належать: місце, час, спосіб, знаряддя та засоби вчинення правопорушення. Проте подекуди такі ознаки набувають характеру обов'язкових і, відповідно, за відсутності такої ознаки відсутнім буде й склад того чи іншого правопорушення загалом.

Тимчасом науковці одноставні в тому, що лише діяння є обов'язковою ознакою складу будь-якого адміністративного правопорушення, інші ж належать до факультативних його ознак [4, с. 39].

Щодо характеру такої ознаки об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення, як шкідливий наслідок, в теорії існують два протилежні підходи. Одні вчені стверджують, що ця ознака належить до обов'язкових, натомість інші переконані, що вона є факультативною ознакою складу правопорушення [55, с. 118]. Поряд із цим науковці зміст цієї ознаки розкривають як спричинені негативним проступком негативні зміни в об'єкті, що захищається адміністративно-деліктним законом, які знайшли зовнішнє виявлення у зменшенні певного особистого чи майнового блага [107, с. 12].

Відповідь на це питання теж вироблено теорією і залежно від виду складу правопорушення шкідливий наслідок може бути і обов'язковою ознакою, і факультативною. Відтак, коли йдеться про матеріальний склад адміністративного правопорушення, наслідок виступає обов'язковою його ознакою, а у формальних складах вона, відповідно, є факультативною, не обов'язковою ознакою.

З огляду на це, окремі дослідники обстоюють думку, що адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією, характеризуються формальним складом, тобто вони можуть бути вчинені тільки у вигляді активних дій або бездіяльності. Важливим, на їхню думку, є те, що настання шкідливих наслідків при цьому не є обов'язковим [25, с. 42].

Однак це не зовсім так. Щонайменше таке твердження не відповідає усім складам правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Загалом аналіз об'єктивної сторони правопорушень, передбачених главою 13-А КУпАП, дає підстави для таких висновків:

- 1) більшість правопорушень, пов'язаних із корупцією, належать до категорії правопорушень із формальним складом. Зокрема, до правопорушень, пов'язаних із корупцією, з формальним складом належать правопорушення за ст.ст. 172⁴, 172⁶, 172⁷, 172⁸, 172⁸⁻¹, 172⁹, 172⁹⁻². Натомість до правопорушень із матеріальним складом можна віднести правопорушення за ст.ст. 172⁵ та 172⁹⁻¹ КУпАП;
- 2) об'єктивна сторона більшості правопорушень, передбачених главою 13-А КУпАП, характеризується активною дією (ст. 172⁴, чч. 1, 4 ст. 172⁶

та ч. 3 цієї статті (у формі несвоєчасного повідомлення), ч. 2 ст. 172⁷, ст. 172⁸, ст. 172⁸⁻¹, ст. 172⁹⁻¹); лише бездіяльністю характеризується об'єктивна сторона правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 172⁷, чч. 2, 3 ст. 172⁶ (у формі неповідомлення), ст. 172⁹; як дією, так і бездіяльністю характеризується об'єктивна сторона правопорушень за ст. 172⁵, ст. 172⁶, ст. 172⁹⁻² КУпАП;

- 3) факультативні ознаки об'єктивної сторони адміністративного правопорушення мають обов'язкове значення у таких складах правопорушень, пов'язаних із корупцією: час вчинення правопорушення – ст. 172⁶ (у формі несвоєчасного повідомлення), ст. 172⁸⁻¹, ст. 172⁹⁻² (у формі порушення строків здійснення оцінки впливу на довкілля); обстановка вчинення правопорушення – ст. 172⁷ КУпАП (в умовах реального конфлікту інтересів); спосіб вчинення правопорушення – ст. 172⁸ КУпАП (незаконне розголошення або використання в інший спосіб).

Більш ґрунтовний аналіз об'єктивної сторони правопорушень, пов'язаних із корупцією, засвідчує таке. За ст. 172⁴ КУпАП відповідальність передбачена за: 1) порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю; 2) порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації).

Заборона займатися іншою оплачуваною діяльністю ґрунтується, зокрема, на положеннях низки міжнародних нормативно-правових актів, а саме у ст. 15 Модельного кодексу поведінки державних службовців, що є додатком до Рекомендації № R(2000) 10 від 11 травня 2000 р. Комітету Міністрів державам – членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців. У цій статті зазначено, що державний службовець не повинен брати участь у будь-яких діях чи угодах чи займати будь-яку посаду чи здійснювати функцію на платній чи безоплатній основі, яка є несумісною або перешкоджає належному виконанню обов'язків державного службовця. Якщо існує ситуація, де нечітко зрозуміло, яка діяльність є сумісною, він має звернутися за порадою до свого керівника. Крім того, зважаючи на положення законодавства, державний службовець зобов'язаний повідомляти

або отримувати дозвіл від свого керівника для того, щоб здійснювати певну діяльність, незалежно від того, на якій основі (платній чи безоплатній), або обіймати певні посади, чи виконувати функції поза своїми основними посадовими обов'язками [93].

На підставі цього ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» визначає обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. А в КУпАП у згаданій статті передбачено відповідальність за порушення цієї заборони.

При цьому законодавець розмежовує два різновиди порушення у цій сфері – сумісництво та суміщення.

Як зауважують окремі автори, сумісництво завжди передбачає укладення окремого трудового договору, водночас суміщення – це завжди виконання додаткової роботи в межах одного й того самого трудового договору; працівник не може одночасно виконувати роботу за основним місцем роботи та за сумісництвом, оскільки на умовах сумісництва працівники можуть працювати на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина у вільний від основної роботи час. Тривалість роботи за сумісництвом не може перевищувати чотирьох годин на день і повного робочого дня у вихідний день. Загальна тривалість роботи за сумісництвом протягом місяця не повинна перевищувати половини місячної норми робочого часу [25, с. 53].

У цьому аспекті варто наголосити, що законодавчі визначення цих понять та теоретичні напрацювання щодо їх змісту засвідчують наявність окремих проблемних аспектів, які будуть досліджені у підрозділі 3.1. цієї роботи.

Щодо положень ст. 172⁴ КУпАП, то законодавець забороняє займатись не будь-якою іншою діяльністю загалом, а лише іншою оплачуваною діяльністю.

На думку О. Дудорова, оплачуваною слід вважати діяльність, за яку особа отримує винагороду, незалежно від того, є вона систематичною чи одноразовою, грошовою чи натуральною, оплачується за трудовою або іншою угодою чи без неї, чи сплачує особа з цієї винагороди податки. Водночас, пише він, одноразове отримання винагороди (оплати) за ту чи іншу діяльність, якщо її розмір є відносно незначним, може визнаватися малозначним діянням [175, с. 44].

Ознаками іншої оплачуваної діяльності, на думку вчених, слід вважати такі: а) вона не є підприємницькою діяльністю, а також не є викладацькою, науковою та творчою діяльністю, медичною та суддівською практикою, інструкторською практикою зі спорту; б) ця діяльність передбачає активну

поведінку – застосування особою своєї праці; в) за виконану працю особа отримала оплату (винагороду) чи за умовами договору повинна була її отримати; г) вона, як правило, є систематичною, але може бути і одноразовою, якщо це принесло особі порівняно великі доходи [101, с. 200–201; 175, с. 51–52].

Крім того, законодавство України не передбачає й абсолютної заборони особам, зазначеним у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» (з окресленими винятками), на зайняття іншою оплачуваною діяльністю, оскільки безпосередньо у ст. 172⁴ КУпАП визначено, що винятком є викладацька, наукова та творча в тому числі оплачувана діяльності, медична та суддівська практики, інструкторська практика зі спорту.

Тимчасом для з'ясування змісту усіх видів діяльності, які є дозволені для сумісництва та суміщення, слід проаналізувати положення інших нормативно-правових актів та положення доктрини адміністративного права.

Передусім слід наголосити на тому, що не всі види дозволеної діяльності знайшли своє відображення в положенням законодавство України.

Хоча законодавство не містить визначення терміна «викладацька діяльність», правозастосовна практика виходить із того, що в цьому разі може бути застосовано відповідні положення щодо педагогічної діяльності. Вказаний термін вживається у законодавстві про освіту. Зокрема, відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність» та «Про професійно-технічну освіту», зазначений термін охоплює діяльність викладацького складу відповідних навчальних закладів [59].

У постанові Першого заступника Голови Верховного Суду України від 21 березня 2008 р. у справі про порушення спеціальних обмежень викладацька діяльність визначена як процес надання знань, формування вмінь і навичок із різних напрямів освіти, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей відповідно до задатків та запитів особи учнів, студентів, стажерів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів тощо; діяльність із отримання ними професії, підвищення їхньої виробничої кваліфікації, забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, спеціальної практичної підготовки і перепідготовки [124].

У п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» визначено, що викладацька діяльність – діяльність, яка спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо) та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою

(крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору [143].

У теоретичних працях зазначається, що викладацька діяльність є професійною діяльністю осіб, що перебувають на посадах педагогічних та науково-педагогічних працівників, яка здійснюється в процесі навчання [16, с. 17].

Відповідно, викладацька діяльність завжди пов'язана з кількома аспектами: по-перше, особа обіймає посаду, яка передбачена переліком посад педагогічних та науково-педагогічних працівників; по-друге, така діяльність здійснюється на професійних засадах; по-третє, здійснюється в процесі навчання та, по-четверте, спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти.

При цьому для з'ясування належності посади до цієї категорії передбачено перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників у Постанові Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 р. № 963 «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» [138].

Визначення поняття «наукова діяльність» на відміну від педагогічної відображено у законодавстві. Тому з'ясування його змісту не викликає труднощів. Так, у п. 12 ст. 1 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII наукова діяльність визначається як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження [141].

Натомість у ст. 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» творча діяльність визначається як індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність [145].

Своєю чергою, як зазначають науковці, до істотних ознак творчої діяльності слід відносити такі: 1) її змістом є творчість, яка може бути як індивідуальною, так і колективною (у складі творчих спілок); в українській мові слово «творчість» означає діяльність людини, спрямовану на створення духовних і матеріальних цінностей; 2) результатом такої діяльності є твір чи його інтерпретація. Перелік творів, що є об'єктами авторського права, передбачено у ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права»; 3) твір або його інтерпретація повинні мати культурну цінність; 4) суб'єктами є професійні творчі працівники. Згідно з ч. 1 ст. 1 Закону

України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», професійний творчий працівник – це особа, яка провадить творчу діяльність на професійній основі, результатом якої є створення або інтерпретація творів у сфері культури та мистецтва, публічно представляє такі твори на виставках шляхом публікації, сценічного виконання, кіно-, теле-, відео-показу тощо та/або є членом творчої спілки та/або має державні нагороди за діяльність у сфері культури і мистецтва. Лише сукупність перелічених ознак дає підстави для того, щоб відносити відповідний вид діяльності до творчої [169, с. 45–47].

Проте, на думку О. Дудорова, остання з перелічених ознак не є конститутивною ознакою творчої діяльності. Справді, зазначає вчений, у переважній своїй більшості твори створюються професійними творчими працівниками; однак це зовсім не означає, що творчою діяльністю не можуть займатися й інші суб'єкти. Врешті, про «професійних творчих працівників» не згадується і в законодавчих дефініціях поняття «творча діяльність», наведених у законах України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» та «Про культуру». Тому (враховуючи також юридичну силу відповідних нормативно-правових актів) посилання на Державний класифікатор «Класифікація організаційно-правових форм господарювання», де вказується, що творчою діяльністю є індивідуальна чи колективна творчість професійних творчих працівників, результатом якої є твір чи його інтерпретація, що мають культурно-мистецьку цінність (п. 3.8.8.2), є недоречним. Наведена, на його думку, дефініція поняття творчої діяльності, крім іншого, означає, що вона може мати вияв у будь-якій сфері людської діяльності, тобто не означає лише літературу чи музику. Ключовим у цьому визначенні є термін «твори» [175].

При визначенні змісту поняття «медична практика», на жаль, не все так однозначно. З одного боку, у Постанові Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 р. № 285 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» визначено, що господарська діяльність з медичної практики (медична практика) – вид господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, який провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами – підприємцями з метою надання медичної допомоги та медичного обслуговування на підставі ліцензії [137]. З іншого, – не всі види такої чи подібної практики (чи окремих її різновидів діяльності) можуть утворювати склад аналізованого правопорушення.

Так, у Методичних рекомендаціях Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2013 р. «Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування» зазначається, що розуміння

терміна «медична практика», запропоноване в Ліцензійних умовах, придатне лише для застосування до господарської діяльності у відповідній сфері. Відтак у контексті вимог антикорупційного законодавства йдеться не про господарську чи підприємницьку діяльність зі здійснення медичної практики, а про можливість зайняття нею в державних чи комунальних установах охорони здоров'я [59].

У теоретичних працях також акцентується на неможливості застосування положень ст. 172⁴ КУпАП у певних випадках. До прикладу, на думку З. Загиней та О. Кваші, проведення щозмінних передрейсових та післярейсових медичних оглядів водіїв транспортних засобів слід відносити до медичного обслуговування, яке є частиною такого поняття, як «медична практика». З урахуванням цього у разі, якщо особа відповідає єдиним кваліфікаційним вимогам, які висуваються до медичних працівників, а те чи інше підприємство належним чином відкрило відповідний медичний кабінет, то ознак правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП, в її діях немає [169, с. 53].

Інший випадок стосується ветеринарної практики. Скажімо, на думку О. Костенка, правильним є підхід тих судів, які не вбачають у діях ветеринарних лікарів, які порушували обмеження щодо антикорупційного несумісництва, ознак складу правопорушення, передбаченого у ч. 1 або ч. 2 ст. 172⁴ КУпАП. Адже ветеринарні лікарі, відповідно до посадових інструкцій, зазвичай не наділені повноваженнями службової або посадової особи органів державної влади або органів влади АРК. Окрім того, ветеринарні лікарні, в яких ці особи виконували основну роботу, не належать до органів державної влади або органів влади АРК, а є державними установами. Тому ветеринарних лікарів не можна відносити до осіб, зазначених у п. «и» ч. 1 ст. 3 Закону від 14 жовтня 2014 р, а отже, до суб'єктів правопорушення, передбаченого ч. 1 або ч. 2 ст. 172⁴ КУпАП [169, с. 94-95].

Визначення суддівської практики зі спорту у законодавстві України не наводиться. Проте у ст. 41 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р. № 3808-ХІІ зазначено, що суддівство спортивних змагань здійснюється спортивними судьями – фізичними особами, які пройшли спеціальну підготовку й отримали відповідну кваліфікаційну категорію та уповноважені забезпечувати дотримання правил спортивних змагань, положень (регламентів) про змагання, а також забезпечувати достовірність зафіксованих результатів [146].

З огляду на це, суддівську практику зі спорту можна визначити як діяльність спеціально уповноважених осіб, які пройшли спеціальну підготовку і отримали відповідну кваліфікаційну категорію щодо забезпечення

дотримання правил спортивних змагань, положень (регламентів) про змагання, а також достовірності зафіксованих результатів.

Варто зауважити, що така діяльність вважатиметься допустимою у разі, якщо конкретний вид спорту визначений законодавством.

Відповідно, у додатку до наказу Мінмолодьспорту від 27.01.2014 р. № 149 (у редакції наказу від 16.08.2018 р. № 3780) визначено 226 видів спорту, з них: 56 – олімпійські види спорту; 119 – неолімпійські та національні види спорту; 51 – види спорту інвалідів із ураженнями опорно-рухового апарату, вадами зору, слуху та розумового і фізичного розвитку [148].

Тому говорити про інструкторську практику з невизнаного в Україні виду спорту, а то більше про суддівську, – юридично некоректно. Така інструкторська діяльність може розглядатися як викладацька, а суддівська – як інша оплачувана діяльність (якщо вона є оплачуваною) або ж як діяльність, яка не має жодного відношення ні до корупції (якщо вона здійснюється безоплатно), ні до трудової дисципліни (якщо вона здійснюється безоплатно у вільний від служби час). Хоча іноді інструкторська практика навіть і з визнаного в Україні виду спорту розглядається судами як різновид викладацької діяльності [101, с. 218].

Відтак аби суддівська чи інструкторська практика з невизнаного виду спорту вважалась викладацькою діяльністю, вона повинна відповідати ознакам останньої, про які вже йшлося.

Тому вбачається, що у разі зайняття особою іншою оплачуваною діяльністю у виді суддівської практики зі спорту чи інструкторською практикою зі спорту, вид якого законодавством не визначено, особа підлягатиме відповідальності за ст. 172⁴ КУпАП на загальних підставах.

Водночас деякі дослідники наголошують на тому, що за зайняття цими видами діяльності за відповідних обставин особа може підлягати відповідальності за ст. 172⁴ КУпАП.

Скажімо, дехто з науковців вважають, що викладацька, наукова і творча діяльність, медична практика, інструкторська та суддівська практика зі спорту для осіб, зазначених у п. 1 ст. 3 цього Закону, є забороненою підприємницькою діяльністю, а не дозволеними винятками з «іншої оплачуваної діяльності», якщо вони здійснюються самостійно, ініціативно, систематично (тричі і більше на рік), на власний ризик задля досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку. Йдеться, наприклад, про створення закладу освіти і подальшу постійну роботу у ньому, створення дослідницької лабораторії і систематичне здійснення наукових досліджень чи експериментальних розробок, систематичне надання ландшафтних послуг або про систематичну театральну чи концертну діяльність,

безперервну медичну практику, створення спортивного клубу та інструкторську діяльність у ньому тощо [101, с. 196].

Водночас у цьому разі не може вважатися підприємницькою діяльністю читання лекцій, проведення семінарів чи тренінгів тощо, підготовка статей, монографій, підручників тощо, театральна чи концертна діяльність, медична практика, інструкторська та суддівська практика зі спорту, – якщо вони здійснюються, хоча й систематично та з метою одержання заробітку, але не за ініціативою особи та не на власний ризик, організовуються нею не самостійно і особа не має за мету досягнення економічних і соціальних результатів [101, с. 196].

Спірним у наукових публікаціях є питання, чи можна визнавати «іншою оплачуваною діяльністю», а отже, кваліфікувати за ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП, ті випадки, коли відповідні суб'єкти отримують різного роду доплати, надбавки, гарантійні виплати, премії, інші заохочувальні та компенсаційні виплати. Зокрема, у контексті застосування ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП злободенним є питання про законність інкримінування цієї норми особам, які отримують грошові винагороди як члени (голови) професійних спілок. Деякі суди вважають, що такі дії не утворюють складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП [175, с. 44].

Доречно наголосити, що у судовій практиці відсутня єдність щодо кваліфікації правопорушення, передбаченого ст. 172⁴ КУпАП, якщо особа отримала дохід, до прикладу, з орендної плати. Відтак одні суди визнають прибуток від здачі в оренду нерухомого майна іншою оплачуваною діяльністю і, відповідно, притягують особу до відповідальності [123]. Натомість інші переконані, що у цьому випадку склад правопорушення відсутній [122].

Здавання в оренду майна, належного відповідній особі, з отриманням за це доходу може бути визнане оплачуваною діяльністю, якщо воно здійснюється систематично. Тут слід керуватися положенням податкового законодавства, яке визнає підприємницькою та іншою оплачуваною діяльністю, яка підлягає оподаткуванню, надання в оренду земельних ділянок, житлових приміщень та/або їх частин, нежитлових приміщень (споруди, будівлі) та/або їх частин [175, с. 51].

Варто також наголосити на тому, що за діяння, передбачене цією статтею, особа не завжди підлягатиме відповідальності та накладенню стягнення, оскільки в окремих випадках таке діяння може визнаватися малозначним.

Так, М. Хавронюк стверджує, що порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, відповідно до ст. 22 КУпАП, може бути визнане малозначним, зокрема з урахуванням періоду часу, протягом якого особа, крім основної роботи (наприклад, на державній службі),

займалася іншою оплачуваною роботою, розміру грошової винагороди, яку вона отримала, порушуючи встановлені законом обмеження щодо сумісництва з іншими видами діяльності, суспільної корисності такого її сумісництва та інших обставин [101, с. 44].

Така позиція вченого варта підтримки, оскільки в деяких випадках таке діяння може не мати того рівня шкідливості, за яке слід притягувати особу до відповідальності. Більше того, не складно уявити ситуацію, коли така діяльність може мати навіть суспільно корисний характер.

Правопорушення, передбачене ст. 172⁴ КУпАП, слід вважати закінченим з моменту вчинення особою визначених дій.

Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 172⁵, виражається в порушенні встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку.

При цьому положення цієї статті не конкретизують, у чому саме це порушення має полягати. Очевидно, що конкретне діяння, що утворює склад правопорушення, пов'язаного з корупцією, міститься в Законі України «Про запобігання корупції».

Згідно зі ст. 23 згаданого закону, особам, зазначеним у п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб: 1) у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Як стверджують науковці, така особа може бути притягнута до відповідальності за ст. 172⁵ КУпАП у разі: 1) вимагання, прохання, одержання подарунка для себе чи близьких осіб від підлеглої особи – не у зв'язку зі здійсненням діяльності, що стосується виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Це може бути, наприклад, одержання подарунка від підлеглих у зв'язку з майбутнім виходом винної особи на пенсію, переведенням до іншого місця роботи та в інших випадках, коли відносини підпорядкування фактично зникли і незаконний подарунок є виключно даниною застарілої традиції; 2) прийняття подарунка, який не відповідає загально-визнаним уявленням про гостинність. Так, не відповідати загально-визнаним уявленням про гостинність подарунок може: за розміром (якщо його вартість перевищує дозволена законом) або за формою (якщо він, скажімо, є не фотоальбомом, книгою, квітами чи солодощами, а грошима, сексуальними послугами, роботами з будівництва або виражається в наданні послуг з безкоштовного ремонту автомобіля, його заправкою паливом тощо); 3) невідмови від пропозиції подарунка; 4) непередання відповідному

органу, підприємству, установі, організації одержаного подарунка як подарунка державі, АРК, територіальній громаді, державному чи комунальному підприємству, установі, організації. Особа і не заволоділа подарунком, і не передала його іншій (сторонній) особі, але водночас порушила встановлений порядок розпорядження ним; 5) набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, у розмірі, який не є значним (тобто за відсутності ознак предмета незаконного збагачення, передбаченого КК), вчинене шляхом одержання подарунків від юридичних або фізичних осіб [101, с. 181–182].

Попри це законодавство України передбачає й винятки з цього правила. Зокрема, особи, зазначені у п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, окрім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки. Водночас, як уже зазначалось, такі обмеження не поширюються на подарунки, які подаровані близькими особами або одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Своєю чергою, у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» (в редакції Закону від 30.03.2020 р.) до близьких осіб належать: члени сім'ї суб'єкта, зазначеного у ч. 1 ст. 3 цього Закону, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта.

Неабиякі теоретичні проблеми у цьому аспекті пов'язані з визначенням поняття «загальноновизнане уявлення про гостинність», оскільки надто абстрактний характер цього поняття сприяє лише неправильному його трактуванню і, як наслідок, – зловживанням.

В Академічному тлумачному словнику української мови гостинність визначається як готовність, бажання приймати гостей та пригощати їх [162].

Однак умовами прийняття таких дарунків та проявів гостинності є знову ж таки те, що такі подарунки та прояви гостинності не будуть постійними, не впливатимуть на прийняття згаданими особами рішень або не створюватимуть враження, що це може впливати на їхні рішення [59].

Проблемні аспекти, пов'язані із відповідальністю за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку, буде розкрито в наступному розділі роботи.

Тимчасом розглянемо порушення вимог фінансового контролю (ст. 172⁶ КУпАП), за яке встановлено відповідальність. Це, зокрема, за:

- несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни в майновому стані;
- подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

З об'єктивної сторони протиправний намір цього адміністративного правопорушення реалізується у формі дії (несвоєчасне подання декларації; несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку) та бездіяльності (неподання декларації; неповідомлення про відкриття валютного рахунку) [25, с. 59].

Отже, першою формою об'єктивної сторони складу цього правопорушення є несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

За ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», особи, зазначені у п. 1, підпунктах «а» і «в» п. 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством.

Відповідно, якщо вказані особи декларацію подають після вказаної дати, така декларація вважається поданою невчасно.

Як зазначають науковці, важливе значення для кваліфікації цього правопорушення має час його вчинення. У статті чітко окреслено строки подачі декларації (1 квітня поточного року) та неповідомлення про відкриття рахунку (10 днів), за порушення яких встановлюється адміністративна відповідальність [25, с. 59]. На цю обставину вказують й інші вчені [102, с. 1148].

Науковці зазначають, що вирішуючи питання про притягнення осіб до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення,

передбаченого ч. 1 ст. 172⁶ КУпАП, щодо порушення вимог фінансового контролю, яке полягало у несвоєчасному поданні без поважних причин декларації особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, треба враховувати:

- 1) об'єктивні ознаки складу цього адміністративного правопорушення, зокрема його об'єктивну сторону, яка має активну форму прояву та полягає у несвоєчасному поданні без поважних причин декларації;
- 2) предметом правопорушення є декларація, подана шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції: а) за минулий рік; б) за період, не охоплений раніше поданими деклараціями [65].

Тому законодавець передбачив і виняток неподання декларації, за який особа не підлягатиме відповідальності. Йдеться про несвоєчасне подання декларації з поважних причин.

Тобто за наявності останніх відповідальність за аналізованою частиною статті виключається. Під поважними причинами слід розуміти неможливість особи подати вчасно декларацію у зв'язку з хворобою, перебуванням її на лікуванні, внаслідок стихійного лиха (повені, пожежі, землетрусу), технічних збоїв офіційного веб-сайту Національного агентства з питань запобігання корупції, витребуванням відомостей, необхідних для внесення в декларацію, перебуванням (триманням) під вартою тощо [65].

Поважними причинами пропущених строків подачі декларації визнаються: перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами або для догляду за дитиною; тимчасова непрацездатність; перебування за межами України; перебування під вартою. В цьому випадку суб'єкти декларування подають таку декларацію за звітний рік до 31 грудня [25, с. 59].

На думку М. Хавронюка, перелік поважних причин законом не встановлено. Ними можуть бути визнані, наприклад, перебування суб'єкта декларування в бойовій обстановці в зоні ООС, якщо це позбавляє його доступу до комп'ютера та Інтернету, смерть члена сім'ї, тяжка хвороба суб'єкта декларування, його затримання чи взяття під варту тощо. Якщо НАЗК не визнає ті чи інші причини поважними, а відтак складе протокол та передасть його до суду, то це не позбавляє права суду визнати їх поважними і закрити справу [326, с. 403].

Натомість О. Гладун та І. Єрмоєнко стверджують, що не визнаються поважними причинами несвоєчасного подання декларацій такі обставини, як необізнаність із вимогами законодавства, перебування у черговій відпустці, декретній відпустці по догляду за дитиною, перебування у від'їзді, великий обсяг виробничих робіт на підприємстві, відсутність комп'ютера та грошей для його придбання [169, с. 153–154].

На думку О. Дудорова, сам факт перебування на лікарняному вже є достатньою підставою для визнання цього факту поважною причиною несвоєчасного подання декларації, навіть якщо в особи й була фізична можливість, умовно кажучи, дістатись до комп'ютера та подати декларацію. Водночас слід погодитись із тими судами, які не визнають поважною причиною несвоєчасного подання декларації наявність хронічної хвороби, яка не може завадити факту подання електронної декларації [175].

Також варто зважати на те, що за умисне неподання декларації особа підлягатиме не адміністративній, а кримінальній відповідальності. І для розмежування цих діянь ключове значення має саме об'єктивна їх сторона.

На думку М. Мельника та М. Хавронюка, несвоєчасне подання декларації буде, як це впливає з положень частини 1 і 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», якщо відповідні особи, які: а) здійснюють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, – не подали декларацію до 1 квітня поточного року; б) припиняють зазначену діяльність, – не подали декларацію до 1 квітня наступного року після її припинення [102, с. 1149].

Натомість, як зазначають науковці, неподання декларації є не просто ухиленням від виконання обов'язку декларування доходів, оскільки ухилення може трактуватися ширше, включаючи й ухилення від сплати податків, зборів і інших обов'язкових платежів (далі – податків) шляхом неподання декларації, а не саме неподання декларації. Виходячи з цього, ухилення через його об'єктивну спрямованість на нездійснення обов'язкових дій припускає наявність додаткових умов (закінчення строку для надання декларації Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК); наявність можливості подати декларацію; дії фіскальних служб, що спонукають до подання декларації; фактична несплата податків у розмірі, що перевищує визначений законодавством розмір, за наявності яких неподання декларації трансформується в ухилення від сплати податків [89, с. 126].

Основною відмінністю між аналізованими протиправними діяннями є характер шкоди, що для злочину завжди є істотною. Стосовно решти підстав для відмежування, то з огляду на те, що предмет (декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), суб'єкт цих правопорушень (спеціальний суб'єкт) та об'єкт (суспільні відносини у сфері запобігання корупції) – тотожні, вони не можуть бути взяті за основу під час кваліфікації діяння особи. Тобто відмежування необхідно здійснювати, спираючись, по-перше, на об'єктивну сторону діяння, адже для злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 366¹

КК України, – це подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації, а для адміністративного правопорушення, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 172⁶ КУпАП, – це несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані. По-друге, підставою для відмежування є й суб'єктивна сторона, що для злочину характеризується прямим умислом, а для адміністративного правопорушення – як прямим умислом, так і непрямим [15, с. 186–187].

Друга форма об'єктивної сторони цього правопорушення полягає у неповідомленні або несвоєчасному повідомленні про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни в майновому стані. Уже зі законодавчого її визначення очевидним є те, що правопорушення у формі неповідомлення вчиняється виключно бездіяльністю та дією у формі несвоєчасного повідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни в майновому стані.

Процедура інформування НАЗК про відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунку в установі банка-нерезидента регулюється Порядком інформування НАЗК про відкриття валютного рахунку в установі банка-нерезидента, затвердженим Рішенням НАЗК від 6 серпня 2016 р. № 20 [140]. Відповідно, у разі відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунку в установі банка-нерезидента відповідний суб'єкт декларування зобов'язаний письмово повідомити про це Національне агентство у десятиденний строк з дня, коли суб'єкт декларування чи член його сім'ї відкрив зазначений валютний рахунок, або з дня, коли суб'єкту декларування стало відомо або повинно було стати відомо про відкриття зазначеного валютного рахунку членом його сім'ї.

Відтак склад аналізованого правопорушення матиме місце у разі, якщо особа взагалі не повідомила про відкриття такого рахунку або повідомила про цей факт після спливу 10 днів із дня його відкриття.

У ч. 2 ст. 52 Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що у разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк

з моменту отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку зобов'язаний повідомити про це Національне агентство. Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Варто зауважити, що з 1 січня 2020 р. ч. 2 ст. 172⁶ КУпАП у цій формі застосовується виключно до службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків. Відтак для інших суб'єктів декларування відповідальності за таке діяння уже не передбачено.

Якщо у декларанта відбулися суттєві зміни у майновому стані, про які він спочатку не повідомив НАЗК у 10-денний термін, а потім ще й не відобразив у відповідній декларації, то його діяння утворюють сукупність правопорушень, передбачених частинами 1 і 2 ст. 172⁶ КУпАП.

І, нарешті, третьою формою об'єктивної сторони цього правопорушення є подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Подання завідомо недостовірних відомостей означає, що особа усвідомлює, що інформація, яка вноситься нею до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є неправдивою та не відповідає реальному стану справ [25, с. 59].

Відомості в декларації слід вважати недостовірними, якщо вони не відповідають дійсності (наприклад, не надано інформації про цінні папери, знижено вартість об'єкта нерухомості, вказані кредити чи позики, які особа насправді не одержувала тощо) [102, с. 1148].

Особливістю цієї форми об'єктивної сторони є те, що особа підлягатиме відповідальності лише якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

У п. 5 підрозділу I (Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб) розділу XX (Перехідні положення) Податкового кодексу України зазначено: якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподатковуваного мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розділу IV цього Кодексу для відповідного року [115].

Вказаним підпунктом 169.1.1 п. 169.1. ст. 169 Податкового кодексу України визначено, що сума податкової соціальної пільги дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, – для будь-якого платника податку.

У ст. 7 Закону України від 14 листопада 2019 р. «Про Державний бюджет України на 2020 рік» прожитковий мінімум на працездатних осіб з 1 січня 2020 року дорівнює 2102 грн. [132].

Відповідно, для настання адміністративної відповідальності у 2020 році такі відомості повинні відрізнятися від достовірних на суму від 210200 до 525500 гривень. Якщо сума менша, то особа підлягатиме дисциплінарній відповідальності, натомість якщо більша – кримінальній за ст. 366¹ КК України.

З огляду на це, постає сумнівною позиція законодавця щодо градації відповідальності залежно від суми. З одного боку, мінімальна межа у 100 прожиткових мінімуми видається надто великою, з іншого, – межа у 250 навряд чи підвищує рівень шкідливості діяння настільки, щоб передбачати за таке діяння кримінальну відповідальність.

Більше того, судова практика засвідчує, що з об'єктивної сторони правопорушення, передбачене ст. 172⁶ КУпАП, вчиняється у формах несвоєчасного подання декларації та неповідомлення або несвоєчасного повідомлення про суттєві зміни у майновому стані. Однак у третій формі об'єктивної сторони це правопорушення, як і злочин, передбачений ст. 366¹ КК України, у формі подання у декларації недостовірної інформації у судовій практиці або не репрезентоване, або ж кількість таких діянь мізерна, що також свідчить про певні недоліки чинного антикорупційного законодавства України.

Скажімо, з початку 2019 р. НАЗК опрацювало 2646 повідомлень про неподання або несвоєчасного подання декларацій. Станом на 1 квітня 2019 р. Національне агентство затвердило 114 обґрунтованих висновків за фактами умисного неподання декларацій (за аналогічний період 2018 р. – 10). Крім цього, з початку року складено 183 адміністративні протоколи за порушення вимог фінансового контролю (за аналогічний період 2018 р. – 9). Із цих протоколів 60 складено за фактами несвоєчасного подання декларацій, а 123 – за фактами неповідомлення або несвоєчасного повідомлення про суттєві зміни у майновому стані [164].

Правопорушення, передбачене ст. 172⁶ КУпАП, у формі несвоєчасного подання є закінченим у день подання декларації, повідомлення про відкриття валютного рахунку чи повідомлення про суттєві зміни в майновому стані поза встановлений законодавством строк, а у формі неповідомлення

про відкриття валютного рахунку чи повідомлення про суттєві зміни в майновому стані – з моменту виявлення факту такого неповідомлення після того, як сплив строк для такого повідомлення.

Об'єктивна сторона порушення вимог фінансового контролю містить всі ознаки, притаманні для правопорушень, пов'язаних із корупцією, а тому її розташування в главі 13-А КУпАП є обґрунтованим.

Відповідальність за ст. 172⁷ Кодексу України про адміністративні правопорушення настає за неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів та вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів. Об'єктивна сторона правопорушення полягає у бездіяльності щодо неповідомлення про наявність у неї реального конфлікту інтересів, а саме, згідно зі ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції», наступного робочого дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про наявність у неї конфлікту інтересів. Об'єктивна сторона описуваного правопорушення може також полягати в активній діяльності у разі прийняття рішень чи вчинення дій в умовах реального конфлікту інтересів. Такі дії чи прийняті рішення мають безпосередньо впливати з повноважень службової особи. Більше того, дії чи рішення особи, в якій наявний конфлікт інтересів, можуть мати цілком законний та обґрунтований характер з огляду на її службові (посадові) обов'язки. Проте незалежно від цього у разі вчинення цілком законних дій чи прийняття цілком законного рішення буде мати місце склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁷ Кодексу України про адміністративні правопорушення. Своєю чергою, під рішенням необхідно розуміти розумову діяльність із визначення майбутнього стану певного об'єкта або справи; результат такої дії; офіційний документ, в якому зафіксовано такий результат; результат вибору з кількох альтернатив, який фіксується письмово чи усно [25, с. 60–61].

Встановлення такої заборони зумовлене низкою міжнародно-правових актів. Так, у п. 4 ст. 7 Конвенції ООН проти корупції, що ратифікована Україною 18 жовтня 2006 р., а набрала чинності для України 1 січня 2010 р., вказується на зобов'язання для Держав-учасниць, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, створювати, підтримувати й зміцнювати такі системи, які сприяють прозорості й запобігають виникненню конфлікту інтересів [74].

Крім того, у Резолюції (97) 24 від 6 листопада 1997 р., яка визначила двадцять керівних принципів боротьби з корупцією, що схвалені Комітетом Міністрів Ради Європи, передбачено врахування у нормах, які регулюють

права та обов'язки посадових осіб, вимоги щодо боротьби з корупцією та гарантувати відповідні й ефективні дисциплінарні заходи; забезпечити подальшу специфікацію поведінки, очікуваної від посадових осіб, шляхом відповідних заходів, як-от кодекси поведінки [131].

Стаття 27 Закону України «Про запобігання корупції» визначає обмеження спільної роботи близьких осіб. Зокрема, у ч. 1 цієї статті вказано, що особи, зазначені у підпунктах «а», «в» – «з» п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у підпунктах «а», «в» – «з» п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів передбачено положеннями ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції». У ч. 1 цієї статті вказано, що особи, зазначені у пп. 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, зобов'язані: 1) вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів; 2) повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно; 3) не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів; 4) вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Закон визначає, що особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не можуть прямо чи опосередковано спонукати у будь-який спосіб підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності всупереч закону на користь своїх приватних інтересів або приватних інтересів третіх осіб.

Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади протягом двох робочих днів після отримання повідомлення про наявність у підлеглої йому особи реального чи потенційного конфлікту інтересів, приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу.

Безпосередньо заходи зовнішнього та внутрішнього (самостійного) врегулювання конфлікту інтересів визначено у ст. 29 Закону України «Про запобігання корупції».

Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом: 1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів; 2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняттям рішень; 3) обмеження доступу особи до певної інформації; 4) перегляду обсягу службових повноважень особи; 5) переведення особи на іншу посаду; 6) звільнення особи.

Щодо внутрішнього врегулювання конфлікту інтересів у Законі вказано, що особи, зазначені у пп. 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, у яких наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів, можуть самостійно вжити заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівнику або керівникові органу, до повноважень якого належить звільнення/ ініціювання звільнення з посади.

Законодавство визначає два різновиди конфлікту інтересів – потенційний та реальний. Потенційний конфлікт інтересів – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень (абзац 9 ч. 1 ст. 1 Закону), а реальний конфлікт інтересів – це суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. (абзац 30 ч. 1 ст. 1 Закону).

Водночас приватний інтерес – це будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях (абзац 12 ч. 1 ст. 1 Закону).

Як стверджує М. Хавронюк, не будь-яка суперечність між приватним інтересом особи та її повноваженнями створює конфлікт інтересів: приватний інтерес особи та її службові повноваження можуть не суперечити один одному. З іншого боку, конфлікт інтересів має місце не лише тоді,

коли зазначена суперечність фактично вплинула на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих особі службових повноважень, а й тоді, коли вона лише може вплинути на них [101, с. 65].

Обов'язок не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів (п. 3 ч. 1 ст. 28 Закону) означає, що особа у вказаній ситуації повинна утримуватися від вчинення дій і прийняття рішень, і така бездіяльність має тривати до моменту: а) отримання від керівника (або від Ради суддів України, іншого визначеного законом органу) повідомлення про ухвалене ним рішення про врегулювання конфлікту інтересів або б) отримання роз'яснення НАЗК про врегулювання конфлікту інтересів [101, с. 236].

В Інформаційному листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначається, що для кваліфікації правопорушення, вчиненого за ст. 172⁷ КУпАП, необхідно встановити сукупність таких обставин, що свідчать про наявність: 1) у правопорушника приватного інтересу, який має бути чітко сформульований та визначений; 2) суперечності між приватним інтересом і службовими (представницькими) повноваженнями із зазначенням того, в чому ця суперечність знаходить свій вияв або вплив на прийняття рішення; 3) повноважень на прийняття рішення; 4) факту реального впливу суперечності між приватним інтересом і службовими (представницькими) повноваженнями на об'єктивність або неупередженість рішення [65].

Аналіз термінів «потенційний інтерес» та «реальний інтерес», які містяться у ч. 1 ст. 1 Закону, з урахуванням висновку науково-правової експертизи Ради науково-правових експертиз при Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України від 29 квітня 2016 р. № 126/50-е, виконаного на замовлення адвоката Р. Ульянова, щодо законодавства про боротьбу з корупцією дає можливість констатувати, що потенційний конфлікт інтересів відрізняється від реального тим, що при потенційному конфлікті встановлюється лише наявність, існування приватного інтересу особи..., що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, натомість при реальному конфлікті інтересів існуюча суперечність між наявним приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями безпосередньо впливає (вплинула) на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання вказаних повноважень. Крім того, це також визначає ступінь впливу цієї суперечності на прийняття рішення чи вчинення дії, який повинен мати об'єктивний вираз, а також часовий

взаємозв'язок між прийняттям рішення та наявністю певних ознак, що мають місце при цьому [65].

Тобто відмінність між цими поняттями полягає в тому, що для встановлення факту реального конфлікту інтересів недостатньо констатувати існування приватного інтересу, який потенційно може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а слід безпосередньо встановити, що, по-перше, приватний інтерес наявний, по-друге, він суперечить службовим чи представницьким повноваженням, а по-третє, така суперечність не може вплинути, а реально впливає на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішень чи вчинення дій [65].

Отже, для встановлення наявності факту прийняття рішення, вчинення чи невчинення дії в умовах реального конфлікту інтересів та розмежування реального і потенційного конфлікту інтересів особа, яка здійснює правозастосовну діяльність, для кваліфікації рішення як такого, що прийняте в умовах реального конфлікту інтересів, має встановити наявність обов'язкової сукупності таких юридичних фактів, як: 1) наявність у правопорушника факту приватного інтересу, який має бути чітко сформульований (артикульований) та визначений; 2) наявність факту суперечності між приватним інтересом і службовими чи представницькими повноваженнями із зазначенням того, в чому саме ця суперечність знаходить свій вияв або вплив на прийняття рішення; 3) наявність повноважень на прийняття рішення; 4) наявність факту реального впливу суперечності між приватним та службовим чи представницьким інтересом на об'єктивність або неупередженість рішення [65].

Конкретних дій, які утворюють об'єктивну сторону складу цього правопорушення, законодавством не визначено. Проте для з'ясування її сутності неабияке значення має судова практика.

Як зазначає О. Дудоров, у 80% протоколів, переданих НАЗК до суду, діяння, передбачені ст. 172⁷ КУпАП, були інкриміновані представникам органів місцевого самоврядування – депутатам місцевих рад, головам, заступникам, секретарям місцевих рад, сільським, селищним, міським головам та їхнім заступникам. Здебільшого зазначені особи допускали неповідомлення про наявність реального конфлікту інтересів та вчиняли дії в умовах цього конфлікту при ухваленні рішень: пов'язаних із виділенням (умовами, зміною умов виділення) земельних ділянок та інших різновидів нерухомого майна собі або близьким особам (52%); пов'язаних зі встановленням собі або близьким особам премій, надбавок, виплат на оздоровлення тощо (31%); пов'язаних із перевіркою фактів порушень на підприємствах, на яких працюють або які очолюють депутати або їхні близькі особи (7,4%);

пов'язаних із обранням на адміністративні посади в органі місцевого самоврядування (голова, заступник, секретар тощо) [96, с. 120].

Склад цього правопорушення формальний, тому для настання відповідальності достатньо лише бездіяльності (ч. 1 цієї статті) чи вчинення дій, передбачених ч. 2.

З цього приводу Л. Завгородня зазначає, що об'єктивна сторона правопорушення, визначеного ст. 172⁷, характеризується формальним складом, який вважається закінченим з моменту виконання одного з діянь, передбачених у диспозиціях цієї статті, а саме з неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів; вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів. При цьому діяння у складі правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172⁷ КУпАП, полягає у бездіяльності суб'єкта правопорушення. Відповідальність за таку пасивну поведінку може наставати у разі невчинення суб'єктом певної дії, яку він зобов'язаний був і міг виконати. Оскільки суб'єкт правопорушення не вчиняє дії щодо запобігання та врегулювання реального конфлікту інтересів, – не повідомляє про його наявність. Частиною 1 ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції» визначено обов'язок повідомити про реальний конфлікт інтересів в такому випадку. Отже, адміністративна відповідальність настає, коли суб'єкт правопорушення мав можливість повідомити про наявність у нього реального конфлікту інтересів. Водночас неповідомлення особою про наявність потенційного конфлікту інтересів або вчинення дій та прийняття рішень в умовах потенційного конфлікту інтересів не утворює складу адміністративного правопорушення. Тому за такі дії особа притягається до дисциплінарної відповідальності [53, с. 33].

З огляду на наведене, слід зазначити, що об'єктивна сторона цього правопорушення відповідає ознакам правопорушення, пов'язаного з корупцією.

У ст. 172⁸ Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність за незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень.

Після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, цим особам заборонено розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень [25, с. 63].

Правила етичної поведінки, які передбачені Законом України «Про запобігання корупції», визначають, що особи, уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, не розголошують

і не використовують в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом.

Відповідно, об'єктивна сторона цього правопорушення передбачає дві форми: 1) розголошення такої інформації; 2) використання її в інший спосіб.

Розголошення інформації означає, що особа, якій інформація стала відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків, передає її стороннім особам, ознайомлює з нею таких осіб або своєю поведінкою створює умови, які надають можливість стороннім особам ознайомитися з відомостями. Способи розголошення інформації можуть бути різними (усно, письмово, із застосуванням засобів зв'язку, повідомлення у ЗМІ, наукових статтях, шляхом умисного створення умов для ознайомлення з відповідними документами або предметами тощо). У будь-якому разі для констатації того, що результативне розголошення інформації сталося, необхідно встановити, що інформація була доведена до відома хоча б однієї сторонньої особи та була сприйнята нею [101, с. 290].

Натомість використання інформації – це її застосування у господарській чи іншій діяльності для отримання вигоди чи переваги, зокрема шляхом розповсюдження, збуту, а також інші дії, які особа вчиняє за допомогою відповідної інформації або користуючись фактом наявності в неї такої інформації (зокрема, її продаж, обмін на іншу інформацію, висунення майнових або інших вимог до власника таємниці за повернення або нерозголошення відповідних відомостей, піддрив ділової репутації конкурента). На відміну від розголошення, використання інформації передбачає, що її корисні властивості використовує сама особа, інформація не передається сторонній особі [101, с. 290].

Науковці зауважують, що з-поміж іншого варто враховувати, що інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадянськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка: а) свідчить про загрозу державному суверенітету, б) територіальній цілісності України; в) забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; г) свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо (ст. 29 Закону «Про інформацію») [101, с. 290–291].

Тимчасом ст. 172⁸ КУпАП підлягає застосуванню за умови, що встановлений порядок поведінки з відповідною інформацією не охороняється спеціальними щодо неї адміністративно-правовими нормами або ж статтями КК України [101, с. 291]. Однак розмежування у цьому разі слід здійснювати за предметом складу правопорушення/злочину, про що вже зазначалося у роботі.

Правопорушення належить визнавати закінченим із моменту розголошення такої інформації незалежно від того, чи настали шкідливі наслідки такого розголошення чи використання.

Об'єктивна сторона правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого ст. 172⁸⁻¹ КУпАП, виражається у таких формах, як: 1) порушення встановлених законом обмежень щодо укладення трудових договорів (контрактів) зі суб'єктом господарювання, що провадить діяльність у сферах енергетики та/або комунальних послуг, діяльність якого ліцензується Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; 2) порушення встановлених законом обмежень щодо вчинення правочинів у сфері підприємницької діяльності зі суб'єктом господарювання, що провадить діяльність у сферах енергетики та/або комунальних послуг, діяльність якого ліцензується Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Отже, закон забороняє визначеному у статті суб'єктові укладати трудові договори (контракти), а також здійснювати правочини у сфері підприємницької діяльності зі суб'єктом господарювання, що провадить діяльність у сферах енергетики та/або комунальних послуг, діяльність якого ліцензується Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Своєю чергою, ст. 21 Кодексу законів про працю України визначає, що трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, згідно з внутрішнім трудовим розпорядком, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. Особливою формою трудового договору є контракт, в якому строк його дії, права, обов'язки і відповідальність сторін, умови матеріального забезпечення й організації праці працівника, умови розірвання договору

можуть встановлюватися угодою сторін. Сфера застосування контракту визначається законами України [71].

Натомість правочин як поняття визначено у ст. 202 Цивільного кодексу України, де правочином визнається дія особи, спрямована на набуття, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків [182].

Об'єктивна сторона цього правопорушення також характеризується часом вчинення цього правопорушення, оскільки закон чітко визначає, що таке правопорушення матиме місце протягом року з дня припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Особливістю вказаного правопорушення є те, що заборона стосується порушення встановлених законом обмежень щодо укладення трудових договорів (контрактів) та порушення встановлених законом обмежень щодо вчинення правочинів у сфері підприємницької діяльності лише зі суб'єктом господарювання, що провадить діяльність у сферах енергетики та/або комунальних послуг, діяльність якого ліцензується Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Відповідно, за вчинення таких дій із іншим суб'єктом господарювання особа не підлягатиме відповідальності за цією статтею.

До суб'єктів господарювання, які провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, діяльність яких регулюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, враховуючи положення ст. 2 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», належать суб'єкти господарювання, що здійснюють діяльність:

1) у сфері енергетики:

- а) діяльність з виробництва, передачі, розподілу, постачання електричної енергії;
- б) діяльність з організації купівлі-продажу електричної енергії на ринку «на добу наперед» та внутрішньодобовому ринку, забезпечення купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом, трейдерської діяльності;
- в) діяльність з транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), надання послуг установки LNG, постачання природного газу;
- г) діяльність з транспортування нафти, нафтопродуктів та інших речовин трубопровідним транспортом;

2) у сфері комунальних послуг:

- а) діяльність з виробництва теплової енергії на теплогенеруючих установках, включаючи установки для комбінованого виробництва теплової та електричної енергії, транспортування її магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами, постачання теплової енергії в обсягах понад рівень, що встановлюється умовами та правилами провадження господарської діяльності (ліцензійними умовами);
- б) діяльність у сфері централізованого водопостачання та водовідведення в обсягах понад рівень, що встановлюється умовами та правилами провадження господарської діяльності (ліцензійними умовами) [142].

Загалом перелік суб'єктів господарювання, які провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, діяльність яких регулюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, передбачена у відповідному реєстрі.

Станом на 24 квітня 2020 р. у вказаному реєстрі міститься 2205 суб'єктів господарювання, які провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, діяльність яких регулюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг [149].

Правопорушення слід вважати закінченим із моменту вчинення дій, зазначених у диспозиції статті.

Отже, на відміну від окремих складів правопорушень, передбачених главою 13-А КУпАП, правопорушення, передбачене ст. 172⁸⁻¹ КУпАП, повною мірою відповідає ознакам правопорушення, пов'язаного з корупцією, оскільки не містить ознак корупції, натомість порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, за що передбачено адміністративну відповідальність.

Далі у ст. 172⁹ КУпАП передбачено відповідальність за невиконання передбачених законом заходів у разі виявлення корупційного правопорушення.

Об'єктивна сторона проступку виражається у невиконанні передбачених законом заходів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення (формальний склад). Як зазначають науковці, вона характеризується бездіяльністю суб'єкта проступку щодо обов'язку для вжиття передбачених законом заходів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення [[16, с. 78; 25, с. 70].

У наукових публікаціях акцентується, що перелік визначених законом обов'язків відповідних осіб стосовно вжиття заходів із запобігання корупції є більш широким, ніж ті обов'язки, про які йдеться у чинній редакції

ст. 172⁹ КУпАП. Не є таким правопорушенням, описаним у цій статті, нежиття передбачених законом заходів відповідною особою у разі виявлення нею: конфлікту інтересів підлеглої особи, якщо він не утворює склад корупційного правопорушення; правопорушення, пов'язаного з корупцією (тобто некорупційного правопорушення). Це, як уже зазначалось, є вадою ст. 172⁹ КУпАП. Так само не є аналізованим правопорушенням невиявлення зазначеною особою корупційних правопорушень (бо вона за законом не зобов'язана їх виявляти) [175, с. 240].

Отже, передбаченими законом заходами, на думку науковців, є: 1) припинення корупційного правопорушення; 2) за наявності ознак кримінального або адміністративного правопорушення – негайне письмове повідомлення про його вчинення спеціально уповноваженого суб'єкта в сфері протидії корупції; 3) усунення наслідків корупційного правопорушення; 4) притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності; 5) виключно щодо посадових та службових осіб юридичних осіб, інших осіб, які виконують роботу та перебувають із юридичними особами в трудових відносинах, – невідкладне інформування посадової особи, відповідальної за запобігання корупції в діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки підбурення до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи, і вчинення корупційного правопорушення іншими працівниками юридичної особи або іншими особами [175, с. 241].

Відтак очевидним є те, що за наявності усіх ознак правопорушення, передбаченого ст. 172⁹ КУпАП, нежиття відповідною особою хоча б одного із вказаних заходів є підставою для її притягнення до відповідальності.

Як переконані науковці, нині у судовій практиці побутують три основні підходи до встановлення кола предикатних діянь, які є передумовою притягнення до відповідальності за ст. 172⁹ КУпАП: 1) нежиття уповноваженою особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону від 14 жовтня 2014 р., будь-яких заходів щодо виявлення та припинення іншими працівниками порушень цього Закону (наприклад, заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів та його припинення, письмове неповідомлення про вказані правопорушення керівництва закладу та спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції); 2) бездіяльність особи, зазначеної у ч. 1 ст. 3 Закону від 14 жовтня 2014 р., щодо обов'язку вжиття передбачених законом заходів у разі виявлення факту вчинення корупційного правопорушення підлеглим, за яке його притягнуто до встановленої законом відповідальності; 3) нежиття особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону від 14 жовтня 2014 р., передбачених законом заходів у разі виявлення

факту вчинення підлеглим правопорушення, пов'язаного з корупцією, за яке було накладено адміністративне стягнення [175, с. 241–242].

Правопорушення містить формальний склад, тому для настання відповідальності не потрібне настання шкідливих наслідків.

Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 1729-1 КУпАП, характеризується дією – порушення заборони розміщення ставок на спорт заінтересованими сторонами офіційного спортивного змагання, в якому вони беруть участь; шкідливим наслідком – одержання за це неправомірної вигоди в розмірі, що не перевищує двадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб та причиновим зв'язком між дією і наслідком.

У ст. 1 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 3 листопада 2015 р. офіційне спортивне змагання – це спортивне змагання, передбачене Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, що проводиться уповноваженим організатором спортивних змагань з метою визначення переможців згідно з правилами спортивних змагань для відповідного виду спорту, визнаного в Україні, та положенням (регламентом) про це змагання [135].

Об'єктивна сторона правопорушення полягає у нехтуванні заборони розміщення ставок на спорт, яка передбачена ч. 4 ст. 8 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». Зокрема, спортсменам, особам допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовим особам у сфері спорту забороняється розміщувати ставки на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони або їхня команда беруть участь [25, с. 75–76].

З викладеного випливає, що об'єктивна сторона цього правопорушення має вияв у діях, що полягають у розміщенні ставок з метою прийняття участі у розігруванні призів згідно з умовами проведення лотереї (оплаті участі у розіграші лотереї чи її окремого тиражу) [25, с. 75–76].

Як зазначається в науковій літературі, протиправний вплив на результати офіційного спортивного змагання для цілей цього Закону – це маніпулювання спортивним змаганням. Це умисне вчинення правопорушення, спрямованого на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку з метою отримання будь-якої неправомірної переваги для себе або для інших [16, с. 94].

У ч. 3 ст. 8 Закону України визначено, що корупційним правопорушенням, що впливає на результати офіційних спортивних змагань, є вчинення хоча б одного з таких діянь:

- 1) підкуп спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту, примушування або підбурювання їх до таких діянь чи вступання з ними у змову стосовно результату офіційного спортивного змагання (договірного поєдинку) або стосовно надання ними ексклюзивної спортивної інформації;
- 2) отримання спортсменами, особами допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовими особами у сфері спорту грошей, цінних паперів, іншого майна, користування послугами майнового характеру, отримання інших вигод і переваг внаслідок діянь, зазначених у пункті 1 цієї частини, чи несанкціонованого використання ними ексклюзивної спортивної інформації [135].

Своєю чергою, ставки на спорт у законодавстві України визначаються як будь-яке парі із залученням грошових ставок в очікуванні виграшу у грошовому вираженні з урахуванням майбутнього і невизначеного перебігу подій, пов'язаних із офіційним спортивним змаганням та його результатами [135].

Відтак ст. 6 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 3 листопада 2015 р. визначає, що спортивні змагання повинні відбуватися за правилами чесної гри. Згідно з ч. 2 цієї статті, правила чесної гри (Fair Play) – це загальновизнані у спортивному товаристві морально-етичні зобов'язання спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть безпосередню участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту строго дотримуватися правил змагань, не допускати заборонених прийомів і методів боротьби, грубощів, шахрайства, інших протиправних діянь як засобів досягнення спортивних результатів [135].

Закон декларує, що спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадові особи у сфері спорту повинні сумлінно виконувати свої спортивні, професійні та службові обов'язки, не допускати зловживань ними, не розголошувати і не використовувати в інший спосіб ексклюзивну спортивну інформацію, крім випадків, встановлених законом, утримуватися від виконання неправомірних рішень чи вказівок керівництва та від задоволення пропозицій інших осіб, що можуть протиправно вплинути на хід або результати офіційних спортивних змагань [135].

Водночас, відповідно до ст. 7 цього Закону, за підсумками кожного офіційного спортивного змагання мають бути в установленому порядку визначені його результати. При цьому результатами офіційних спортивних змагань є досягнуті з дотриманням правил чесної гри показники, передбачені спортивними нормативними актами, за якими здійснюється порівняння досягнень спортсменів (спортивних команд) – учасників змагань, визначаються переможці згідно з правилами проведення змагань і встановлюються інші результати змагання [135].

Водночас, згідно зі ст. 8 цього Закону, протиправний вплив на результати офіційного спортивного змагання для цілей цього Закону – це маніпулювання спортивним змаганням, тобто умисне вчинення корупційного правопорушення, спрямованого на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку, з метою отримання будь-якої неправомірної переваги для себе або для інших [135].

Відтак Закон визначає, що відповідальність за цією статтею наставати-ме лише якщо така дія пов'язана з одержанням за це неправомірної вигоди в розмірі, що не перевищує двадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Як видається, така позиція законодавця є необґрунтованою з огляду хоча б на визначення понять «корупційне правопорушення», «правопорушення, пов'язане з корупцією», оскільки одержання неправомірної вигоди є ознакою корупції, а отже, й корупційного правопорушення. Тому не буде виправданим віднесення правопорушення, передбаченого ст. 172⁹⁻¹ КУпАП, до категорії правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Правопорушення вважається закінченим із моменту одержання в результаті порушення заборони розміщення ставок на спорт неправомірної вигоди.

Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 172⁹⁻² КУпАП, передбачає такі форми: 1) порушення встановленої законодавством процедури здійснення оцінки впливу на довілля; 2) порушення встановлених законодавством строків здійснення оцінки впливу на довілля; 3) втручання у підготовку та надання висновку з оцінки впливу на довілля чи рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довілля; 4) відмова уповноваженим законом територіальним органом, уповноваженим законом центральним органом виконавчої влади у видачі висновку з оцінки впливу на довілля з підстав, не встановлених законом.

Стаття 1 Закону України «Про оцінку впливу на довілля» від 23 травня 2017 р. визначає, що вплив на довілля – це будь-які наслідки планованої

діяльності для довкілля, в тому числі наслідки для безпечності життєдіяльності людей та їхнього здоров'я, флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, повітря, води, клімату, ландшафту, природних територій та об'єктів, історичних пам'яток та інших матеріальних об'єктів чи для сукупності цих факторів, а також наслідки для об'єктів культурної спадщини чи соціально-економічних умов, які є результатом зміни цих факторів [144].

Законодавство України визначає, що оцінка впливу на довкілля – це процедура, що передбачає:

- 1) підготовку суб'єктом господарювання звіту з оцінки впливу на довкілля;
- 2) проведення громадського обговорення;
- 3) аналіз уповноваженим органом інформації, наданої у звіті з оцінки впливу на довкілля, будь-якої додаткової інформації, яку надає суб'єкт господарювання, а також інформації, отриманої від громадськості під час громадського обговорення, під час здійснення процедури оцінки транскордонного впливу, іншої інформації;
- 4) надання уповноваженим органом мотивованого висновку з оцінки впливу на довкілля, що враховує результати аналізу;
- 5) врахування висновку з оцінки впливу на довкілля у рішенні про провадження планованої [144].

Відтак у разі порушення особою будь-якого із вказаних етапів процедури здійснення оцінки впливу на довкілля утворює першу форму об'єктивної сторони складу цього правопорушення.

Друга форма об'єктивної сторони цього правопорушення передбачає недодержання встановлених законодавством строків здійснення оцінки впливу на довкілля, що може мати місце на будь-якому етапі процедури здійснення оцінки впливу на довкілля.

До прикладу, ч. 3 ст. 4 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» визначає, що Повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля оприлюднюються суб'єктом господарювання не пізніше трьох робочих днів з дня їх подання уповноваженому територіальному органу. Або ж, відповідно до ч. 6 ст. 7 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», громадське обговорення планованої діяльності після подання звіту з оцінки впливу на довкілля починається з дня офіційного оприлюднення оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля та надання громадськості доступу до звіту з оцінки впливу на довкілля для ознайомлення в порядку, визначеному ст. 4 цього Закону, і триває не менше 25 робочих днів і не більше 35 робочих днів. Частиною 6 ст. 9 цього закону визначено, що Висновок з оцінки

впливу на довкілля надається суб'єкту господарювання безоплатно протягом 25 робочих днів з дня завершення громадського обговорення, а в разі здійснення процедури оцінки транскордонного впливу – з дня завершення цієї процедури та затвердження рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля.

Втручання у підготовку та надання висновку з оцінки впливу на довкілля чи рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля полягає у впливі будь-яким способом (поради, прохання, переконання, вказівки, погрози, залякування тощо) на вказаний процес.

Відмова уповноваженим законом територіальним органом, уповноваженим законом центральним органом виконавчої влади у видачі висновку з оцінки впливу на довкілля з підстав, не встановлених законом, полягає у бездіяльності, а саме у невидачі висновку з оцінки впливу на довкілля за відсутності підстав, при яких центральний орган виконавчої влади має право не видавати такий висновок.

Правопорушення є закінченим з моменту вчинення будь-якої дії чи бездіяльності, визначеної у диспозиції цієї статті.

2.2. Суб'єкт та суб'єктивна сторона адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією

Правопорушення, пов'язані з корупцією, як власне і кожне правопорушення, що передбачене КУпАП, мають свої складові елементи, які визначають діяння як адміністративне правопорушення. Тобто сукупність встановлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак утворюють склад правопорушення та характеризують його групу належність.

Наступним елементом складу правопорушення, пов'язаного з корупцією, дослідження якого задекларовано у змісті роботи, є його суб'єкт. Варто зазначити, що чинне адміністративне законодавство не дає узагальненого визначення суб'єкта адміністративного правопорушення і таким терміном не послуговується. Однак діючий КУпАП використовує такі словосполучення, як: «особа, що вчинила адміністративне правопорушення» (ст. 8), «особа правопорушника» (ст. 13), «порушник» (ст. 22), «правопорушник» (ст. 23), «особа порушника» (ст. 33) і цей перелік не є вичерпним. Тимчасом визначення кола суб'єктів досліджуваної групи неправомірної поведінки є вкрай важливим для організації ефективної протидії корупційним проявам з огляду на спеціальні ознаки осіб, що можуть вчиняти такі види правопорушень. Йдеться винятково про спеціальний суб'єкт, оскільки після

набрання чинності Закону України «Про запобігання корупції» до адміністративної відповідальності за порушення, пов'язані з корупцією, може бути притягнута лише певна категорія осіб. Зокрема, встановлено чіткий перелік суб'єктів, на яких поширюється дія закону.

Загалом думки вчених збігаються щодо того, що традиційно загальний суб'єкт адміністративної відповідальності повинен відповідати двом критеріям: досягнення відповідного віку і осудність [80, с. 27]. Очевидно, що вік та осудність може стосуватися виключно фізичної особи, однак вважаємо цей критерій також важливим та необхідним у переліку достатності підстав набуття статусу суб'єкта адміністративної відповідальності. На цьому у своїх працях також наголошували такі вчені, як А. Комзюк, Є. Кириленко, О. Остапенко, С. Слюсаренко, К. Ящук [182, с. 109–110]. Аналіз належності юридичних осіб до суб'єктів адміністративної відповідальності в межах нашого дослідження вважаємо зайвим з огляду на те, що склади правопорушень, пов'язаних із корупцією, законодавець розмістив тільки у КУпАП. Своєю чергою, юридична особа, як суб'єкт адміністративного делікту, зустрічається в інших законодавчих актах, поза межами КУпАП.

Отже, крім притаманних загальному суб'єкту ознак, спеціальний суб'єкт наділений ще й додатковими, що загалом впливають на індивідуалізацію відповідальності. На цьому наголошував і А. Комзюк, зазначаючи, що спеціальному суб'єктові властиві всі ознаки, які характеризують загальний суб'єкт проступку [66, с. 221]. Оминаючи характеристики адміністративно-правового статусу таких спеціальних суб'єктів, як неповнолітні, батьки, особи без громадянства тощо, доцільно увагу зосередити на правовому статусі тих осіб, що зазначені у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Загалом для того, щоб суб'єкт адміністративного права став учасником адміністративно-правових відносин, він повинен мати адміністративну деліктоздатність, тобто практичну здатність реалізовувати свою адміністративну правоздатність у рамках конкретних адміністративно-правових відносин [2, с. 87]. Позаяк підставою притягнення публічного службовця до юридичної відповідальності є службове правопорушення, тобто порушення службових обов'язків [37, с. 29], а також відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про державну службу» [133], вказану категорію осіб об'єднує обов'язок додержання вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

Отже, відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», де нормативно закріплене визначення терміна «правопорушення,

пов'язане з корупцією», наведемо можливих суб'єктів правопорушення, перелік яких зазначено у ч. 1 ст. 3 вказаного закону, а саме:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

- а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;
- б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;
- в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;
- г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;
- г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);
- д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;
- е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного

- антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику;
- є) Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції;
 - ж) члени Центральної виборчої комісії;
 - з) поліцейські;
 - и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;
 - і) члени державних колегіальних органів;
 - ї) Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники, радники, помічники, уповноважені, прес-секретар Президента України, помічники суддів;
- 2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:
- а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;
 - б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);
 - в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті;

- 3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених цим Законом;
- 4) кандидати у народні депутати України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори народних депутатів України», кандидати на пост Президента України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори Президента України», кандидати в депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидати на посади сільських, селищних, міських голів та старост.

Перед тим, як перейти до аналізу такої ознаки спеціального суб'єкту, як «статус», перелік якого містить кожна стаття глави 13-А КУпАП, доцільно наголосити на ще одній особливості суб'єктів правопорушень, пов'язаних із корупцією. Хоча більшість науковців й оминають у своїх працях згадки про вік правопорушника, однак він є вкрай важливим для набуття цього «статусу». Відповідно до ст. 12 КУпАП, адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку. Схожу позицію має й кримінальне право, виокремивши вік у шістнадцять років як достатній для спроможності неповнолітнього самостійно усвідомлювати протиправність вчинення правопорушення та, як наслідок у разі його вчинення – нести особисту відповідальність. Крім того, на відміну від адміністративного права, КК України (ст. 22) також передбачає випадки (умисне вбивство, бандитизм, зґвалтування тощо), коли суб'єктом злочину може бути також особа, що досягла навіть меншого – чотиринадцятирічного віку. Це відтак підтверджує небезпеку вчиненого, а отже, суворість відповідальності.

Відповідно до тематики дослідження, суб'єкт правопорушення, пов'язаного з корупцією, не може бути молодшим за 18 років. Йдеться, зокрема, не про потребу достатності віку для усвідомлення протиправності вчинку, а навпаки – здатності раціонального використання особою наділених повноважень, розуміння важливості виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Наприклад, відповідно до переліку суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», Президентом України може бути особа, що досягла 35-річного віку; народним

депутатом України – 21-го року; суддею – вказано не лише мінімальний вік у 30-ть років, а й граничний – не старше 65-ти років. Якщо вік безпосередньо не вказаний, то ознаки спеціального суб'єкта впливають з необхідних вимог для кандидатів на посаду. Наприклад, для Генерального прокурора, як власне і прокурора будь-якого статусу – необхідність наявності вищої юридичної освіти та стажу роботи в галузі права, залежно від займаної посади, не менше 2 років. Відповідними відомчими нормативними актами також передбачені подібні вимоги і для представників Служби Безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Національної поліції України тощо.

Особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (нотаріус, оцінювач, експерт тощо), отримують право займатися професійною діяльністю також лише у разі дотримання всіх необхідних вимог, що передбачені нормативно-правовими документами. Виконання таких вимог унеможливує появу випадків недосягнення потенційних суб'єктів правопорушень, пов'язаних із корупцією, принаймні 20-річного віку. Малоімовірним також залишається входження неповнолітніх осіб до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування» або Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» тощо.

Одразу варто наголосити, що враховуючи «статус» суб'єкта правопорушення, перелік ймовірних правопорушників, що вказаний у Законі України «Про запобігання корупції», не є вичерпним. Йдеться про ст.ст. 172⁸, 172⁹ та 179⁹⁻¹ КУпАП, у примітках яких передбачено також суб'єктів правопорушень осіб, що зазначені в окремих частинах ст. 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». Зокрема у ст. 172⁸ «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень» та ст. 179⁹⁻¹ «Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням» суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, що впливають на результати офіційних спортивних змагань, визнано також:

- 1) спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту, що вчинили корупційне правопорушення;
- 2) спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту, що розміщували

ставки на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони або їхня команда беруть участь;

- 3) осіб, які примушували чи підбурювали цих суб'єктів до правопорушень або вступили з ними у змову.

За ст. 172⁹ «Невжиття заходів щодо протидії корупції» суб'єктами відповідальності за порушення законодавства про запобігання корупційному впливу на результати офіційних спортивних змагань є посадові і службові особи спортивних організацій та органів, які не вжили заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням, не забезпечили належний контроль за дотриманням законодавства в цій сфері або не застосували санкцій до суб'єктів відповідальності.

Водночас, відповідно до ст. 9 вказаного закону:

- 1) спортивними організаціями та органами є спортивні федерації, Національний олімпійський комітет України, Спортивний комітет України, інші спортивні організації, їхні підрозділи і посадові особи, до компетенції яких належить організація та забезпечення проведення офіційних спортивних змагань і визначення результатів цих змагань, проведення відповідних перевірок і прийняття рішень за їх наслідками;
- 2) посадовими особами у сфері спорту визначено власника, акціонера, керівника чи працівника юридичної особи, яка організовує і сприяє спортивним змаганням, а також осіб, уповноважених на проведення офіційного спортивного змагання; керівників і працівників міжнародної спортивної організації, інших компетентних спортивних організацій, що визнають змагання.

Отже, враховуючи наведе, можна підсумувати, що спеціальність суб'єкта правопорушень, пов'язаних із корупцією, визначають дві ознаки – вік та особливий статус суб'єкта проступку. Залежно від кваліфікаційних статусних ознак розглядувану неправомірну поведінку можна класифікувати на певні групи (відповідно до диспозицій та приміток до статей глави 13-А КУпАП).

І група – правопорушення, суб'єкти яких передбачені Законом України «Про запобігання корупції»:

- 1) ст.ст. 172⁵, ст. 172⁷ – особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону;
- 2) ст. 172⁶ – особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а», «і», «в» пункту 2 частини першої статті 3 Закону (відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону);
- 3) ст. 172⁴ – особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону за винятком певної категорії осіб;

- 4) ст. 172⁸⁻¹ – колишній член Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (протягом року з дня припинення його повноважень);
- 5) ст. 172⁹⁻² – особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а», «б» пункту 2 частини першої статті 3 Закону.

II група – правопорушення, суб'єкти яких передбачені не лише Законом України «Про запобігання корупції»:

- 1) ст. 172⁸ – особи, зазначені у пункті 1 та підпункті «в» пункту 2 частини першої статті 3 Закону, а також особи, зазначені в частині другій статті 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань»⁴;
- 2) ст. 172⁹ – посадові чи службові особи органу державної влади, посадові особи місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів, а також особи, зазначені в частині третій статті 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань».

III група – правопорушення, суб'єкти яких передбачені не Законом України «Про запобігання корупції»:

- 1) ст. 172⁹⁻¹ – особи, зазначені в частині другій статті 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань».

Врешті, варто зазначити, що незважаючи на невичерпаний перелік (відповідно до Закону України «Про запобігання корупції») можливих суб'єктів правопорушень, пов'язаних із корупцією, глава 13-А КУпАП містить ще одну особливість. Йдеться про відсутність зазначення суб'єктів, що передбачені пунктами 3 та 4 частини 1 статті 3 Закону, у жодній зі статей розглядуваної Глави. Тобто представники юридичних осіб приватного права, кандидати у народні депутати України та ради адміністративно-територіальних одиниць, на пост Президента України, посади сільських, селищних, міських голів та старост не наділені відповідним «статусом», який би визначав їх як правопорушників, пов'язаних із корупцією.

Наступним елементом юридичного складу правопорушення, пов'язаного з корупцією, є суб'єктивна сторона, яка відображає психічний стан особи на момент здійснення розглядуваного адміністративного правопорушення. Невід'ємною складовою суб'єктивної сторони є вина, оскільки, відповідно до ст. 9 КУпАП, адміністративне правопорушення – діяння винне. У юридичній літературі вина визначається як психічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно шкідливого діяння і його наслідків, що виявляється у двох формах – умислу або необережності [22, с. 69]. Відповідно,

відсутність у діянні вини означає й відсутність у ньому суб'єктивної сторони, а відтак і складу правопорушення загалом.

Отже, КУпАП передбачає вчинення адміністративного правопорушення за двома формами вини – умисел (ст. 10) та необережність (ст. 11). Крім того, вина характеризується ще й факультативними ознаками: мотивом та метою, які у разі прямої вказівки у диспозиції статті стають обов'язковими у конкретному складі адміністративного правопорушення. Хоча мета і мотив загалом притаманні правопорушенням, пов'язаним із корупцією, і є корисливими [34, с. 62], однак на їхню кваліфікацію жодним чином не впливають [111, с. 16].

Очевидно, загальний поділ ознак суб'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення (обов'язкові/факультативні) містить вагоме значення під час визнання поведінки суб'єкта як неправомірної загалом. Однак у разі вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, настання шкідливих наслідків не наділене обов'язковим характером. Крім того, внутрішні спонукання, якими керується суб'єкт правопорушення, а також факт досягнення бажаного результату не мають жодного значення під час застосування норм глави 13-А КУпАП. Оскільки, відповідно до загальної конструкції складів розглядуваного виду правопорушень (формальний), вина здатна проявитися лише у формі умислу, – то вважається за доцільне увагу зосередити виключно на цій формі.

Отже, законодавець визначає адміністративне правопорушення, вчиненим умисно, у двох випадках, коли особа:

- усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх настання;
- усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і свідомо допускала настання цих наслідків.

Цікавою з цього приводу видається позиція І. Єрмоленка, який зазначає, що закон про адміністративну відповідальність обмежує інтелектуальний момент усвідомлення лише суспільної шкідливості діяння і не вимагає усвідомлення винним його протиправності [111, с. 284]. Автор аргументує це положеннями ст. 68 Конституції України, а саме – адміністративно-деліктне право ґрунтується на конституційному принципі, згідно з яким незнання закону не звільняє особу від юридичної відповідальності.

Крім того, передбачення в загальних рисах настання юридично значущих наслідків у зв'язку із діями або бездіяльністю осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є достатнім чинником для визнання в їхніх діяннях умислу. Вагомого значення ця особливість набуває у разі вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією,

оскільки у всіх складах окреслених неправомірних діянь передбачено спеціальний суб'єкт. Тобто на особу покладено виконання чітких правил та обов'язків або забезпечення дотримання певних обмежень, які, враховуючи відповідний статус правопорушника, мали би йому бути відомими.

Вольову ознаку утворює ставлення уповноваженої особи до наслідків правопорушення, пов'язаного з корупцією, а саме їх бажання або свідоме допущення їх настання. Саме за цією вольовою ознакою доречно здійснити поділ розглядуваної групи правопорушень, виокремивши неправомірні діяння з прямим та непрямим умислом.

Першу групу правопорушень (**із прямим умислом**) характеризують склади, передбачені статтями:

- ст. 172-4 «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності» – окрім умислу на зайняття забороненими видами діяльності, має бути наявне і прагнення щодо отримання вигоди. Н. Корчак з цього приводу зазначав, що власне спрямованість на отримання неправомірної вигоди, а не безпосередньо факт отримання винагороди/доходу, є предметом доказування у цій категорії справ [210, с. 84]. Відповідно, правопорушення вважається закінченим з моменту порушення заборони на заняття іншою оплачуваною чи підприємницької діяльністю, а не з моменту отримання вигоди;
- ст. 172-7 «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» – суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом. Хоча мотив у цьому правопорушенні, як власне і у всіх складах неправомірних діянь глави 13-А КУпАП, є факультативною ознакою суб'єктивної сторони, однак так званий «корупційний мотив» (неповідомлення про наявність реального конфлікту інтересів та вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів) лише підтверджує бажання особи щодо настання наслідків своєї протиправної поведінки. Тут аналіз мотиву сприяє виявленню приватного інтересу, який є основою при виникненні реального конфлікту інтересів;
- ст. 172-8 «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень» – законодавець у диспозиції статті закріпив положення «у своїх інтересах чи в інтересах іншої фізичної або юридичної особи», що автоматично визначає ставлення правопорушника до наслідків, що характеризуються наявністю вини у формі прямого умислу;
- ст. 172-8¹ «Порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» – укладення

протягом року з дня припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, трудових договорів (контрактів) або вчинення правочинів у сфері підприємницької діяльності зі суб'єктом господарювання, що провадить діяльність у сферах енергетики та/або комунальних послуг, діяльність якого ліцензується Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, вчиняється у формі прямого умислу. Правочин – вольовий акт, який є юридичним фактом і породжує ті правові наслідки, настання яких бажають сторони і які відповідають вимогам закону. Отже, відповідно до заборон ст. 172-8-1, особа не лише свідомо допускала настання правових наслідків, а й будучи однією зі сторін правочину, прагнула цього;

- ст. 172-9 «Невжиття заходів щодо протидії корупції» – встановлення факту вчинення іншою особою корупційного правопорушення є предикатним діянням/передумовою притягнення посадової чи службової особи до відповідальності за цією статтею у разі невжиття нею передбачених законом заходів. Оскільки, відповідно до змісту статті, склад правопорушення полягає у бездіяльності суб'єкта (невжиття передбачених законом заходів), а також в ігноруванні виконання обов'язку негайного письмового повідомлення про це окремих підрозділів у сфері протидії корупції, то неправомірна поведінка матиме форму прямого умислу. Адже диспозиція статті вказує на суттєву умову притягнення до відповідальності, а саме – «у разі виявлення корупційного правопорушення». Тобто посадова чи службова особа не лише допускала настання правових наслідків (приховування правопорушення, його звершення тощо), а й своєю бездіяльністю бажала цього;
- ст. 172-9-1 «Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням» – правопорушення, що вчиняється з корисливою метою, а саме одержання неправомірної вигоди. Враховуючи результат, якого прагне досягнути суб'єкт внаслідок вчинення протиправних дій, правопорушення вирізняється наявністю вини з прямим умислом.

Другу групу правопорушень (**із прямим і непрямим умислом**) характеризують склади, передбачені статтями:

- ст. 172-5 «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків» – стаття зі «заборонно-обмежувальною» моделлю регламентації закріплених відносин. Тобто забороняється вимагати та просити подарунки, а стосовно їх одержання існують певні обмеження (мають відповідати загальноновизнаним уявленням про гостинність, вартість не

має перевищувати один прожитковий мінімум для працездатних осіб тощо). Стосовно першої групи неправомірних діянь, то присутність прямого умислу не викликає жодних заперечень. Натомість друга група вимагає наявності суб'єктивного розсуду суб'єкта застосування в кожному конкретному випадку вирішення питання з приводу дотримання обмежень щодо одержання подарунків [72, с. 59].

Закон України «Про запобігання корупції» містить чимало положень щодо можливостей вияву суб'єктивного розсуду суб'єкта застосування. Зокрема, у ч. 1. ст. 24 законодавець закріпив поетапний алгоритм дій у разі надходження пропозиції щодо подарунку. Водночас за виникнення в уповноваженої особи сумнівів щодо законності одержання подарунку вона має право письмово звернутися у відповідні підрозділи для отримання роз'яснень та консультацій (ч. 5 ст. 24). Враховуючи численні прояви законодавчої опіки щодо запобігань одержанню подарунка та поведіння з ним, а також вимоги ознайомлення усіх осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування з положеннями антикорупційного законодавства сумнівним постає припущення, що особа або передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення, або не передбачала можливості настання таких наслідків взагалі, хоча мала би і могла їх передбачити. В цьому разі особа могла й не бажати порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, однак свідомо це допускала;

- ст. 172-б «Порушення вимог фінансового контролю» – усвідомлене внутрішнє спонукання уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яким вони керувалися під час:
 - несвоєчасного подання без поважних причин декларації або подання завідомо недостовірних відомостей у декларації;
 - неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані.

Неправомірні діяння у першому випадку визначаються усвідомленням протиправності діяння, а законодавчо закріплене положення щодо «відсутності поважних причин» або «завідома недостовірних відомостей» лише підкреслюють ставлення до наслідків, що характеризуються наявністю вини у формі прямого умислу. Щодо правопорушення, пов'язаного з корупцією, в частині відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані, то спеціальний суб'єкт зобов'язаний знати і виконувати свої обов'язки, а отже,

правопорушник усвідомлював протиправний характер своїх діянь і передбачав їх шкідливі наслідки. Натомість не у всіх випадках особа бажала їх настання, а лише могла свідомо їх допускати;

- ст. 172-9-2 «Порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля» – адміністративно-правова норма, де законодавцем визначено склад правопорушення і умови притягнення до відповідальності у випадку наявності «підстав, не встановлених законом». Враховуючи формальний склад правопорушення та відсутність нормативного зазначення щодо мети вчинення діянь (порушення встановленої законодавством процедури та строків, втручання у підготовку та надання висновку, відмова у видачі висновку тощо), то неправомірна поведінка характеризується виною з прямим та непрямим умислом.

Аналіз суб'єктивних ознак правопорушень, пов'язаних із корупцією, засвідчив існування низки проблем, що стосуються і суб'єкта, і суб'єктивної сторони розглядуваної групи правопорушень. До основних із них належать питання узгодженості визначення вичерпного переліку можливих суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про протидію корупції», а також відсутність одностайної позиції науковців щодо правомірності непритягнення до адміністративної відповідальності тих осіб, діяння яких характеризується необережною формою вини.

Висновки до другого розділу

Дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак складів адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, дало змогу зробити такі висновки:

1. Аналіз об'єкта складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, засвідчив, що цей елемент складу правопорушення у теорії адміністративного права належить до категорії малодосліджених, що обумовлено відносною новизною цього поняття. Однак встановлено, що істотної різниці між об'єктом корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних із корупцією, не може бути з огляду на схожість характеру цих діянь, оскільки останнє, хоча й не містить ознак корупції, однак порушує встановлені Законом «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, а тому посягає на ті самі суспільні відносини.
2. Визначено, що родовим об'єктом правопорушень, пов'язаних із корупцією, є суспільні відносини у сфері запобігання порушенню встановлених Законом України «Про запобігання корупції» вимог,

заборон та обмежень, застосування превентивних механізмів щодо таких порушень, а також усунення наслідків правопорушень пов'язаних із корупцією.

3. Констатовано, що у ст. 172⁴ КУпАП безпосереднім об'єктом є суспільні відносини у сфері запобігання порушенню визначених законом обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; ст. 172⁵ – суспільні відносини у сфері запобігання порушенню встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку; ст. 172⁶ – суспільні відносини у сфері запобігання порушенню вимог фінансового контролю; у ст. 172⁷ – суспільні відносини у сфері протидії порушенню вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; ст. 172⁸ – суспільні відносини у сфері запобігання незаконному використанню інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень; ст. 172⁸⁻¹ – суспільні відносини у сфері запобігання порушенню встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; у ст. 172⁹ – суспільні відносини у сфері застосування заходів щодо протидії корупції, а саме їх невжиття; ст. 172⁹⁻¹ – суспільні відносини у сфері організації та проведення офіційних спортивних змагань та правил розміщення ставок на спорт та у ст. 172⁹⁻² – суспільні відносини у сфері запобігання порушенню законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля.
4. Додатковим факультативним об'єктом правопорушень, пов'язаних із корупцією, може виступати авторитет органів державної влади або органів місцевого самоврядування, відносини власності, честь та гідність особи.
5. Доведено, що у главі 13-А КУпАП до предметних належать правопорушення, передбачені ст.ст. 172⁵ (подарунок), 172⁶ (декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), 172⁸ (інформація, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень – ч. 1; інформації про викривача, його близьких осіб чи інформації, що може ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, яка стала їй (їм) відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень – ч. 2), 172⁹⁻¹ (неправомірна вигода).
6. Дослідження об'єктивної сторони складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, засвідчило, що: 1) більшість правопорушень, пов'язаних із корупцією, належать до категорії правопорушень із формальним

складом (ст.ст. ст. 172⁴, ст. 172⁶, ст. 172⁷, ст. 172⁸, ст. 172⁸⁻¹, ст. 172⁹, ст. 172⁹⁻²). Натомість до правопорушень із матеріальним складом можна віднести правопорушення, передбачені ст.ст. 172⁵ та 172⁹⁻¹ КУпАП; 2) об'єктивна сторона більшості правопорушень, передбачених главою 13-А КУпАП, характеризується активною дією (ст. 172⁴, ч. 1, 4 ст. 172⁶ та ч. 3 цієї статті (у формі несвоєчасного повідомлення), ч. 2 ст. 172⁷, ст. 172⁸, ст. 172⁸⁻¹, ст. 172⁹⁻¹); лише бездіяльністю характеризується об'єктивна сторона правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 172⁷, ч. 2, 3 ст. 172⁶ (у формі неповідомлення), ст. 172⁹; як дією, так і бездіяльністю характеризується об'єктивна сторона правопорушень, передбачених ст. 172⁵, ст. 172⁶, ст. 172⁹⁻² КУпАП; 3) факультативні ознаки об'єктивної сторони адміністративного правопорушення мають обов'язкове значення у таких складах правопорушень, пов'язаних із корупцією: час вчинення правопорушення – ст. 172⁶ (у формі несвоєчасного повідомлення), ст. 172⁸⁻¹, ст. 172⁹⁻² (у формі порушення строків здійснення оцінки впливу на довкілля); обстановка вчинення правопорушення – ст. 172⁷ КУпАП (в умовах реального конфлікту інтересів); спосіб вчинення правопорушення – ст. 172⁸ КУпАП (незаконне розголошення або використання в інший спосіб).

7. Встановлено, що визначення кола суб'єктів досліджуваної групи неправомірної поведінки є вкрай важливим для організації ефективної протидії корупційним проявам з огляду на спеціальні ознаки осіб, що можуть вчиняти ці види правопорушень. Ускладнює здійснення наукової розвідки відсутність у чинному адміністративному законодавстві узагальненого визначення суб'єкта адміністративного правопорушення. Натомість у положеннях КУпАП трапляються словосполучення «особа, що вчинила адміністративне правопорушення», «особа правопорушника», «порушник», «правопорушник», «особа порушника», і цей перелік не є вичерпним.
8. Доведено необхідність віднесення віку суб'єкта правопорушень, пов'язаних із корупцією, до спеціальних ознак. Йдеться не про потребу достатності віку для усвідомлення протиправності вчинку, а навпаки – здатності раціонального використання особою наділених повноважень, розуміння важливості виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Крім того, відповідно до закріплених вимог, вік правопорушника (не молодше 18 років) є вкрай важливим для набуття спеціального «статусу» суб'єкта розглядуваної групи правопорушень.
9. З'ясовано, що враховуючи «статус» суб'єкта правопорушення, перелік ймовірних правопорушників, що вказаний у Законі України «Про

запобігання корупції», є невичерпним. У примітках до ст.ст. 172⁸, 172⁹ та 179⁹⁻¹ КУпАП передбачено також суб'єктів правопорушень осіб, що зазначені в окремих частинах ст. 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань».

10. Залежно від кваліфікаційних статусних ознак здійснено класифікацію неправомірних діянь, передбачених главою 13-А КУпАП, а саме: I група – правопорушення, суб'єкти яких передбачені Законом України «Про запобігання корупції» (ст.ст. 172⁵, 172⁷, 172⁶, 172⁴, 172⁸⁻¹, 172⁹⁻²); II група – правопорушення, суб'єкти яких передбачені не лише Законом України «Про запобігання корупції» (ст.ст. 172⁸, 172⁹); III група – правопорушення, суб'єкти яких передбачені не Законом України «Про запобігання корупції» (ст. 172⁹⁻¹).
11. Констатовано відсутність зазначення суб'єктів, що передбачені пп. 3 та 4 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», у статтях глави 13-А КУпАП. Тобто представники юридичних осіб приватного права, кандидати у народні депутати України та ради адміністративно-територіальних одиниць, на пост Президента України, посади сільських, селищних, міських голів та старост не наділені відповідним «статусом», який би визначав їх як правопорушників, пов'язаних із корупцією.
12. Доведено: хоча мета і мотив загалом притаманні правопорушенням, пов'язаним із корупцією, і є корисливими, однак на їхню кваліфікацію жодним чином не впливають. Крім того, настання шкідливих наслідків у розглядуваній групі правопорушень не є обов'язковим.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ (ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ)

3.1. Теоретичні та прикладні проблеми відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією

Належне реагування держави на корупційні прояви обумовлене багатьма чинниками, однак, як видається, ключове значення у цьому аспекті має якість законодавства, яке регулює цю сферу, адже саме воно визначає так би мовити основні «правила гри», а відтак від їх визначеності, чіткості і зрозумілості залежить ефективність правозастосовної практики.

Адже, як слушно констатують науковці, забезпечення термінологічної визначеності у чинному законодавстві, зокрема щодо запобігання корупції, зумовлено реалізацією принципу верховенства права у правозастосовній діяльності правоохоронних органів [29, с. 147].

Загалом позитивні зрушення у протидії корупції в Україні є. Так, за результатами досліджень 2017 р. провідної міжнародної аудиторської компанії, що функціонує з 19 ст., – Ernst & Young – Україні відведено перше місце в рейтингу корупції в бізнесі з-поміж 41 дослідженої країни Європи, Близького Сходу, Індії та Африки (ЕМЕІА) [364]. Тимчасом, за даними іншої неурядової міжнародної організації, наші показники децю поліпшилися: у всесвітньому антикорупційному рейтингу Україна посіла 131 місце зі 176 обстежених країн світу, але утримує «корупційну» першість у Європі. Такий самий показник (29 балів) набрали цьогогоріч Казахстан, Росія, Непал та Іран [8].

Однак аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, засвідчив наявність проблемних аспектів,

обумовлених подекуди оціночним характером конструктивних ознак деяких правопорушень, невідповідністю змісту певних правопорушень ознакам, притаманним для правопорушення, пов'язаного з корупцією, недосконалістю визначення меж відповідальності (дисциплінарної, адміністративної, кримінальної) тощо. Це, своєю чергою, цілком логічно обумовлює суперечності у процесі застосування вказаних норм.

Хоча Законом України «Про запобігання корупції» й закріплено концепт корупції, проте антикорупційне законодавство України не обмежено профільним законом, а у приписах, зокрема Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінальному кодексі України, передбачено склади порушень чинного антикорупційного законодавства, що виходять за межі концепту «корупція» за Законом України «Про запобігання корупції». Такий стан правового регулювання визначає необхідність пошуку нової універсальної теоретичної формули, яка є узагальнюючою [29, с. 149]. Саме тому деякі науковці наполягають, що підходи законодавця до протиправних корупційних діянь потребують роз'яснення та дальшого уточнення з метою правильного застосування нового антикорупційного законодавства та досягнення його мети [203, с. 194]

Ілюстративними, зокрема, є показники правозастосовної та судової практики. Упродовж 2019 р. складено та передано до суду 316 протоколів про адміністративні правопорушення за кваліфікацією: 1) ст. 172⁷ КУпАП – 282; 2) ст. 172⁴ КУпАП – 9; 3) ст. 172⁵ КУпАП – 4; 4) 172⁸ КУпАП – 1. Зважаючи на загалом чималу кількість складених протоколів, варто виокремити інший показник, який в цьому аспекті має вагоме значення. Так, станом на 1 червня 2018 р. в ЄДРСР за ст.ст. 172-4–172-9 КУпАП розміщено рішення у 283 справах, які надійшли від НАЗК, а саме 259 рішень, прийнятих судами першої інстанції за результатами розгляду протоколів, складених НАЗК, і 24 рішень – судів апеляційної інстанції, ухвалених за результатами розгляду апеляційних скарг. За результатами розгляду 259 протоколів, судами першої інстанції винною визнано (з накладенням адміністративного стягнення) лише 61 особу, що становить менше 24% від загальної кількості таких справ (див. діаграму). Більше того: 10 рішень із цих 61 рішень судів першої інстанції в подальшому були повністю або частково скасовані в апеляційному порядку [96].

Варто наголосити, що до цих і так доволі невисоких показників, так би мовити, ефективності протоколювання НАЗК правопорушень, пов'язаних із корупцією, необхідно ставитися ще більш обережно з урахуванням тієї обставини, що 14 із 61 (23%) «результативних» рішень були ухвалені одним із районних судів за результатом розгляду фактично однієї справи [96].

Як слушно стверджує М. Хавронюк, єдність правозастосовної практики при застосуванні антикорупційного законодавства є надзвичайно важливою під з позиції дотримання принципів рівності всіх перед законом і судом та справедливості. На жаль, пише вчений, часто діяльність із запобігання корупції провадиться не завжди відповідно до закону – як через неправильне розуміння або завідоме спотворення змісту закону окремими суб'єктами його застосування, так і через вади самого закону [101, с.29].

Попри певні позитивні зрушення у сфері боротьби з корупцією, зауважимо, що деякі законодавчі «новели» подекуди видаються невинуватими, нелогічними, сформованими виключно за вимогами міжнародних інституцій, які в багатьох випадках не враховують реалій нашої держави, теоретично не обґрунтованими, а відтак потребують подальших і наукових досліджень, і законодавчої ініціативи.

Отже, сфера протидії корупції не лише не втрачає актуальності, а навпаки вимагає більших зусиль на законодавчому рівні й у практичній площині діяльності правоохоронних та судових органів.

Справді, куди там українському антикорупційному законодавству до ідеалу. Аналіз законодавства України, а також теоретичних напрацювань, зважаючи на задекларовану тему, дає підстави для виокремлення низки проблемних аспектів.

Одним із важливих кроків нашої держави у боротьбі з корупцією стало прийняття Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII як рушійної сили в реалізації антикорупційної політики держави [136].

Цінність цього нормативно-правового акта перш за все обумовлена тим, що на законодавчому рівні закріплено основні категорії у сфері протидії корупційним проявам, зокрема введено в законодавчий обіг таке поняття, як правопорушення, пов'язане з корупцією.

Однак і ця обставина не усуває всіх ймовірних проблем, які виникають під час трактування того чи іншого законодавчого поняття, пов'язаного із корупційними проявами.

Аналіз чинного законодавства України, доктринальні положення юридичної науки, практика застосування положень антикорупційного законодавства дає змогу окреслити певні проблемні аспекти відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією:

Перш за все варто виокремити надмірну кількість юридичних понять, які так чи інакше стосуються корупції. Законодавство України у цьому аспекті послуговується такими: корупційне правопорушення; правопорушення, пов'язане з корупцією, корупційні злочини. І якщо два перші передбачено

в Законі України «Про запобігання корупції», то останнє – у положеннях КК України, а саме у примітці до ст. 45.

Корупційне правопорушення у положеннях Закону України «Про запобігання корупції» визначається як діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Отже, однією з обов'язкових ознак такого діяння є те, що воно має містити ознаки корупції.

У ст. 1 згаданого закону під корупцією розуміють використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей.

Тимчасом на основі законодавчого визначення корупційного правопорушення не складно окреслити й інші ознаки цього поняття.

Так, у наукових публікаціях з цього приводу до обов'язкових ознак корупційного правопорушення відносять: 1) наявність в діянні ознак корупції; 2) спеціальний суб'єкт – особа, зазначена в ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; 3) встановлення законом кримінальної, дисциплінарної та/або цивільно-правової відповідальності за відповідне правопорушення [172, с. 51].

Інші дослідники, виходячи з окреслених законодавчих положень та спираючись на доктринальні спроби тлумачення цього явища, визначають такі основні ознаки корупційного правопорушення. По-перше, це суспільна небезпечність, що полягає в заподіянні або загрозі заподіяння шкоди інтересам і безпеці держави. По-друге, це вчинення активних дій або бездіяльність із корисливими цілями, а саме отримання неправомірної вигоди як майнового, так і немайнового характеру, тобто «обов'язкова наявність корисливої мети, що спрямована на досягнення матеріальної або іншої вигоди». Така вигода (і матеріальна, і нематеріальна) отримується суб'єктом незаконно у результаті вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією. Водночас особиста зацікавленість, як мотив зловживання посадовими повноваженнями, може мати вияв у прагненні отримати вигоду немайнового характеру або ж взаємну послугу, заручитися підтримкою у вирішенні будь-якого питання. Третьою визначальною ознакою

досліджуваного явища є те, що дії або бездіяльність суб'єкта відповідальності за корупційні правопорушення здійснюються шляхом недотримання вимог нормативно-правових актів, у яких окреслено коло прав та обов'язків особи на тій чи іншій посаді. Четвертою ознакою виокремлюємо факт діяння, пов'язаного з використанням службових повноважень і впливаючих із нього можливостей, авторитету займаної посади, що не стосується виконання особою своїх посадових обов'язків, а безпосередньо пов'язано з фактом зловживання ними. Це відповідає ст. 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. П'ята ознака корупційного правопорушення полягає в його суб'єктивній стороні – у прямому умислі. Дія або бездіяльність посадової особи спрямована на отримання певних благ, учинена умисно. При цьому посадовець, який вчинив це правопорушення, усвідомлював протиправний характер своїх діянь. Дії такої особи вчиняються за домовленістю або згодою сторін. Відсутність цієї ознаки унеможлиблює існування суб'єктивної сторони – корисливої мети, бо немає факту домовленості щодо останньої [25, с. 41–42].

Натомість правопорушенням, пов'язаним із корупцією, у Законі визнається діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Водночас не у законодавстві, а окремими авторами під адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, пропонується розуміти діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, за яке законом встановлено адміністративну відповідальність [16, с. 6].

Як зазначають науковці, спеціальною ознакою адміністративного проступку, пов'язаного з корупцією, є конфлікт інтересів між діями посадової особи (сфера дії предмета адміністративного права) та інтересами приватної особи, або конфлікт між діями виборної особи та інтересами суспільства. До корупції може бути схильна будь-яка людина, яка володіє дискреційною владою – владою на власний розсуд розподіляти певні ресурси, що їй не належать. При цьому основним стимулом до корупції є можливість отримання економічного прибутку (вигоди), пов'язаного з використанням владних повноважень, а головним стримуючим фактором – ризик викриття та покарання [25, с. 43].

На думку науковців, потрібно розрізняти поняття «корупційне правопорушення» і «правопорушення, пов'язане з корупцією». Специфічними ознаками останнього є те, що: 1) воно не містить ознак корупції; 2) воно порушує встановлені Законом «Про запобігання корупції» (але не іншим законом) вимоги, заборони та обмеження; 3) воно вчинене особою, зазначеною в ст. 3 цього Закону; 4) за нього законом встановлено юридичну відповідальність певного виду – кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову [101, с. 50]. Таку ж думку висловлюють й інші вчені [25, с. 42].

Ключовим розмежувальним критерієм цих двох понять, на думку М.І. Хавронюка, є наявність чи відсутність ознак корупції у відповідному діянні. Саме тому, наприклад, декларування недостовірної інформації (ст. 366¹ КК) є правопорушенням, пов'язаним із корупцією, але не корупційним правопорушенням. Корупційне правопорушення, як зазначено прямо в Законі, не може тягнути за собою адміністративну відповідальність, а тільки кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову [25, с. 50].

Корупційні правопорушення і правопорушення, пов'язані з корупцією, схожі також тим, що мають низку спільних спеціальних правових наслідків – за їхнє вчинення, відповідно до Закону «Про запобігання корупції», зокрема, передбачено: 1) неможливість для особи бути призначеною на певні посади (наприклад, на посаду члена НАЗК, уповноваженої особи) – ст.ст. 5, 64; 2) відсторонення від виконання службових повноважень – ст. 65; 3) внесення відомостей про осіб, яких притягнуто до відповідальності, до ЄДРОКП з подальшим їх оприлюдненням – ст. 59 тощо [25, с. 51].

Проте варто наголосити, що законодавче трактування визначення правопорушень, пов'язаних із корупцією, є дещо нелогічним, оскільки надто розширює зміст цього поняття і ускладнює практику його застосування.

Також у положеннях чинного законодавства України є певна невідповідність між поняттями «корупційне правопорушення» та «корупційні злочини» за КК України.

Невідповідність полягає у тому, що окремі суспільно небезпечні діяння, передбачені у примітці до ст. 45 КК України, не відповідають усім ознакам, притаманним поняттю «корупційне правопорушення», яке визначено у Законі України «Про запобігання корупції». На цьому акцентують й інші автори.

На думку науковців, саме чітке визначення цього поняття, а також вичерпний перелік у законодавстві складів злочинів, які пов'язані з корупцією, але не є корупційними, розставили б відповідні елементи (норми,

приписи) правового поля «на свої місця». Постає питання і про відсутність корупційних адміністративних правопорушень [203, с. 195].

Саме на цій підставі у наукових працях зауважено, що вибір конкретних засобів дослідження та протидії корупції має бути продиктований необхідністю розкрити реальний зміст суспільних процесів, які є детермінуючими чинниками корупційної протиправної поведінки у комплексі, відобразити кореляцію цих процесів між собою. Лише це дозволить сформулювати корисні для вітчизняної антикорупційної практики наукові висновки, в результаті імплементації яких невизначеність ключових юридичних понять буде ліквідована. Серед таких пропозицій варто розглянути можливість упорядкування чинного антикорупційного законодавства відповідно до єдиної поняттєво-термінологічної основи. Йдеться про необхідність визначення й узгодження двох найбільш загальних понять: корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією [172, с. 52].

Очевидним у цьому аспекті є й те, що відповідного узгодження з вказаними поняттями потребує й визначення корупційного злочину, адже антикорупційне законодавство щодо термінологічної бази далеке від досконалості.

Дослідження чинного законодавства України, яке спрямоване на боротьбу з корупцією, засвідчує й проблеми в іншому руслі. Вбачається, що окреслені у таких поняттях, як «корупційне правопорушення», «правопорушення, пов'язане з корупцією», «корупційний злочин» ознаки не завжди враховуються при виокремленні зі сукупності правопорушень саме тих, які є чи повинні бути корупційними. Наявна і протилежна проблема, пов'язана з тим, що окремі правопорушення, які за своїм характером мають належати до категорії корупційних, такими не є.

До прикладу, В. Трепак зазначає, що деякі корупційні злочини не є корупційними правопорушеннями в розумінні Закону і, навпаки, частина корупційних правопорушень, за які передбачено відповідальність, не визнано корупційними [172, с. 52]. Справді, аналізуючи положення КУпАП, очевидним є те, що до категорії правопорушень, пов'язаних із корупцією, законодавець відніс правопорушення, передбачені ст.ст. 172⁴–172⁹⁻².

Однак у цьому разі особа підлягатиме адміністративній відповідальності. За вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, як це вказано в Законі України «Про запобігання корупції», може наставати й дисциплінарна відповідальність, зокрема за такі діяння, як: неприйняття антикорупційної програми, неподання на погодження антикорупційної програми Національному агентству (ст. 19); обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22); обмеження щодо одержання

подарунка (ст. 23); обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 25); обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст. 26); обмеження спільної роботи близьких осіб (ст. 27); запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 28); порушення правил етичної поведінки (ст. ст. 38–44); недотримання вимог щодо організації проведення спеціальної перевірки (ст.ст. 56–58 Закону); непроведення службового розслідування стосовно особи, яка вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення (ст. 65); недотримання вимог щодо незаконних актів та правочинів (ст. 67). Це стосується і порушення вимог ст. 53 Закону «Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції» тощо.

Перелік таких діянь не є вичерпним.

Зокрема, якщо в частині адміністративного законодавства ситуацію полегшують положення глави 13-А КУпАП, в якій хоча б визначено перелік правопорушень, пов'язаних із корупцією, то, до прикладу, положення кримінального законодавства злочинів, пов'язаних із корупцією, взагалі не виокремлює. Натомість, згідно зі згаданими положеннями Закону України «Про запобігання корупції», особа за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може підлягати й кримінальній відповідальності.

Вказана проблема є досить ваговою і потребує ґрунтовного дослідження. Як приклад наведемо положення ст. 172⁶ КУпАП та ст. 366¹ КК України, які передбачають загалом однакові діяння, пов'язані з декларуванням недостовірної інформації, неподанням чи не своєчасним поданням декларації про доходи. Йдеться про те, що ст. 172⁶ КУпАП на відміну від ст. 366¹ КК України законодавцем не віднесена до категорії корупційних правопорушень. Більше того, якщо 172⁶ КУпАП належить до правопорушень, пов'язаних із корупцією, то ст. 366¹ КК України належить до категорії корупційних злочинів, що, як видається, не є виправданим.

У цьому випадку законодавець з якихось причин наприкінці 2019 р. відніс злочин, передбачений ст. 366¹ КК України, до категорії корупційних, чим порушив будь-яку логіку при визначенні змісту корупційних та пов'язаних із корупцією діянь.

Варто пригадати, що ще зовсім недавно науковці зазначали, що діяння за ст. 172⁶ КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю» усе ще визнається корупційним правопорушенням, а злочин, передбачений ст. 366¹ «Декларування недостовірної інформації» КК України не належить до корупційних правопорушень [100, с. 50].

Схожа невідповідність простежується у положеннях ст. 172⁹⁻¹ КУпАП, яка передбачає відповідальність за порушення заборони розміщення

ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням, адже обов'язковою ознакою правопорушення визначено одержання неправомірної вигоди в розмірі, що не перевищує двадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб. З огляду на це, таке правопорушення за своїм змістом більше належить до корупційних правопорушень, а не правопорушень, які пов'язані з корупцією.

Крім того, в адміністративному та кримінальному законодавстві простежується певний хаос щодо визначення переліку корупційних чи пов'язаних із корупцією діянь. Окремі діяння, які за своїм характером є корупційними, до таких не належать, зокрема й деякі правопорушення, пов'язані з корупцією, інші натомість відповідають ознакам правопорушень, пов'язаних із корупцією, однак не репрезентовані в главі 13-А КУпАП.

Як наголошує М.І. Хавронюк, безперечно, що у Законі «Про запобігання корупції» ключовими є поняття «корупція» і «корупційне правопорушення». При цьому перше із цих понять визначає зміст другого – у визначенні поняття «корупційне правопорушення» міститься посилання на ознаки корупції. Іншими словами, на думку науковця, коли ми говоримо про корупцію, то маємо на увазі ті або інші корупційні правопорушення. Поза їхніми конкретними складами корупції як юридичного феномену не існує [101, с. 45]. Інші діяння, навпаки, є корупційними правопорушеннями, але через те, що вони поєднуються з учиненням інших діянь, в суспільній свідомості можуть не ототожнюватися з корупцією. Наприклад, може йтися про несправедливе правосуддя – постановленням суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали чи постанови. Але насправді замовне визнання судом виборів на ділянці такими, що не відбулися, розгляд справи про спадкування на користь однієї зі сторін, взяття під варту чи відмова у взятті під варту, швидке призначення справи до слухання, виключення з вироку «тяжких» статей – усе це корупційні правопорушення тоді, коли вони містять ознаки корупції [101, с. 46].

Науковці переконані, що КУпАП так само окреслює коло адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, у главі 13-А. Кодекс містить ще цілу низку статей, в яких передбачаються санкції за правопорушення, пов'язані з корупцією. Так, можна навести норми ст. 164¹² «Порушення бюджетного законодавства», ст. 164¹⁴ «Порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти», ст. 184¹ «Неправомірне використання державного майна», ст. 212² «Порушення законодавства про державну таємницю» та багато інших. Водночас згідно з ч. 3 ст. 2 КУпАП, «положення цього Кодексу поширюються і на

адміністративні правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачена законами, ще не включеними до Кодексу» [366, с. 196].

З цього приводу М. І. Хавронюк акцентує, що адміністративну відповідальність передбачено в КУпАП не лише за ті правопорушення, пов'язані з корупцією, які безпосередньо згадані в главі 13-А, а й за інші правопорушення, які також можуть бути визнані такими, що пов'язані з корупцією, або є суміжними з корупційними правопорушеннями. Це відтак: порушення законодавства з фінансових питань (ст. 164²); невиконання законних вимог посадових осіб НАБУ (ст. 185¹³); невиконання законних вимог (приписів) НАЗК (ст. 188⁴⁶); порушення права на інформацію та права на звернення (ст. 212³); порушення порядку надання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення виборчої кампанії (ст. 212¹⁵); порушення порядку подання фінансового звіту про надходження й використання коштів виборчого фонду, звіту партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (ст. 212²¹) [99, с. 399-440].

Інші вчені вказують на те, що ст.ст. 257, 277, 285 КУпАП не узгоджені з термінологією, використаною в главі 13-А КУпАП (адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень наразі не передбачено) [175, с. 120].

Отож законодавець, як видається, вибірково визначив приналежність правопорушень до категорії тих, що пов'язані з корупцією.

Більше того, з огляду на зазначене, констатуємо недостатньо обґрунтоване рішення законодавця й щодо відмови від встановлення адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення. Навіть більше, – не достатньо виправданим видається виключення з положень КУпАП окремих норм, які передбачали відповідальність саме за адміністративні корупційні правопорушення, зокрема за пропозицію, обіцянку або одержання неправомірної вигоди.

Як відомо, Законом України від 18 квітня 2013 р. № 221-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства України у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» з КУпАП було виключено ст.ст. 172² та 172³ КУпАП [370]. Аргументація такого рішення у пояснювальній записці до цього законопроекту була такою: правопорушення, передбачені статтями 172² «Порушення обмежень щодо використання службового становища» та 172³ КУпАП «Пропозиція або надання неправомірної вигоди» не мають чітких критеріїв розмежування зі складами злочинів, передбачених статтями 368 «Одержання хабаря», 368² «Незаконне збагачення» та 369 «Пропозиція або давання хабаря» Кримінального кодексу України.

У зв'язку із цим зазначені норми КУпАП створюють умови для уникнення кримінальної відповідальності шляхом кваліфікації цих діянь як адміністративних проступків [130].

Однією з причин внесення вказаних змін до положень КУпАП було виконання Рекомендації GRECO Другого додаткового звіту про виконання рекомендацій Україною. У вказаному звіті GRECO висловлює стурбованість щодо наявності двох паралельних систем відповідальності за корупційні правопорушення, тобто систем кримінальної та адміністративної відповідальності, які надають можливості для маніпуляцій, а саме уникнення особами справедливого притягнення до відповідальності [130].

Також доречно вказати на ту обставину, що GRECO підтримує позицію, згідно з якою корупція, як правило, має розглядатися у кримінальній площині, тому пояснення, надані органами влади України, про те, що активне хабарництво вважається кримінальним злочином лише якщо економічна вартість неправомірної вигоди перевищує певну суму, не були переконливими для GRECO [44].

Тимчасом не у багатьох державах передбачено адміністративну відповідальність як інститут права, чим і зумовлено вказану позицію. Крім того, левова частка корупційних діянь, пов'язаних із пропозицією, обіцянкою чи одержанням неправомірної вигоди, лишається так би мовити поза межами відповідальності, оскільки суд в багатьох випадках, керуючись положеннями КК України, визнає їх малозначними, адже кримінальне законодавство досі не визначає мінімальної суми для таких злочинів, а щодо пропозиції, обіцянки процес доказування, особливо суб'єктивної сторони, зводить такі потуги зазвичай нанівець.

Відповідно, заходи адміністративного впливу в таких випадках мають мати також своє визначене місце.

З огляду на це, доречним видається упорядкування всього масиву правопорушень, пов'язаних із корупцією, відповідно до єдиного знаменника, що усуне складність у правозастосуванні, зумовлену значною розпорошеністю таких правопорушень у різних нормативно-правових актах.

Наступна проблема щодо правопорушень, пов'язаних із корупцією, є те, що іноді зміст понять, які використовує законодавець в антикорупційній площині, не розтлумачено, а в тих випадках, коли те чи інше поняття й знайшло своє відображення в нормативно-правових актах, воно не є чітким і однозначним в своєму розумінні. Звісно, тут можна наголошувати на наявності актів, що роз'яснюють поняття чи порядок застосування окремих положень антикорупційного законодавства, наприклад, роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання

корупції» стосовно заходів фінансового контролю, затверджених Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 11 серпня 2016 р. № 3 [139]. Однак подекуди складається парадоксальна ситуація, за якої закріплені роз'яснення потребують теж певних роз'яснень.

Зокрема, такого перегляду потребує антикорупційна політика держави щодо санкцій за вказані правопорушення (злочини). Як видається, ситуація, що склалася в Україні, яскраво засвідчує неефективність засобів впливу на корупціонерів. І тут не йдеться про те, що вплив зі сторони державних інституцій є надто лояльним. У багатьох випадках він навпаки є необґрунтовано суровий.

Найбільш доречним засобом впливу в такому разі може стати саме матеріальний вплив на винну особу. Звісно, у цьому разі, крім штрафу, такого суб'єкта необхідно позбавляти права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю. Відтак подальша суспільна шкідливість чи суспільна небезпека такої особи фактично зникає.

З-поміж загальних проблем можна віднайти дискусійні моменти практично в будь-якому складі правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Скажімо, у теорії і правозастосовній практиці потребує розгляду співвідношення двох понять, які є так би мовити ключовими при визначенні змісту діяння, передбаченого ст. 172⁴ КУпАП.

Як відомо, ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП передбачає відповідальність за порушення особою встановлених законом обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, а саме щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, а також за порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації) (ч. 2).

Законодавець у цій статті використав одразу два поняття, які мають певну схожість, попри це очевидно мають бути різними за своїм змістом. У протилежному випадку їх спільне використання видається невинуватим і безпосередньо впливатиме на якість застосування цієї норми на практиці.

Як слушно зазначає Н. Корчак, в частині судового тлумачення деяких категорій, які є базовими при встановленні ознак конкретного

адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, щодо порушення обмежень сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, а також при вирішенні питання про застосування визначеного у законодавстві виду адміністративного стягнення, існують певні проблеми. Своєю чергою, це негативно позначається на правильності кваліфікації адміністративного правопорушення відповідної категорії справ. А відсутність узагальнення судової практики з цих питань та роз'яснень Вищого спеціалізованого адміністративного суду лише слугує їх поглибленню [76, с. 80–81].

З огляду на це, зосередимося на законодавчих дефініціях «сумісництво» та «суміщення», а також на теоретичних їх трактуваннях.

Перш за все доречно наголосити, що «сумісництво» та «суміщення» як поняття певним чином знайшли своє відображення в законодавстві України. Так, у спільному наказі Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28.06.1993 р. № 43, яким затверджено положення «Про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» визначено, що сумісництвом вважається виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом [139].

Науковці щодо визначення цього поняття загалом одностайні, і визначають його з урахуванням положень законодавства України. До прикладу, як зазначає Т. Головань, сумісництво – це виконання працівником, крім своєї основної, передбаченої при укладенні трудового договору (контракту), іншої роботи на умовах трудового(их) договору(ів) на тому ж або на іншому підприємстві, в установі, організації, або у фізичної особи, у вільний від основної роботи час, а суміщення професій (посад) – виконання працівником на тому ж підприємстві, в установі, організації поряд зі своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткової роботи за іншою професією (посадою) у межах того самого робочого часу з доплатою в розмірах, передбачених у колективному договорі [33, с. 14].

Натомість М. Панкін під сумісництвом пропонує розуміти виконання працівником, окрім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час [109, с. 13–14].

У наукових публікаціях з цього приводу зазначається, що на практиці також використовуються поняття «зовнішнє сумісництво» та «внутрішнє сумісництво». Якщо працівник працює на двох підприємствах, одне з яких є основним місцем роботи, а інше – місцем роботи за сумісництвом, то

ця робота вважається зовнішнім сумісництвом. Якщо працівник працює на тому самому підприємстві як основний працівник і у вільний від основної роботи час здійснює роботу за сумісництвом, то ця робота вважається внутрішнім сумісництвом [317, с. 13].

Законодавець встановив для визначеної категорії осіб обмеження щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю. Однак безпосередньо у цій статті передбачив й певні винятки з цього. Зокрема, ця заборона не поширюється на випадки, коли такі особи суміщають діяльність із викладацькою, науковою та творчою діяльністю, медичною та суддівською практикою, інструкторською практикою зі спорту.

Однак і в цьому разі не все так однозначно. Як вказує М. Хавронюк, викладацька, наукова і творча діяльність, медична практика, інструкторська та суддівська практика зі спорту можуть бути видами підприємницької діяльності. Тому, зазначає він, якщо відповідна особа займається ними як підприємництвом (самостійно або через підставних осіб, зокрема родичів), має місце відверте порушення заборони, встановленої законодавством України [101, с. 195].

Цікавим є той факт, що для інших осіб, які не належать до категорії суб'єктів правопорушень, пов'язаних із корупцією, перелік видів діяльності, які не утворюють сукупність, є значно ширший. Так, у згаданому вже положенні визначено види сумісництва: 1) літературна робота, в тому числі робота з редагування, перекладу та рецензування окремих творів, яка оплачується з фонду авторського гонорару; 2) технічна, медична, бухгалтерська та інша експертиза з разовою оплатою праці; 3) педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більш як 240 годин на рік; 4) виконання обов'язків медичних консультантів установ охорони здоров'я в обсязі не більш як 12 годин на місяць з разовою оплатою праці; 5) керівництво аспірантами в науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах науковців та висококваліфікованих спеціалістів, які не перебувають у штаті цих установ та навчальних закладів, з оплатою їхньої праці в розрахунку 50 годин на рік за керівництво кожним аспірантом; завідування кафедрою висококваліфікованими спеціалістами, у тому числі тими, що займають керівні посади в навчальних закладах і науково-дослідних установах з оплатою в розрахунку 100 годин за навчальний рік; 6) проведення консультацій науковими працівниками науково-дослідних інститутів, викладачами вищих навчальних закладів та інститутів удосконалення лікарів, головними спеціалістами органів охорони здоров'я в лікувально-профілактичних установах в обсязі до 240 годин на рік з погодинною оплатою праці; 7) робота за договорами провідних наукових,

науково-педагогічних і практичних працівників по короткостроковому навчанню кадрів на підприємствах і в організаціях; 8) робота без зайняття штатної посади на тому самому підприємстві, в установі, організації, виконання учителями середніх загальноосвітніх та викладачами професійних навчально-освітніх, а також вищих навчальних закладів обов'язків по завідуванню кабінетами, лабораторіями і відділеннями, педагогічна робота керівних та інших працівників навчальних закладів, керівництво предметними та цикловими комісіями, керівництво виробничим навчанням та практикою учнів і студентів, чергування медичних працівників понад місячну норму робочого часу тощо. Робота учителів і викладачів середніх загальноосвітніх, професійних та інших навчально-виховних закладів, а також вищих навчальних закладів, прирівняних до них за оплатою праці працівників, концертмейстерів і акомпаніаторів навчальних закладів із підготовки працівників мистецтв та музичних відділень (факультетів) інших вищих навчальних закладів, у тому самому навчальному закладі понад установлену норму навчального навантаження, педагогічна робота та керівництво гуртками в тому самому навчальному закладі, дошкільному виховному, позашкільному навчально-виховному закладі; 9) переписування нот, яке виконується за завданнями підприємств; 10) організація та проведення екскурсій на умовах погодинної або відрядної оплати праці, а також супроводження туристських груп у системі туристично-екскурсійних установ профспілок; 11) інша робота, яка виконується в тому разі, коли на основній роботі працівник працює неповний робочий день і відповідно до цього отримує неповний оклад (ставку), якщо оплата його праці за основною та іншою роботою не перевищує повного окладу (ставки) за основним місцем роботи [139].

З огляду на зазначене, сумісництво характеризується такими ознаками: 1) виконання працівником, крім своєї основної, іншої роботи; 2) така робота повинна здійснюватися на умовах трудового договору; 3) бути на регулярній основі; 4) така робота має бути оплачуваною; 5) здійснюватися у вільний від основної роботи час; 6) працівник виконує іншу роботу на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом. Звісно, за винятком випадків, визначених законодавством, про які вказано вище.

Схожі ознаки виокремлюють й науковці, пропонуючи основних ознак відносити такі: виконання роботи за сумісництвом здійснюється тільки на підставі трудового договору чи контракту; виконання роботи сумісником може здійснюватися не тільки за місцем основної роботи, а й одночасно на іншому підприємстві, в установі, організації чи у фізичної особи, яка

використовує найману працю; виконання роботи за сумісництвом відбувається у вільний від основної роботи час [33, с. 15].

На думку, Н. Веренича, до таких ознак належать такі: по-перше, сумісництво передбачає виконання поряд із основною роботою іншої, при чому кількість таких робіт нормативно не обмежується; по-друге, всі роботи за сумісництвом здійснюються на основі трудового договору чи контракту; по-третє, такі трудові договори чи контракти можуть укладатись зі суб'єктами різних форм власності [21, с. 251–252].

Натомість на підставі системного підходу та інтерпретації (тлумачення) законодавчих актів виокремлюють й інші сутнісні риси терміна «сумісництво» як категорії трудового права, яке здійснюється: 1) у вільний від основної роботи час; 2) на одному/різних підприємстві(ах), установі(ах), організації(ях) (зовнішнє/внутрішнє сумісництво); 3) за плату за фактично виконану роботу без обмежень; 4) на умовах трудового договору (трудових договорів) [76, с. 82].

Тимчасом законодавче визначення суміщення міститься у ч. 1 ст. 105 Кодексу законів про працю. Зокрема, зазначається, що працівникам, які виконують на тому ж підприємстві, в установі, організації поряд зі своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткову роботу за іншою професією (посадою) або обов'язки тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи, провадиться доплата за суміщення професій (посад) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника [71].

З огляду на це, можна виокремити такі ознаки суміщення: 1) виконання працівником поряд зі своєю основною роботою додаткової роботи; 2) така додаткова робота повинна виконуватись виключно на тому ж підприємстві, в установі, організації; 3) додаткова робота здійснюється виключно за іншою професією (посадою) або особа виконує обов'язки тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи; 4) провадиться доплата за суміщення професій (посад) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника.

На думку деяких науковців, для суміщення професій (посад) найбільш характерними є такі ознаки: суміщення професій (посад) відбувається лише за наявності домовленості сторін трудового договору; працівник одночасно з трудовими обов'язками за своєю основною професією (посадою) виконує трудові обов'язки за іншою додатковою професією або на іншій посаді; виконання працівником трудових обов'язків за своєю основною та суміщеною професією (посадою) здійснюється в межах одного трудового договору; виконання роботи в умовах суміщення професій (посад)

здійснюється впродовж робочого дня нормальної тривалості за рахунок інтенсифікації праці; виконання основної і суміщуваної роботи відбувається виключно в межах однієї виробничої одиниці, тобто на одному підприємстві, в установі, організації чи в однієї фізичної особи; за виконання трудових обов'язків із додаткової професії чи посади працівник одержує доплату, розмір якої встановлюється колективним договором відповідно до чинного законодавства [33, с. 15].

Оскільки інша оплачувана діяльність може проявлятися лише у виді сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, то виконання функцій держави або місцевого самоврядування має бути для відповідних суб'єктів основною роботою. Лише тоді інша оплачувана діяльність буде для них додатковою (паралельною, доповнюваною) до основної. Якщо ж основна робота особи не полягає у виконанні функцій держави або місцевого самоврядування, то саме ці функції особа здійснюватиме за сумісництвом або суміщатиме їх зі своєю основною роботою [32, с. 54].

Варто також пам'ятати, що не усі випадки сумісництва та суміщення мають передбачати настання відповідальності, оскільки вони можуть бути малозначними.

Як стверджують науковці, іноді одноразове отримання винагороди (оплати) за ту чи іншу діяльність, якщо її розмір є відносно незначним, хіба що може визнаватися малозначним діянням і підлягати не адміністративній відповідальності, а дисциплінарній або взагалі без жодної юридичної відповідальності. Йдеться, скажімо, про випадок, коли державний службовець одноразово підвіз кого-небудь власним автотранспортом і взяв за це гроші з пасажирів. Слід виходити з того, що термін «діяльність» передбачає, за правилом, не один короткостроковий акт, а певну послідовність дій, яку можна поділити на етапи: визначення цілі, проектування дій, здійснення дій, аналіз результатів і порівняння їх із поставленими цілями [101, с.197].

Ілюстративною у цьому аспекті є справа щодо притягнення до відповідальності за ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП одного з народних депутатів України, який, із позиції НАЗК, порушив заборону на сумісництво з іншою оплачуваною діяльністю, а саме взяв на себе зобов'язання від імені замовника (ГО «Центр громадських ініціатив») у рамках Восьмого форуму мережі вільних місцевих політиків «Регіональний та місцевий розвиток: українська практика та міжнародний досвід», що відбувся 12–14 лютого 2016 р. у м. Одесі, надати послуги з проведення лекцій до теми заходу та провів 12 лютого 2016 р. під час виконання обов'язків народного депутата України (робота в комітетах, комісіях і фракціях) у м. Одесі лекцію, за що отримав 19 лютого 2017 р. дохід у сумі 5278,39 грн. Оцінивши зібрані у справі докази,

суд зробив висновок про відсутність у діянні депутата складу інкримінованого йому правопорушення, оскільки з огляду на відсутність на момент виникнення спірних правовідносин законодавчо визначеного поняття викладацької діяльності в контексті антикорупційного законодавства, а також на системний аналіз розглядуваного поняття, надані депутатом послуги належить розуміти як здійснення викладацької діяльності, яка є джерелом законного та раціонально обґрунтованого за розміром доходу та ніяк не пов'язана з корисливими діями (бездіяльністю) при безпосередньому виконанні покладених на нього службових обов'язків [125].

Наступний проблемний аспект стосується відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. Саме встановлення відповідальності за таке діяння породило низку проблем, пов'язаних із розмежуванням поняття «подарунок» та «неправомірна вигода».

Як зазначає з цього приводу В. Киричко, це обумовлено тим, що законодавець у зазначених законах розрізнив поняття «неправомірна вигода» і «подарунок» та по-різному встановив заборони щодо них, тому фактично з'явилося нове законодавче рішення щодо відповідальності за порушення таких заборон [67, с.91].

Крім того, науковці вказують й на інші обставини цієї проблеми, зокрема акцентують на тому, що на практиці встановити відмінність між подарунком та неправомірною вигодою (хабарем) доволі важко, тому питання отримання та передачі подарунків публічними службовцями з метою запобігання виникненню корупційних проявів у їхній діяльності повинно бути обов'язково врегульовано на законодавчому рівні з урахуванням найбільш конфліктних ситуацій, що виникають в процесі реалізації державно-владних повноважень [155, с. 198].

Дискусія у цьому разі підсилюється твердженнями деяких учених про те, що подарунок, який особа одержує у зв'язку зі здійсненням нею діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, слід кваліфікувати як одержання неправомірної вигоди за відповідними статтями Кримінального кодексу України [94, с. 49].

Найперше дискусії виникають щодо розмежування таких понять, як «подарунок» та «неправомірна вигода», а отже, й щодо розмежування складів правопорушення, передбаченого ст. 172⁵ КУпАП та ст. 368 КК України, і, відповідно, всіх складів злочинів, предметом яких є неправомірна вигода.

Очевидно, що для вирішення вказаної проблеми за основу треба брати положення Закону України «Про запобігання корупції» та Кримінального кодексу України, оскільки саме у них наводиться законодавче тлумачення цих понять.

Зокрема, у Законі «Про запобігання корупції» визначено, що подарунок – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Під неправомірною вигодою натомість у цьому Законі пропонується розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Таке ж визначення неправомірної вигоди задекларовано у примітці до ст. 364¹ КК України.

Теорія адміністративного та кримінального права у визначенні цих понять очевидно базується на положеннях законодавства України, тому істотних відмінностей у визначенні їхнього змісту між законодавчими та теоретичними положеннями не простежується. До прикладу, вчені під подарунком пропонують розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають (одержують) безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової [16, с. 25].

Отже, вбачається, що вказані поняття мають і спільні, і відмінні ознаки.

Спільним для предмета подарунка та неправомірної вигоди є одержання саме як матеріально визначених, так і речей, які не мають грошового еквіваленту та матеріального відображення. Ознакою, що відрізняє подарунок від неправомірної вигоди є ознака «без законних на те підстав» для одержання неправомірної вигоди та «безоплатність та одержання/дарування за ціною, нижчою від мінімальної ринкової». Саме остання частина складника дефініції подарунка свідчить про вартісні характеристики подарунку [155, с. 198].

Як зазначають деякі автори, предмети подарунка та неправомірної вигоди є схожими за своєю правовою природою та мають спільні риси, відтак відмежування понять здійснюється на підставі законодавчого визначення та аналізу юридичних складів злочинів та правопорушень, предметом яких є речі майнового та немайнового характеру [155, с. 198].

Натомість відмінність між ними, на думку науковців, полягає у тому, що неправомірна вигода завжди пов'язана з виконанням службовою особою, або навпаки невиконанням нею, свої службових обов'язків за одержання такої вигоди. Саме тому подарунки можуть розглядатись і як неправомірна вигода.

Скажімо, на думку О. Гладуна та К. Годуєвої, подарунки – це різновид неправомірної вигоди за умови їх надання, а відповідно, й отримання з певною умовою (метою) чи під час виконання службових повноважень [31, с. 33].

Як зазначається в науковій літературі, згідно з положеннями антикорупційного законодавства, подарунок здійснюється саме з метою вчинення діянь, ухвалення рішень, вирішення проблемних питань в інтересах дарувальника, а отже, ці відносини не належать до цивільно-правових [16, с. 26].

Досліджуючи цей аспект, Р. Максимович зазначає, що для наявності корупційного правопорушення має бути встановлений зв'язок між одержанням подарунка і виконанням особою, яка його одержала, функцій держави або місцевого самоврядування. Якщо такий зв'язок у конкретному випадку не доведено або встановлено, що таке одержання мало місце не у зв'язку з виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування, то особа не підлягає юридичній відповідальності [87, с. 118–119].

Однак розмежування цих понять лише метою не вичерпується, оскільки є дослідники, котрі наполягають, що при розмежуванні цих діянь необхідно враховувати таку категорію, як суспільна небезпека, яка притаманна виключно для злочинів.

Так, В. Киричко стверджує, що у визначенні адміністративного правопорушення, наведеному у ст. 9 КУпАП, про істотну шкоду та суспільну небезпечність діяння не йдеться, що вказує не лише на формальну відмінність законодавчих визначень злочину і адміністративного правопорушення, а й на відмінність соціальних властивостей діянь, які визнаються такими правопорушеннями. Тому, при вирішенні цієї проблеми, переконує автор, насамперед слід враховувати відмінність між діяннями, які визнаються корупційними (до них належить одержання спеціальним суб'єктом неправомірної вигоди), і діяннями, які пов'язані з корупцією (в тому числі порушення обмежень щодо одержання подарунків) [67, с. 91].

Окрім того, з урахуванням положень Закону України «Про запобігання корупції» вчені щодо ознаки, яка розмежовує подарунок та неправомірну вигоду, зазначають, що першому поняттю не притаманні ознаки корупції, оскільки аналізоване правопорушення належить до тих, які пов'язані з корупцією, але корупційними за своїм характером не є.

Так, науковці зауважують, що відсутність ознак корупції означає, що той, хто надає подарунок, діє не з метою схилити спеціального суб'єкта до протиправного використання наданих йому службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей. Відсутність такої мети і незаконного інтересу вказує на відсутність суспільної небезпечності в діях обох сторін [67, с. 91].

Крім того, акцентується й на суб'єктові цих правопорушень, який теж певним чином може виступати розмежувальною ознакою цих понять.

Наприклад, деякі автори вказують на те, що за наявності всіх ознак адміністративного правопорушення адміністративну відповідальність за

ст. 172⁵ КУпАП несе лише спеціальний суб'єкт, на якого поширюються обмеження щодо одержання подарунків, передбачені ст. 23 Закону, а той, хто надає подарунок, взагалі не підлягає юридичній відповідальності. Отже, подарунок за таких обставин не може визнаватися неправомірною вигодою за будь-яких умов, а сторони не можуть підлягати кримінальній відповідальності [67, с. 92].

Розмежувальною ознакою при визначенні змісту подарунка та неправомірної вигоди може бути й сам предмет цих правопорушень.

До прикладу, М. Мельник поняття неправомірної вигоди визначив як виключно предмети матеріального світу, а саме незаконну винагороду матеріального характеру (майно (гроші, матеріальні цінності та інші речі), право на майно (документи, які надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних чи ремонтних робіт тощо) [102, с. 1074].

Зазвичай науковці, які аналізують зміст вказаних понять, підходять до цього вибірково і вказують лише на окремі розмежувальні ознаки. Натомість є й такі, котрі намагаються вирішити цю проблему комплексно.

Для правильного практичного вирішення питання про відмежування порушення обмежень щодо подарунків (ст. 172⁵ КУпАП) від корупційних правопорушень, предметом яких є неправомірна вигода (зокрема передбачених ст.ст. 354, 368, 368³, 368⁴, 369 КК), важливо також враховувати, що: 1) поняття неправомірної вигоди і подарунка визначені в ст. 1 Закону України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII по-різному, причому перше є більш широким за своїм змістом; 2) поняття подарунка жодним чином не пов'язано з учиненням обдарованою особою протиправного діяння; воно взагалі не має зв'язку із здійсненням діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або має зв'язок з правомірними діяннями, вчинюваними на виконання таких функцій; 3) обмеження щодо одержання подарунків, передбачені ст. 23 Закону, не поширюються на осіб, зазначених у п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону, тобто на службових осіб юридичних осіб приватного права та осіб, які не є службовими [67, с.92].

Вважається, що відмежування дефініцій «подарунок» та «неправомірна вигода» повинно проходити через декілька аспектів:

- розмір допустимого подарунку складає одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не має перевищувати два прожиткові мінімуми, встановлені

для працездатної особи на 1 січня поточного року. Неправомірна вигода не має чітко визначеного розміру;

- передача подарунка відбувається безкоштовно або ж за ціною, нижчою за ринкову, натомість передача неправомірної вигоди відбувається за відсутності законних на те підстав;
- прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди у різних її варіаціях має виключно корисливий мотив, а одержання подарунка може розцінюватися за певних обставин як загально визнане уявлення про гостинність, що підлягає встановленню в судовому порядку [155, с. 201].

У цьому аспекті, на думку О. Дудорова, вирішуючи питання про розмежування деліктів, передбачених ст. 368 КК і ст. 172⁵ КУпАП, слід передусім зважати, що з диспозиції ч. 1 ст. 368 КК впливає нерозривний зв'язок між одержанням неправомірної вигоди, прийняттям її пропозиції (обіцянки) і проханням надати неправомірну вигоду, – з одного боку, і виконанням (невиконанням) службовою особою дій із використанням свого службового становища – з іншого. Відсутність такого зв'язку виключає наявність складу цього корупційного злочину. Водночас зазначає, що з позиції кваліфікації вчиненого за ст. 368 КК не має значення: по-перше, чи була неправомірна вигода запропонована, обіцяна, одержана або прохання про її надання висловлено до або після вчинення (невчинення) службовою особою обумовлених такою вигодою дій із використанням службового становища; по-друге, чи було заздалегідь обумовлено одержання неправомірної вигоди; по-третє, чи вчинила службова особа дії (бездіяльність) в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, або в інтересах третьої особи й чи збиралася вона їх вчиняти [46, с. 86].

О. Дудоров слушно зазначає, що відмежовуючи склад правопорушення, передбаченого ст. 172⁵ КУпАП, від складу злочину, описаного в ст. 368 КК, доречно, крім усього іншого, виходити з того, що: по-перше, у згаданій статті КУпАП йдеться про порушення певних обмежень, але не заборон; по-друге, п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону від 14 жовтня 2014 р., хоч і має назву «Обмеження щодо одержання подарунків», забороняє особам, зазначеним у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону (зокрема, це «публічні» службові особи, спроможні нести відповідальність за ст. 368 КК), безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб через здійснення такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Виходить, що, на відміну від того, хто вчиняє злочин (ст. 368 КК), особа, котра скоює адміністративний проступок (ст. 172⁵ КУпАП),

одержує подарунок не «у зв'язку», тобто не за виконання (невиконання) в інтересах певної особи дії з використанням службового становища, а, умовно кажучи, просто так, порушуючи при цьому приписи антикорупційного законодавства [46, с. 86].

Схоже розмірковує й К. Бугайчук, який зазначає, що різниця між цими діями полягає в такому: 1) дарунок завжди має матеріальне вираження, а неправомірна вигода може мати нематеріальний зміст; 2) злочин, визначений у ст. 368 КК України, є закінченим за наявності двох обов'язкових умов – реалізації службових повноважень в інтересах інших осіб і отримання вигоди за це. Для адміністративного порушення, передбаченого ст. 172⁵ КУпАП, достатнім є факт одержання подарунка (пожертви), а виконання/невиконання дій в інтересах дарувальника не має значення. Одержання неправомірної вигоди завжди пов'язане з необхідністю використання особою свого службового становища. А одержання подарунка не завжди пов'язане з виконанням повноважень. Наприклад, адміністративним правопорушенням є отримання подарунка від підлеглих службовців, незалежно від мети цих дій; 3) у ст. 172⁵ КУпАП передбачено граничну вартість подарунків, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки; 4) натомість для неправомірної вигоди такої вартості не встановлено, тому перевищення зазначеної суми може бути кваліфіковано за ст. 368 КК України за наявності доведеного факту вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто дарує, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища [16, с. 31–32].

Тут знову доречно згадати О. Дудорова та Р. Мовчана, котрі зазначають, що у практиці застосування ст. 172⁵ КУпАП одним із найбільш складних є питання відмежування цього правопорушення від близьких за змістом діянь, відповідальність за які регламентована КК України. Зокрема, відмежовуючи передбачений ст. 172⁵ КУпАП проступок від складу злочину, передбаченого ст. 368 КК, належить зважати на те, що: а) у згаданій статті КУпАП говориться про порушення певних обмежень, а не заборон; б) п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону від 14 жовтня 2014 р., хоч і має назву «Обмеження щодо одержання подарунків», забороняє особам, зазначеним у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону (це, серед іншого, «публічні» службові особи, спроможні нести відповідальність за ст. 368 КК), безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку зі здійсненням такими особами

діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Отож, на відміну від того, хто вчиняє злочин (ст. 368, ст. 368⁴ КК), особа, котра скоює адміністративний проступок (ст. 172⁵ КУпАП), одержує подарунок не «у зв'язку», тобто не за виконання (невиконання) в інтересах певної особи дії з використанням службового становища, а, умовно кажучи, просто так, порушуючи при цьому приписи антикорупційного законодавства [48, с. 14].

Крім того, певна конкуренція може виникнути між ст. ст. 172⁵ КУпАП та ст. 368⁵ КК України, яка передбачає відповідальність за незаконне збагачення.

З цього приводу М. Хавронюк зауважує, що порушення відповідними особами перелічених заборон і обов'язків підлягає не лише адміністративній, а в окремих випадках і кримінальній відповідальності. Наприклад, на його думку, одержання подарунка, розмір (вартість) якого перевищує 1000 Н.М.Д.Г., може бути підставою для кримінальної відповідальності за статтею «Незаконне збагачення» як набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів, що перевищують зазначений розмір, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами (тобто, іншими словами, незаконне набуття у власність таких активів) [101, с. 180].

Тимчасом О. Гузоватий та О. Титаренко вказують, що відмежування незаконного збагачення від порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172⁵ КУпАП) здійснюється залежно від: а) розміру подарунка; б) того, чи одержується подарунок у зв'язку із здійсненням особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, діяльності, пов'язаної із виконанням нею функцій держави або місцевого самоврядування, чи ні; в) кола осіб, від яких одержується подарунок; г) обставин, які виключають підставу відповідальності; ґ) моменту закінчення правопорушень [38, с.208].

Наступна проблема, пов'язана із відповідальністю за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунка, зумовлена не завжди ефективним практичним застосуванням положень вказаної статті КУпАП.

Так, порівняно з іншими правопорушеннями, показники щодо складених протоколів, які скеровані до суду НАЗК, за ст. 172⁵ КУпАП становлять лише 1,2 %, натомість, до прикладу, за ст. 172⁷ КУпАП таких протоколів понад 74 %, за ст. 172⁶ КУпАП – близько 22 %, ст. 172⁴ – 2,8 % [96].

Звісно, пов'язувати цей аспект виключно з якістю закону не виправдано. Відтак не безпідставно зазначаються й інші причини такої ситуації. Так, на

думку С. Рошупкіна, найнижчий показник питомої ваги протоколів припадає саме на правопорушення, пов'язане з обмеженням щодо одержання подарунка, а це може бути пов'язано з: 1) низьким рівнем виявлення та документування таких правопорушень; 2) неефективною роботою уповноважених органів з питань протидії та запобігання корупції – Національної поліції, органів прокуратури, Національного агентства з питань запобігання корупції; 3) низьким рівнем правозастосовної практики та праворозуміння тощо [155, с. 197].

Крім того, законодавець не запровадив повної заборони на одержання подарунка, що теж викликає певні запитання, оскільки використання як винятку понять «загальне уявлення про гостинність», визначення невідомо на якій підставі мінімальної суми в один прожитковий мінімум тощо не сприяє однозначності у правозастосуванні.

Свою чергою, ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» визначає, що особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб: 1) у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Водночас Закон визначає, що такі особи можуть приймати подарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, окрім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Також наводиться, що передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які: 1) даруються близькими особами; 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

У наукових публікаціях наявність таких винятків у законодавстві також пояснюється тим, що обмеження для осіб під час проходження держаної служби або служби в органах місцевого самоврядування мають бути пропорційними. Факт перебування на службі не повинен ставати причиною для перешкод в отриманні подарунків від своїх родичів (наприклад, під час привітання з днем народження, одруження, народження дитини тощо) або участі в розіграші призів тощо [16, с. 29].

Чимало теоретичних та прикладних проблем зумовлено й положеннями ст. 172⁶ КУпАП.

Одним із таких суперечних аспектів є розмежування неподання декларації від несвоєчасного її подання. Проблема у цьому випадку зумовлена тим, що законодавець визначив дату подання декларації – 1 квітня. Відповідно, 2 квітня особа вважається такою, що не подала декларацію, а відтак в її діянні містяться ознаки злочину, передбаченого ст. 366¹ КК України. Попри це, якщо суб'єкт декларування подав декларацію, наприклад, 3 квітня, то вона вважається такою, що подана несвоєчасно, і особа підлягатиме відповідальності за ст. 172⁶ КУпАП. Однак при цьому 2 квітня діяння цієї особи вже містили ознаки злочину, передбаченого ст. 366¹ КК України, адже станом на 2 квітня така декларація подана не була.

Тимчасом за ч. 3 ст. 49 Закону України «Про запобігання корупції», якщо за результатами контролю встановлено, що суб'єкт декларування не подав декларацію, Національне агентство письмово повідомляє такого суб'єкта про факт неподання декларації, і суб'єкт декларування повинен протягом десяти днів із дня отримання такого повідомлення подати декларацію в порядку, визначеному ч. 1 ст. 45 цього Закону.

З огляду на ці положення видається, що несвоєчасне подання декларації може мати місце протягом 10 днів з моменту письмового повідомлення НАЗК про факт неподання декларації. Після спливу такого строку наставатиме кримінальна відповідальність за умисне неподання.

Проте законодавець у цьому разі факт вчинення правопорушення пов'язує не з останнім днем подачі декларації, а з днем виявлення НАЗК факту неподання декларації. Відтак небезпека діяння, на думку законодавців, зростає у зв'язку з ігноруванням суб'єктом декларування приписів НАЗК, що не можна вважати достатньо обґрунтованим.

У практиці застосування ч. 2 ст. 172⁶ КУпАП дискусійним є й питання, чи виникає у відповідного суб'єкта обов'язок повідомляти про суттєві зміни у майновому стані у випадках, коли йому був нарахований дохід (найчастіше це знову ж таки заробітна плата) на суму, яка перевищує 50 ПМ, але фактично отримуються (зокрема, внаслідок сплати передбачених чинним законодавством податків і зборів) суми, які не перевищують вказаний у ч. 2 ст. 52 Закону розмір [175, с. 147].

За однією позицією, такий обов'язок виникає лише у разі фактичного отримання доходу на суму, яка перевищує 50 ПМ. Зокрема, зі системного аналізу норм розділу VII «Фінансовий контроль» Закону від 14 жовтня 2014 р. вбачається використання законодавцем поняття «отриманого (нарахованого)» доходу при заповненні декларації осіб, уповноважених

на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та використання поняття виключно «отриманого» доходу при повідомленні про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування. У зв'язку з цим, а також з огляду на п. 2 Форми повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, дослідники констатують, що суб'єкт декларування зобов'язаний повідомити НАЗК про суттєві зміни у його майновому стані у разі отримання ним одноразового доходу або придбання майна на суму, яка перевищує 50 ПМ. Про дохід, який був нарахований, але не сплачений (не отриманий), не повідомляється [169, с. 161].

Відповідно до пункту 1 Правил заповнення форми повідомлення, під суттєвою зміною в майновому стані суб'єкта декларування розуміється отримання ним одноразового доходу або придбання майна на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня року, в якому подається повідомлення.

У разі придбання протягом одного дня декількох речей, зокрема об'єктів нерухомості, вартість кожного з яких не перевищує 50 ПМ, але сукупна вартість яких перевищує вказаний розмір, в особи також виникає обов'язок повідомлення про суттєві зміни у майновому стані [169, с. 125].

Варто зазначити, що ця проблема для більшості суб'єктів вирішена, оскільки законодавцем з 2020 року обов'язок повідомляти про суттєві зміни у майновому стані покладено виключно на суб'єктів декларування, які є службовими особами, що займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до ст. 50 Закону України «Про запобігання корупції».

Ще одним проблемним аспектом застосування положень ст. 172⁶ КУпАП в частині подання повідомлення про суттєві зміни у майновому стані стосовно одержання спадку є розбіжності у позиції суду щодо визначення розміру спадку, якщо декларант перебуває у шлюбі. Це зумовлено тим, що деякі особи, які притягувалися до відповідальності за вказане правопорушення, аргументували неподання повідомлення у зв'язку з тим, що факт їхнього перебування у шлюбі передбачає, що декларант отримує лише половину майна, позаяк друга належить іншому з подружжя на підставі спільної сумісної власності. До прикладу: у постанові Херсонського міського суду Херсонської області від 06.12.2017 р. у справі № 766/20436/17 та постанові Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 08.05.2018 р. у справі № 200/3530/18 наведено прямо протилежні позиції щодо цього аспекту [126].

Проте відповідь, як видається, очевидна і міститься у ч. 1 ст. 57 Сімейного кодексу України, яка визначає перелік майна, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка. Тимчасом у п. 2 чітко вказано, що майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування є власністю одного з подружжя, а отже, не належить до спільної сумісної власності [160].

Крім того, зважаючи на те, що з 2020 року подавати повідомлення про суттєві зміни в майновому стані більшості суб'єктів декларування не потрібно, спірним видається встановлення відповідальності за неповідомлення про відкриття валютного рахунку у банку-нерезиденті, оскільки: по-перше, сам факт відкриття такого рахунку не є суспільно шкідливим, а шкоду становить розміщення, отже і приховування коштів, які на ньому розміщені; по-друге, неповідомлення про відкриття такого рахунку зумовлено приховуванням коштів, які на ньому розміщені, а не самого рахунку; по-третє, такі рахунки з 2020 року і без того малим бути задекларовані в розділі 12¹ декларації про доходи.

В теорії та на практиці існують проблеми також із розмежуванням положень ст. 172⁷ КУпАП із іншими протиправними діяннями, адже за певних умов таке правопорушення може набувати ознак злочину, припустимо, передбаченого ст. 364 КК України (зловживання владою або службовим становищем).

З цього приводу зазначається, що існує практична необхідність у чіткому відмежуванні реального конфлікту інтересів від зловживання службовим становищем та діянь, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди. Це треба робити насамперед за допомогою ознаки «неправомірна вигода». Якщо неправомірна вигода з'явилася в особи як мета її дій чи бездіяльності, то це означає, що конфлікт інтересів (тобто суперечність, конфлікт між приватним і службовим) переріс у зловживання; він вже вплинув на об'єктивність чи неупередженість: владу, службові повноваження, становище чи можливості використано, а особа зрадила службовому інтересу. Натомість якщо як засіб чи предмет, то це означає, що конфлікт інтересів переріс в одержання неправомірної вигоди (хабарництво). Коли суперечність між приватним і службовим інтересом особи лише впливає на її об'єктивність чи неупередженість (тобто відбувається процес і особа ще не встигла задовольнити свій інтерес) – йдеться про реальний конфлікт інтересів [101, с. 66].

Крім того, щодо положень цієї норми науковці вказують, що у практиці застосування ст. 172⁷ КУпАП неабиякі складнощі виникають стосовно правової оцінки ситуацій, коли певне рішення ухвалюється колегіальним

органом, до складу якого входить відповідний суб'єкт, котрий, незважаючи на наявність конфлікту інтересів, бере участь у прийнятті цього рішення шляхом особистого голосування. Причому аналіз правозастосовних матеріалів засвідчує, що в абсолютній більшості випадків: по-перше, діяння, передбачені ст. 172⁷ КУпАП, були інкриміновані представникам органів місцевого самоврядування – депутатам, головам, заступникам, секретарям місцевих рад, сільським, селищним, міським головам та їхнім заступникам; по-друге, зазначені особи допускали неповідомлення про наявність реального конфлікту інтересів та вчиняли дії в умовах цього конфлікту при ухваленні рішень, пов'язаних із: 1) встановленням собі або близьким особам премій, надбавок, виплат на оздоровлення тощо; 2) виділенням (умовами, зміною умов виділення тощо) земельних ділянок та інших різновидів нерухомого майна собі або близьким особам; 3) роботою підприємств або перевіркою фактів порушень на підприємствах, на яких працюють або які очолюють депутати або їхні близькі особи; 4) обранням на адміністративні посади в органи місцевого самоврядування (голова, заступник, секретар тощо) [175, с. 180].

Порівняльний аналіз статей Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII, якими передбачено заборони, вимоги й обмеження з метою запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням, а також запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, і статей глави 13-А КУпАП дозволяє виявити приписи глави 13-А КУпАП, з якими не передбачено кореспондування норм Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Це стосується статей КУпАП, якими встановлено адміністративну відповідальність за порушення вимог фінансового контролю (ст. 172⁶), невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172⁹), порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних із маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст. 172⁹⁻¹), порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (ст. 172⁹⁻²). Отже, попри те, що Законом України «Про запобігання корупції» закріплено концепт корупції, корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних із корупцією, в КУпАП передбачено перелік адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, ширший за перелік обмежень, вимог і заборон, встановлених Законом України «Про запобігання корупції» [29, с. 150]. Це, своєю чергою, теж вимагає відповідного реагування законодавця.

Спірним моментом відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією, є можливість винної особи після притягнення до відповідальності далі обіймати свою посаду. І українські

реалії засвідчують, що такі випадки мають місце й щодо високопоставлених службових осіб, в тому числі й вищих антикорупційних органів.

Як відомо, антикорупційне законодавство України свого часу передбачало положення, згідно з яким особи, яких притягнуто до кримінальної або адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, пов'язані з порушенням обмежень, передбачених законодавством, підлягають звільненню з відповідних посад у триденний строк з дня отримання органом державної влади, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою, організацією копії відповідного судового рішення, яке набрало законної сили, якщо інше не передбачено законом. Однак чинне законодавство, зокрема й Закон «Про запобігання корупції» такого припису не передбачає. Звісно, в абз. 2 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» зазначено, що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно якої набрало законної сили рішення суду про визнання необґрунтованим набуття активів та їх стягнення в дохід держави, підлягає звільненню з посади в установленому законом порядку, однак певним чином обмежене порівняно з попереднім приписом.

Однак, як видається, одним із основних заходів впливу на корупціонера повинно бути його усунення від займаної посади, хоча б на певний строк.

Варто також наголосити, що окрім проблем матеріального права щодо протидії корупції, практика засвідчує й наявність низки процесуальних недоліків. І це передусім пов'язано з необґрунтовано стислими строками притягнення особи до адміністративної відповідальності.

На перший погляд все доволі логічно, адже для звільнення з посади корупціонера не потрібно проводити жодних службових розслідувань, позаяк факт вчинення корупційного правопорушення доказаний під час провадження у відповідній справі про корупційне адміністративне правопорушення. Але процедура провадження у справах про адміністративні правопорушення є надто недосконалою для забезпечення досягнення мети адміністративної відповідальності у справі протидії корупції [84].

Як зазначає Д. Лук'янець, ця недосконалість обумовлює цілу низку вад інституту адміністративної відповідальності загалом та у справі протидії корупції зокрема. З одного боку, адміністративної відповідальності в її сучасному вигляді доволі легко уникнути, а з іншого – вона може стати генератором порушень особами, покликаних здійснювати практичну протидію корупції. Першим і головним недоліком процедури притягнення до адміністративної відповідальності є наявність у КУпАП ст. 38, яка встановлює часові межі для накладення адміністративного стягнення [84].

При з'ясуванні причин того, чому значний відсоток справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, закривається, встановлено, що: передбачені ст. 38 КУпАП для таких правопорушень строки накладення адміністративного стягнення є занадто короткими; поняття виявлення такого правопорушення, важливе для застосування ст. 38 КУпАП, законодавчо не визначено і тлумачиться по-різному теоретиками і практиками; «прив'язування» строків давності притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, до дня виявлення не враховує ту обставину, що вказані правопорушення не є триваючими (за винятком хіба що передбаченого ст. 172⁴ КУпАП); чинником, який сприяє спливу строків накладення адміністративного стягнення, є зловживання порушниками антикорупційного законодавства наданими їм правами [96, с. 39].

Саме тому значний масив (33%) справ, переданих НАЗК до суду, закривається через закінчення строків накладення адміністративного стягнення. Аналіз судової практики засвідчив, що здебільшого причиною закриття відповідних проваджень стає порушення тримісячного строку накладення адміністративного стягнення. Дотримання законодавчого положення про те, що адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, призводить, як вже зазначалось, до фактичної безкарності значної кількості правопорушників [96, с. 41]. Тому такі положення законодавства потребують перегляду.

Неоднозначним є питання і щодо заходів впливу на осіб, які вчиняють правопорушення, пов'язані з корупцією. Так, в 57 із 61 випадків (тобто більше, ніж у 93% справ) суди незалежно від різновиду адміністративного правопорушення та його шкідливості призначали найменший розмір штрафу з потенційно можливих: 850 грн. – за ч. 1 ст. 172⁶ КУпАП; 1700 грн. – за ч. 2 ст. 172⁶ КУпАП; 1700 грн. – за ч. 1 ст. 172⁷ КУпАП; 3400 грн. – за ч. 2 ст. 172⁷ КУпАП (факти визнання осіб винними та накладення на них адміністративних стягнень у справах про інші адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією, на підставі протоколів, складених посадовими особами НАЗК, на момент підготовки звіту в ЄДРСР не виявлені). І лише в трьох випадках суд призначав винній особі штраф, розмір якого перевищував мінімально встановлену законом межу. Тобто у більшості випадків про індивідуалізацію адміністративної відповідальності не може йтися. Загалом за результатами розгляду відповідної категорії адміністративних справ за звітний період, на винних було накладено штрафів на загальну суму 110 500 грн. [96, с. 6].

Ще однією проблемою, на яку звертають увагу науковці, є відсутність однакової й усталеної практики судового розгляду у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (здебільшого ця практика формується судами першої інстанції) і брак дієвих механізмів, які би забезпечували уніфікацію тлумачення і застосування відповідних адміністративно-правових заборон. Адже не може вважатись таким механізмом Інформаційний лист ВССУ «Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією» від 22 травня 2017 р. № 223-943/0/4-17. Попри те, що цей широко задіюваний на практиці документ містить результати загалом виваженого тлумачення окремих норм КУпАП, не всі наведені в ньому роз'яснення сприймаються однозначно, зокрема представниками суддівського корпусу. Оскільки касаційний розгляд справ про адміністративні правопорушення (у т. ч. правопорушення, пов'язані з корупцією) не передбачений, Верховний Суд України процесуально позбавлений можливості відповідну судову практику уніфікувати [96, с. 38].

З огляду на зазначене вбачається, що і в теорії, і у практиці застосування положень законодавства України, яке передбачає відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, є чимало проблем, зумовлених недосконалістю положень законодавства, а також неправильним застосуванням його положень у правозастосовній та судовій практиці. Тому наступний підрозділ присвячено ймовірним способам вирішення вказаних проблем.

3.2. Перспективи удосконалення законодавчої регламентації відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією

Удосконалення складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, можливе кількома способами: 1) оптимізація правових норм, які передбачають відповідальність за такі діяння; 2) за потреби доповнення положень КУпАП новими складами правопорушень, пов'язаних із корупцією, чи навпаки виключення окремих складів із положень адміністративного законодавства України; 3) удосконалення редакцій чинних адміністративно-правових норм, які передбачають відповідальність за такі діяння (і окремих ознак цих складів правопорушень, і стягнень за їх вчинення).

Тому у рамках дослідження перспектив удосконалення відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, належить: по-перше, визначити

основні підходи доктрини адміністративного права щодо удосконалення ключових понять антикорупційного законодавства; по-друге, окреслити перелік корупційних та пов'язаних із корупцією діянь; по-третє, визначити доцільність чи навпаки недоцільність передбачення в КУпАП окремих складів правопорушень, які за своїми ознаками не повною мірою відповідають ознакам правопорушення, пов'язаного з корупцією; по-четверте, здійснити розмежування складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, та відповідних складів злочинів та дисциплінарних правопорушень; по-п'яте, вивчити позиції науковців щодо ймовірних варіантів удосконалення чинного адміністративного законодавства в частині відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, по-шосте, виробити на основі здійсненого аналізу власні пропозиції щодо удосконалення законодавства України в частині протидії корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням.

Вирішення першого завдання видається основоположним, оскільки передбачає вироблення належного та комплексного інструментарію протидії корупційним та пов'язаним із корупцією проявам за відсутності заходів адміністративного впливу.

З цього приводу Л. Шестопалова зазначає: у сенсі антикорупційного законодавства та за результатами дослідження можна стверджувати, що за вчинення корупційних правопорушень передбачається дисциплінарна, а також кримінальна та цивільна ретроспективна відповідальність, але не адміністративна. Вичерпний перелік корупційних злочинів встановлено в ст. 45 КК України, адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, – у главі 13-А КУпАП. Крім того, відповідні склади, наприклад «політична корупція», містяться в інших його главах. ЦК України, КЗпП України та статuti державних формувань таких чітких переліків не мають. Тому у кваліфікації корупційних протиправних діянь, визначенні завданої ними шкоди правозастосувачі мусять відштовхуватися від розуміння законодавцем соціального явища корупції, як і у разі кваліфікації некорупційних правопорушень, але таких, що пов'язані з корупцією. Ось цю прогалину в антикорупційному законодавстві й слід усунути [208, с. 196].

Як зазначають В. Настюк та Г. Крайник, слід внести доповнення до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», де корупційним правопорушенням визнавати діяння, за яке встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність, оскільки в її чинній редакції не враховано існування глави 13-А КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» [100, с. 54]. На підтримку цієї ідеї Л. Шестопалова наголошує, що для того, аби розставити крапки над «і», посилаючись на сталі підходи до класифікації правопорушень за

об'єктом посягання в теорії права, слід визнати, що за корупційні правопорушення передбачено кримінальну (примітка до ст. 45 КК України та норми, статей, названі в ній), а також цивільну та дисциплінарну ретроспективну правову відповідальність. І має бути передбачено й адміністративну юридичну відповідальність. Це положення має знайти відображення в антикорупційному законодавстві [208, с. 195].

Загалом підтримуючи таку ідею, варто зазначити, що у законодавстві України справді слід передбачити можливість притягнення особи до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення. Однак необхідно усвідомлювати, що правопорушення, пов'язані з корупцією, за своїм змістом суттєво відрізняються від корупційних правопорушень, і тому пов'язувати таку необхідність із наявністю в КУпАП глави 13-А не зовсім коректно.

Крім того, положення ст. 1 суперечать ст. 65 цього Закону, оскільки в останній зазначено, що за *вчинення корупційних* або пов'язаних із корупцією правопорушень особи, зазначені в ч. 1 ст. 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, *адміністративної*, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

З огляду на наведене, вбачається доцільним у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» корупційне правопорушення визначити як діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Як зазначалось у попередньому підрозділі, наявність у законодавстві значної кількості категорій (корупційне правопорушення, корупційний злочин, правопорушення, пов'язане з корупцією) спричиняє чимало труднощів як у процесі нормотворення, так і в процесі правозастосування.

Саме на підставі цього деякі науковці намагаються уніфікувати понятійно-категоріальний апарат антикорупційного законодавства.

Такою загальною формулою, на їхню думку, може бути словосполучення «порушення антикорупційного законодавства», оскільки воно містить дві ключові категорії – «порушення» й «антикорупційне законодавство». Категорія «порушення» розкривається у широкому значенні як протилежна за сутністю категорії «правомірна поведінка» [29, с. 150].

Як один із варіантів вирішення вказаної проблеми є пропозиція В. Гедульянова щодо викладу ст. 27¹ Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII у такій редакції: «Законами, кодексами можуть бути встановлено юридичну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, та корупційні злочини» [29, с. 150].

Зокрема, науковці вказують, що поняття «корупційне правопорушення», слід відмежовувати від поняття «корупційний злочин», яке у формі переліку наведено в примітці до ст. 45 КК. На жаль, цей перелік не збігається з підслідністю, визначеною в ст. 216 КПК для спеціальних антикорупційних органів, зокрема НАБУ. Але це не основна його вада (як і вада переліку, що міститься в ст. 216 КПК). Основна – у його суперечності поняттю корупційного правопорушення. Так, виходячи з поняття корупційного правопорушення (ст. 1 Закону «Про запобігання корупції»): 1) корупційними, крім визначених статтями 364, 364¹, 365², 368, 368³, 368⁴, 369, 369² і 369³ КК, треба було б визначити і діяння, передбачені статтями КК, де службова особа є спеціальним суб'єктом простого чи кваліфікованого складу (статті 132, 137, 145, 148, 189, 206² та багато інших), – якщо їх вчинено з використанням свого службового становища і з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи третіх осіб. Той факт, що певні діяння не відповідають установленим у Законі «Про запобігання корупції» ознакам корупційного правопорушення, означає, що їх вчинення може мати наслідком лише покарання та інші звичайні правові наслідки, визначені в санкціях відповідних статей та інших положеннях КК, і не тягне за собою спеціальних правових наслідків вчинення корупційного правопорушення; 2) корупційними, навпаки, не повинні визнаватися діяння, передбачені ст. 320, навіть якщо їх вчинено шляхом зловживання службовим становищем, а також діяння, передбачені ст. 210 КК. Згадку про ці статті із примітки до ст. 45 КК слід виключити [101, с. 47–48].

До прикладу: злочинами, пов'язаними з корупцією, є злочини, передбачені ст. 368² (нині, у зв'язку із внесеними змінами до КК України, – ст. 368⁵) «Незаконне збагачення», а також ст. 159¹ «Порушення порядку фінансування виборчої кампанії кандидата, політичної партії (блоку)», ст. 160 «Підкуп виборця, учасника референдуму», ст. 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» КК [101, с. 50].

Загалом із таким твердженням погодитись можна, однак зважаючи на зміст ст. 160 КК України, вбачається, що вказана норма містить ознаки все таки корупційного правопорушення, а не правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Отже, в адміністративному і кримінальному законодавстві слід чітко визначити перелік корупційних та пов'язаних із корупцією злочинів/ правопорушень.

Підтримку такого припущення можна знайти у працях українських науковців. По-перше, у наукових публікаціях пропонується поряд із корупційними злочинами, за аналогією, виділяти і таку правову категорію, як

злочини, пов'язані з корупцією, що дозволить більш концентровано задіювати доступні кримінологічні методи щодо протидії, зокрема і запобігання корупційній злочинності, більш чітко визначати пріоритети наукових досліджень цього напрямку [172, с. 55]; по-друге, вчені вказують на необхідність розширити перелік корупційних злочинів, передбачених ст. 45 КК України, до меж, визначених Законом щодо корупційних правопорушень, за які встановлено кримінальну відповідальність. Або ж навпаки, шляхом внесення змін до Закону можна привести його у термінологічну відповідність з нормами Кримінального кодексу. Але, зазначає він, безсумнівним є те, що неприпустимим є ігнорування стану колізійності між ключовими нормативно-правовими актами галузі, що спричиняє проблеми не лише теоретичного, а й прикладного характеру [172, с. 55].

Ще одне питання, яке потребує вирішення, – це визначення малозначності правопорушень, пов'язаних із корупцією.

З цього приводу слушною є позиція О. Дудорова, який зазначає, що звертаючи увагу на недосконалість і невідповідність сучасним реаліям правозастосування норм КУпАП, включаючи тих із них, якими регламентовано порядок притягнення до адміністративної відповідальності осіб, котрі вчинили правопорушення, пов'язані з корупцією, деякі науковці зазначають, що успішному впровадженню новітніх превентивних антикорупційних механізмів явно не сприяє розповсюдженість судової практики закриття переданих НАЗК справ у зв'язку з малозначністю відповідних діянь. Аби покласти край такій сумнівній практиці, і підтримуючи подібні ідеї різних дослідників, пропонується ст. 22 КУпАП викласти в такій редакції:

«При малозначності вчиненого адміністративного правопорушення, за винятком адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням» [96, с. 39].

У цьому аспекті вбачається виправданою позиція, згідно з якою вчинення особою діяння, яке містить всі ознаки корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, не може визнаватись малозначним, а може змінюватися хіба що вид відповідальності.

Відтак пропонується така редакція ст. 22 КУпАП:

«При малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням, крім випадків вчинення ним корупційного чи пов'язаного з корупцією адміністративного правопорушення».

Потребують удосконалення й положення, які стосуються окремих складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, чи окремих їх ознак. Зокрема, наводяться певні пропозиції щодо удосконалення положень ст. 172⁴ КУпАП.

На думку О. Гладуна, для ефективного вирішення означеної проблеми доцільно усунути її першопричину: на законодавчому рівні слід заборонити призначення осіб на посади, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування за сумісництвом. Адже така ситуація априорі створює конфлікт між приватними інтересами особи, яка має постійну роботу або займається оплачуваною діяльністю на постійній основі, що є для неї основним джерелом доходу, та службовими чи представницькими повноваженнями, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування за сумісництвом. Чинний Закон України «Про державну службу», зазначає він, передбачає можливість заміщення тимчасово відсутнього державного службовця лише державним службовцем. Однак однозначно потребують коригування положення ст. 10 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», згідно з якими на час відсутності (відпустки) посадових осіб органів місцевого самоврядування (крім виборних посад) для виконання їх повноважень можуть прийматися на службу особи за строковим трудовим договором (контрактом). Указана заборона має поширюватися винятково на осіб, які здійснюють функції держави або місцевого самоврядування як основну роботу [32, с. 55–56].

Натомість інші вчені не на стільки категоричні і навпаки вважають за доцільне розширити види діяльності, які дозволені для сумісництва чи суміщення.

Так, на думку І. Пастух, здавання в оренду рухомого або нерухомого майна публічними службовцями є видом оплачуваної діяльності, що може здійснюватися не як підприємництво, а на загальних підставах. Відповідно, дослідник пропонує внесення змін до п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону від 14 жовтня 2014 р., а саме дозволити особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, одержувати (поряд із пасивними доходами) доходи від оренди належного їм майна [112, с. 55].

Прихильники такої ідеї зазначають, що п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону від 14 жовтня 2014 р. доцільно уточнити так, щоб дозволити особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, одержувати (поряд із пасивними доходами) дохід від здавання в оренду належного їм майна. Адже вказаний дохід, як видається, у рамках запобігання корупції принципово не відрізняється від таких різновидів дозволених пасивних доходів, як, наприклад, проценти на поточний або

депозитний (вкладний) банківський рахунок і проценти на вклад (депозит) у кредитних спілках [175, с. 248].

Таку позицію можна вважати виправданою. Більше того, прецеденти в українському законодавстві є. Наприклад, у ч. 3 ст. 4 Закону України від 21 грудня 2017 р. «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» зазначено, що аудиторам забороняється безпосередньо займатися іншими, не сумісними з аудиторською діяльністю, видами підприємницької діяльності, що не виключає їхнього права отримувати дивіденди, доходи від інших корпоративних прав, доходи від оренди та відчуження рухомого та нерухомого майна, пасивні доходи [128].

Крім того, вчені вказують на доцільність увідповіднити назву та зміст ст. 172⁴ КУпАП.

Як наголошує О. Дудоров, у ст. 25 Закону від 14 жовтня 2014 р. і ст. 172⁴ КУпАП усупереч назвам цих статей передбачено не обмеження та відповідальність за порушення обмежень, відповідно, а заборонені види діяльності та відповідальність за порушення заборон. Це вимагає коригування назв і змісту зазначених статей [175, с. 248]. Така пропозиція варта підтримки.

Також доречно внести корективи у зміст ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП щодо визначення, якою саме суддівською практикою може займатися особа при суміщенні чи сумісництві посад, адже з буквального тлумачення положень цієї статті виникає припущення, що будь-якою суддівською практикою. Зокрема, у положеннях ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» це зазначено цілком правильно і зрозуміло. Відтак у ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП словосполучення «крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту» слід замінити на «крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту». Викладення диспозиції ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП саме в такій редакції просто відсилало би до згаданої норми Закону від 14 жовтня 2014 р. [175, с. 248].

У науковій літературі щодо правопорушень, пов'язаних із корупцією, зустрічаються пропозиції й щодо доцільності внесення змін до ст. 172⁵ КУпАП.

Тут йдеться про виключення з положень антикорупційного законодавства словосполучення «подарунки, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність», оскільки надто широке його трактування сприяє виключно зловживанням у цій сфері.

На цій підставі науковці обґрунтовано вважають, що задля ефективнішого застосування заходів запобігання корупції доцільно виключити з ч. 2

ст. 23 Закону від 14 жовтня 2014 р. положення щодо відповідності подарунків загальноновизнаним уявленням про гостинність, залишивши тільки вартісне обмеження щодо їх отримання [209, с. 134].

Саме тому, на їхню думку, вдосконалена ч. 2 ст. 23 Закону від 14 жовтня 2014 р.: а) не повинна містити положення щодо відповідності подарунків загальноновизнаним уявленням про гостинність, оскільки ця конструкція завдяки своєму оціночному характеру є корупціогенною і не сприяє ефективному застосуванню заходів запобігання корупції; б) має дозволяти одержання працівниками подарунків як заохочення в порядку, передбаченому законодавством про працю [175, с. 249].

Підтримуючи цю пропозицію про вилучення з ч. 2 ст. 23 Закону від 14 жовтня 2014 р. положення щодо відповідності подарунків загальноновизнаним уявленням про гостинність, О. Дудоров вказує на доцільність водночас залишити тільки вартісне обмеження щодо їх отримання [48, с. 221].

Погоджуючись із цим, інші зазначають, що вказане положення (загальноновизнане уявлення про гостинність) може спричинити зловживання правом, а отже, свідчить про корупціогенність законодавчої конструкції дозволеного подарунка [54, с. 44-45].

Своєю чергою, на думку О. Дудорова та Р. Мавчана, більш доречним (порівняно з виключенням п. 2 із ч. 1 ст. 23 Закону від 14 жовтня 2014 р.) виглядає шлях удосконалення ст. 172⁵ КУпАП. Якщо бути послідовним у частині неототожнення пов'язаних із подарунками заборон та обмежень, то потрібно ставити питання про вилучення з ч. 1 ст. 23 згаданого Закону не лише п. 2, а й передусім п. 1 [48, с. 18].

Наводяться й інші аргументи. Оскільки чинна редакція ст. 368 КК не враховує міжнародно-правових зобов'язань України в частині оцінки одержання «неправомірної вигоди-подяки», проблема декриміналізації такої поведінки потребує фахового обговорення і, врешті, розв'язання, зокрема в контексті чіткого законодавчого (а не пов'язаного з дискреційним застосуванням ч. 2 ст. 11 КК) невизнання злочинною поведінки, скерованої загальноновизнаними уявленнями про вдячність і гостинність. У разі сприйняття законодавцем такої ідеї вдосконалена ст. 172⁵ КУпАП має передбачати відповідальність не лише за порушення встановлених законодавством обмежень щодо подарунків і заборонене одержання подарунків від підлеглих, а й за декриміналізовану у вказаний спосіб поведінку [48, с. 19].

У наукових колах розглядається питання й щодо розширення кола суб'єктів складу правопорушення, передбаченого ст. 172⁵ КУпАП. Так, науковці стверджують, що обмеження та заборони щодо одержання подарунків мають поширюватися і на осіб, зазначених у п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону від

14 жовтня 2014 р. Відповідно, і такі особи мають визнаватись спроможними нести відповідальність на підставі уточненої ст. 172⁵ КУПАП [175, с. 249].

Цікавою, з огляду на наявність в положеннях КУПАП ст. 172⁵, є пропозиція щодо доцільності декриміналізації незаконного збагачення. Так, підсумувавши проблеми, які виникають при існуванні кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, О. Дудоров зазначає, що відсутність використання службовою особою свого службового становища має виключати кримінально-правову оцінку вчиненого нею як злочину у сфері службової діяльності, а для адекватного правового реагування на випадки одержання службовою особою неправомірної вигоди, пов'язаного з використанням службового становища, цілком вистачило би ст. 172⁵ КУПАП (Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків) та імплементації положень Конвенції про конфіскацію майна, що здійснюється поза кримінальним судочинством [396, с. 30]. Натомість Т. Слущка вказує, що основним механізмом протидії незаконному збагаченню є встановлення відповідальності за недостовірне декларування, і саме це, на її думку, є аргументом для декриміналізації цього злочину [163, с. 55; 174, с. 189].

Щодо положень ст. 172⁶ КУПАП, то найперше слід вирішити категоріальну належність цього правопорушення. Положення цієї статті є яскравим прикладом непослідовності законодавця при категоризації правопорушень, оскільки аналізована норма належить до правопорушень, пов'язаних із корупцією, натомість діяння, передбачене ст. 366¹ КК України, зі жовтня 2019 р. стало корупційним злочином. Тимчасом, як уже відзначалося, ні одне, ані інше не містить усіх ознак корупційного правопорушення.

Саме тому, стверджують науковці, обґрунтовано не визнавалось корупційним і більш суспільно небезпечним діяння (порівняно зі ст. 172⁶ КУПАП), що передбачене ст. 366¹ КК України «Декларування недостовірної інформації» [100, с. 55].

Водночас є міркування і щодо корегування предмета вказаного правопорушення.

Так, проти декларування майна (предметів розкоші й заощаджень у готівці) висувається кілька виправданих ключових заперечень. По-перше, публікація інформації про такі активи становить безперечний інтерес для злочинців, а отже, може спричинити небезпеку для осіб, які подають декларації. По-друге, представлені посадовою особою відомості про заощадження в готівці і про майно, що не підлягає державній реєстрації, практично неможливо перевірити на повноту і достовірність. По-третє, посадові особи під час подачі першої декларації можуть не занижувати, а завищувати

суму готівкових коштів і вартість дорогого майна, щоб забезпечити собі можливість пояснення майбутніх витрат [156].

Загалом варті підтримки зміни, які набрали чинності з 1 січня 2020 р. щодо скасування обов'язку повідомляти НАЗК про суттєві зміни в майновому стані суб'єктами декларування, окрім суб'єктів декларування, які є службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків.

Так, у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо оптимізації процедур фінансового контролю в сфері запобігання корупції)» зазначається, що з метою оптимізації процедур фінансового контролю в сфері запобігання корупції існує необхідність внесення до чинного законодавства передбачених законопроектом змін, які скасовують проміжне протягом звітного року декларування інформації про суттєві зміни у майновому стані [129].

Автори законопроекту аргументують свою пропозицію тим, що декларант, подаючи протягом звітного року проміжні відомості щодо зміни майнового стану, фактично здійснює зайву роботу, оскільки такі відомості в будь-якому разі знову потрібно буде врахувати та відобразити у підсумковій річній декларації. Своєю чергою, необхідність подання таких проміжних відомостей викликає потребу держави витратити додаткові ресурси (людські, грошові, часові і т.д.) на адміністрування. По-перше, потрібно забезпечувати, щоб ці відомості декларант реально міг внести у будь-який день та час до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (збої у роботі якого були вже неодноразово). По-друге, антикорупційні органи не встигають перевірити у розумні строки навіть всі річні декларації, не кажучи вже про проміжні відомості про суттєві зміни майнового стану декларантів, подані декларантами протягом звітного року (при цьому потрібно перевіряти і зміст поданих відомостей, і своєчасність подання таких проміжних відомостей) [129].

З урахуванням цього вбачається зайвим повідомляти про суттєві зміни в майновому стані й суб'єктам декларування, що є службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків. Така інформація в будь-якому разі має бути подана у декларації про доходи, а тому дублювати її ще й у повідомленні видається зайвим.

Таке припущення стосується й повідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента. Зважаючи на доповнення декларації

розділом 12-1, покласти обов'язок на особу окремо повідомляти про відкриття валютного рахунку є зайвим.

Як зазначають вчені, основним призначенням приписів антикорупційного законодавства щодо додаткових заходів фінансового контролю є моніторинг реальних, а не потенційних доходів суб'єктів, що має бути чітко відображено у відповідних положеннях Закону від 14 жовтня 2014 р. Нині очевидною є необхідність внесення змін до ч. 2 ст. 52 цього Закону. Адже в ситуації, коли навіть вузькопрофільні та висококваліфіковані експерти як, до речі, і судді, по-різному тлумачать положення законодавства, посилаючись на складні для опанування та неоднозначні приписи податкового законодавства, про дотримання принципу правової визначеності, який є складовою принципу верховенства права, не може йтися [175, с. 249].

Тому вбачається можливим виключити з положень ст. 172⁶ КУпАП частину другу.

Водночас деякі науковці удосконалення цих положень вбачають в іншому. На їхню думку, не слід відмовлятися від такого додаткового заходу здійснення фінансового контролю, як повідомлення про суттєву зміну у майновому стані (ч. 2 ст. 52 Закону від 14 жовтня 2014 р.). Доцільно вдосконалити його законодавчу регламентацію, зокрема шляхом збільшення вдвічі строку подання відповідного повідомлення та суми коштів (вартості майна), у разі отримання (придбання) яких виникає обов'язок подати повідомлення, а також закріплення вказівки на обов'язок брати до уваги оціночну вартість майна [175, с. 250].

Крім того, наводяться й інші ймовірні шляхи удосконалення положень цієї статті.

Скажімо, О. Дудоров зазначає, що формулювання, наведене в абз. 2 примітки ст. 172⁶ КУпАП («стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість...»), є не зовсім вдалим, оскільки створює враження, що відповідний мінімальний поріг застосовується до кожного об'єкта в декларації окремо. Тому рекомендується, щоб адміністративна відповідальність наставала тоді, коли загальна розбіжність між задекларованою та реальною вартістю всього майна, вказаного в декларації, перевищувала певний показник. Також це законодавче формулювання залишає відкритим питання, до якої відповідальності (адміністративної чи кримінальної) має притягуватись особа у зв'язку з декларуванням недостовірної інформації, якщо вона стосується об'єкта, який не має грошової вартості (наприклад, про неоплачувану роботу або посаду в наглядовому органі). Крім цього, словосполучення «якщо такі відомості відрізняються від достовірних» доцільно замінити формулюванням «якщо задекларована вартість є нижчою

за реальну». Бо, як правило, немає жодних проблем, якщо суб'єкт у декларації оцінить вартість свого майна вище, ніж вона є насправді [175, с. 144].

Щодо предмета декларування у наукових працях зустрічаються пропозиції й щодо зміни меж адміністративної та кримінальної відповідальності за неправдиве декларування, оскільки останні визначаються в одиниці, не притаманній адміністративному та кримінальному законодавстві і, як видається, надто великі.

До прикладу, О. Гузоватий та О. Титаренко пропонують змінити положення ст. 366¹ КК України та викласти її у такій редакції:

«Стаття 366¹. Декларування недостовірної інформації

Подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації, – караються штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відповідальність за цією статтею за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму в 100 і більше разів неоподаткованого мінімуму доходів громадян» [38, с. 183]. При цьому внести відповідні корективи до примітки ст. 172⁶ КУпАП, встановивши межі невідповідності відомостей, зазначених в декларації суб'єкта, від достовірних від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. [38, с. 191]. Також слушною видається думка вчених, що при оцінці предмета неправдивого декларування слід використовувати таку розрахункову одиницю, як неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а не розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, як у чинній редакції статті [38, с. 209].

Крім того, дослідники пропонують також у ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» розширити перелік осіб, які зобов'язані надавати декларацію, шляхом доповнення його посиланням на підпункт «б» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону [38, с. 183].

З огляду на це, вбачається доцільним змінити одиницю оцінки у правопорушеннях, пов'язаних із недостовірним декларуванням, на неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Це, своєю чергою, не лише упорядкує положення цих статей відповідно до традиційного визначення розміру шкоди, а й фактично удвічі зменшить поріг для настання відповідальності.

З приводу положень ст. 172⁶ КУпАП висловлюються й доволі радикальні пропозиції, зокрема про те, що необхідно виключити ст. 172⁶ «Порушення вимог фінансового контролю» з глави 13-А КУпАП, оскільки такі порушення часто вчиняються внаслідок помилки, описки, які жодним чином не пов'язані з корупцією [100, с. 54–55].

Дослідники також ставлять під сумнів доцільність криміналізації цього діяння. Як зазначає Д. Міськів, наявність відповідальності за вказане діяння в адміністративному та кримінальному законодавстві теж певним чином ставить знак питання щодо доцільності саме криміналізації декларування недостовірної інформації. Адже, як це визначено у КК, в непоодиноких випадках суспільна небезпека «істотно» зростає у разі вчинення такого ж діяння з різницею лише в один неоподатковуваний мінімум доходів громадян, або ж в один прожитковий мінімум для працездатних осіб (сама така одиниця визначена у ст. 366¹ КК України) [92, с. 109].

В.П. Попович теж зазначає, що декларування недостовірної інформації саме по собі не досягає рівня суспільної небезпечності для того, щоб визнаватися злочином, як того вимагає ч. 1 ст. 11 КК. Це стосується й умисного неподання зазначеної декларації. Відтак у цьому разі цілком достатньо було б залишити чинну на разі редакцію ст. 172⁶ КУпАП (яку також пропонується змінити згаданим уже Законом), відповідно до якої адміністративним проступком, зокрема, визнається неподання декларації, а також подання завідомо недостовірних відомостей у ній. То більше, що ст. 172⁶ вказаного Кодексу зазнала останніх змін лише 13 травня 2014 р. на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [121].

Тимчасом вбачається, що градація відповідальності за неправдиве декларування в адміністративному та кримінальному законодавстві виправдана.

Варта підтримки позиція науковців щодо недоцільності встановлення відповідальності за незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень в ст. 172⁸ КУпАП.

Так, на думку О. Дудорова, встановлення відповідальності за незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням

службових повноважень (ст. 172⁸ КУпАП), є помилковим, бо аналізований делікт становить собою різновид незаконного використання службових повноважень або становища, тобто містить ознаки корупційного правопорушення (ст. 1 Закону від 14 жовтня 2014 р.). Звідси випливає, що діяння, наразі каране за ст. 172⁸ КУпАП, має бути перенесене до КК України, де передбачено відповідальність за аналогічні діяння. До виникнення прогалини такий крок, вочевидь, не призведе (з урахуванням існування низки подібних до ст. 172⁸ КУпАП адміністративно- та кримінально-правових заборон) [329, с. 216]. Крім того, вчений зауважує, що у досліджуваній статті відсутня відповідна вказівка на незаконність такого діяння, як використання в інший спосіб відповідної інформації, що є вадою нормотворчої техніки, яку слід усунути у диспозиції ст. 172⁸ КУпАП. На слушність такої пропозиції вказує і назва цієї статті, в якій йдеться саме про «незаконне» використання інформації [175, с. 230].

Отже, з огляду на положення розділу 2 цієї роботи в частині визначення предмета правопорушень, пов'язаних із корупцією, видається, що законодавець і так передбачив чимало важелів впливу на особу, яка незаконно розголосила відповідну інформацію. Зокрема, більша частина таких діянь передбачена кримінальним законодавством України без урахування будь-яких наслідків. А тому вважаємо за доцільне ст. 172⁸ КУпАП виключити.

Щодо вдосконалення положень ст. 172⁹ КУпАП у наукових працях теж наявні пропозиції. На думку деяких вчених, задля вдосконалення законодавчого описання об'єктивної сторони проступку, передбаченого ч. 1 ст. 172⁹ КУпАП, ймовірно два варіанти: 1) «широкий», який означає запровадження відповідальності за невиконання певним суб'єктом передбачених законом заходів із запобігання корупції у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або заходів з усунення наслідків такого правопорушення; 2) «вузький», який передбачає встановлення відповідальності за невиконання уповноваженим суб'єктом заходів щодо припинення виявленого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або щодо негайного письмового повідомлення про вчинення такого правопорушення у спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції [175, с. 253].

Вбачається також доцільним передбачити у КУпАП відповідальність за одержання пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди службовою особою, а також одержання неправомірної вигоди на суму, яка не перевищує двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Відтак із положень КК України такі діяння доречно виключити, а кримінальну

відповідальність за одержання неправомірної вимоги, відповідно, встановити у рамках вказаної межі.

На підтримку такої пропозиції С. Рогульський зазначає, що критерієм розмежування вказаних діянь може стати, наприклад, цінова вартість винагороди чи розмір шкоди, завданої незаконними діями особи. Зазначене розмежування необхідне, оскільки існує розподіл між простим та кваліфікованим складним отриманням хабаря (неправомірної вигоди) залежно від суми останнього, а розмежування в грошовому виразі між адміністративним проступком та злочином відсутнє [151, с. 83].

Це дозволить, з одного боку, унеможливити ухилення від відповідальності службових осіб через малозначність діяння, а з іншого – встановити чітку межу, яка виправдовує притягнення особи саме до кримінальної відповідальності за таке діяння.

Отже, пропонуємо главу 13-А КУпАП перейменувати на «Адміністративні корупційні правопорушення». Натомість адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачити у главі 13-Б, а військові адміністративні правопорушення – у главі 13-В КУпАП.

Таким чином, до адміністративних корупційних правопорушень у пропонуваній Главі 13-А КУпАП віднести такі правопорушення: підкуп виборця, учасника референдуму (ст. 172²); підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 172³); прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 172⁴); незаконне збагачення (ст. 172⁵); пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 172⁶); зловживання впливом (ст. 172⁷); зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем (172⁸); неправомірне використання державного майна (ст. 172⁸⁻¹); порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст. 172⁸⁻²).

Водночас визначити, що адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення, передбачені пропонуваними ст.ст. 172²-172⁴, 172⁶ та 172⁷ КУпАП, наставатиме у разі, якщо розмір неправомірної вигоди не перевищуватиме 2 Н.М.Д.Г. Відповідно, у разі перевищення цього розміру наставатиме кримінальна відповідальність згідно зі ст.ст. 160, 354, 368, 369 та 369² КК України. Відтак слід внести зміни й у положення вказаних статей закону про кримінальну відповідальність.

Визначити, що за незаконне збагачення наставатиме адміністративна відповідальність у разі, якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, набула активів, вартість яких від

ста до шести тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що перевищує її законні доходи.

Більше того, з урахуванням положень абз. 2 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції», яка визначає, що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно якої набрало законної сили рішення суду про визнання необґрунтованим набуття активів та їх стягнення в дохід держави, підлягає звільненню з посади в установленому законом порядку, видається, що заходів саме адміністративного впливу у цих межах буде цілком достатньо.

Водночас, з огляду на зазначене, статті 172¹³ та 184¹ КУпАП виключити.

Зважаючи на те, що у багатьох випадках кримінальне законодавство не визначає мінімальної межі для настання відповідальності при вчиненні діянь, предметом яких є неправомірна вигода, що призводить до довільного трактування правоохоронними органами та судами малозначності таких діянь, а також подекуди до розширення меж для настання відповідальності (як, наприклад, у складі незаконного збагачення) і, як наслідок, ухилення винних осіб від відповідальності, такі пропозиції вбачаються обґрунтованими.

Натомість до правопорушень, пов'язаних із корупцією, у пропонованій Главі 13-Б КУпАП віднести: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172⁹); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172⁹⁻¹); порушення вимог фінансового контролю (172⁹⁻³); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (172⁹⁻⁴); порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (172⁹⁻⁵); нежиття заходів щодо протидії корупції (172⁹⁻⁶).

Порушенням законодавства у сфері впливу на довкілля визначити таким, що не відповідає ознакам правопорушень, пов'язаних із корупцією, і, відповідно, розмістити його в Главі 7 КУпАП у статті під номером 77².

Крім того, аналіз наукової літератури та стягнень, які передбачено за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, вказують на доцільність їх посилення. Зважаючи на те, що в багатьох випадках правопорушення, пов'язані з корупцією, мають свої аналоги в положеннях КК України, слід врахувати, що максимальний розмір, до прикладу, штрафу, повинен бути мінімальною межею за таке діяння в кримінальному законодавстві.

Науковці це пояснюють занадто м'яким покаранням за правопорушення, передбачені главою 13-А КУпАП, у вигляді штрафу, а тому варто посилити санкції за такі діяння [100, с. 55].

Підтримки також варта пропозиція відмовитись від «прив'язування» строків накладення адміністративного стягнення за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, до моменту виявлення відповідного правопорушення, залишивши у ч. 3 ст. 38 КУпАП вказівку лише на дворічний строк, який починає спливати з дня вчинення правопорушення [390, с. 39].

Висновки до третього розділу

Дослідження теоретичних та прикладних проблем відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, та перспективів удосконалення антикорупційного законодавства України дало змогу зробити такі висновки:

1. Аналіз теоретичних і прикладних аспектів відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, засвідчив, що нині наразі відсутня системності у підході законодавця до нормативно-правового забезпечення протидії корупційним проявам.
2. Визначено, що однією з основних проблем регламентації відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, є незгодженість положень базового закону щодо запобігання корупції з відповідними нормативно-правовими актами, які безпосередньо передбачають відповідальність за вчинення таких діянь.
3. Встановлено, що в адміністративному та кримінальному законодавстві наявна невідповідність щодо визначення переліку корупційних чи пов'язаних із корупцією діянь. Деякі діяння, які за своїм характером є корупційними, насправді до таких не належать, зокрема й правопорушення, пов'язані з корупцією, натомість інші відповідають ознакам правопорушень, пов'язаних із корупцією, однак не репрезентовані в главі 13-А КУпАП.
4. Вивчення ознак окремих правопорушень, пов'язаних із корупцією, засвідчило існування проблемних аспектів щодо: 1) розмежування понять «суміщення» та «сумісництво»; «подарунок» та «неправомірна вигода»; «неподання декларації» та «несвоєчасне подання декларації» 2) визначення доцільності передбачення відповідальності за неповідомлення про суттєві зміни в майновому стані та неповідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента; 3) відсутності однакової й усталеної практики судового розгляду у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією і браком дієвих механізмів, які би забезпечували уніфікацію тлумачення

- і застосування відповідних адміністративно-правових заборон; 4) визначення межі між малозначністю правопорушення, пов'язаного з корупцією, та наявністю достатніх підстав для притягнення особи до відповідальності тощо.
5. Визначено, що удосконалення складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, ймовірно кількома способами: 1) оптимізацією правових норм, які передбачають відповідальність за такі діяння; 2) за потреби доповнення положень КУпАП новими складами правопорушень, пов'язаних із корупцією, чи навпаки виключенням окремих складів із положень адміністративного законодавства України; 3) удосконаленням редакцій чинних адміністративно-правових норм, які передбачають відповідальність за такі діяння (як окремих ознак цих складів правопорушень, так і стягнень за їх вчинення).
 6. Доведено, що одним із важливих засобів усунення недоліків у боротьбі з корупційними та пов'язаними з корупцією правопорушеннями могли би стати роз'яснення судової практики щодо розуміння змісту ознак вказаних правопорушень.
 7. Запропоновано корупційне правопорушення визначити як діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині 1 статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.
 8. Обґрунтовано позицію, згідно з якою при оцінці предмета неправдивого декларування слід використовувати таку розрахункову одиницю, як неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а не розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, як у чинній редакції статті.
 9. Запропоновано внести такі зміни до КУпАП: 1) главу 13-А КУпАП перейменувати на «Адміністративні корупційні правопорушення». Натомість адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачити у Главі 13-Б, а військові адміністративні правопорушення – у Главі 13-В КУпАП; по-друге, визначити перелік корупційних адміністративних правопорушень та перелік правопорушень, пов'язаних із корупцією; по-третє, передбачити в КУпАП відповідальність за підкуп виборця, учасника референдуму; підкуп працівника підприємства, установи чи організації; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; незаконне збагачення; пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди службовій особі; зловживання впливом із визначенням межі між адміністративною та кримінальною відповідальністю; по-четверте, діяння, передбачені ч. 2 ст. 172⁶ та ст. 172⁸, виключити з положень КУпАП;

по-п'яте, порушенням законодавства у сфері впливу на довкілля визначити таким, що не відповідає ознакам правопорушень, пов'язаних із корупцією, і, відповідно, розмістити його в Главі 7 КУпАП у статті під номером 77².

10. Виконане дослідження засвідчує актуальність та доцільність проведення подальших ґрунтовних напрацювань щодо регламентації відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.

ВИСНОВКИ

У монографії здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми правової регламентації відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. У процесі дослідження теоретичних і практичних аспектів проблеми одержано такі основні висновки:

1. З'ясовано, що для окреслення змісту правопорушень, пов'язаних із корупцією, вагомим є визначення сутності та ознак поняття корупції. Хоча вказані діяння не мають містити ознак корупції, проте із визначення і змісту випливає, що вони мусять бути пов'язані з нею, що порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження.
2. Констатовано, що правопорушення, пов'язане з корупцією, характеризуються таким: а) воно не містить ознак корупції; б) порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, обмеження та заборони; в) суб'єктом такого правопорушення є особа, зазначена у ст. 3 цього Закону; г) за його вчинення настає кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальність.
3. Дослідження законодавства Республіки Польща засвідчило, що, на відміну від українського законодавства, у ньому не передбачено такої категорії, як правопорушення, пов'язані з корупцією. Однак у законодавстві Республіки Польща передбачено правопорушення, що стосуються корупції, які є підслідними антикорупційним органам цієї держави. Визначено, що до таких правопорушень, згідно з положеннями КК України, належать окремі правопорушення проти: а) правосуддя; б) достовірності документів; в) майна; г) економічного обігу; г) грошового обігу чи обігу цінних паперів; д) фінансування політичних партій; е) податкових зобов'язань. Виявлено, що, на відміну від українського законодавства, польським передбачено відповідальність за значно ширший перелік корупційних та таких, що стосуються корупції, правопорушень і виключно у кримінальному законодавстві.

4. Встановлено невідповідність у визначенні переліку корупційних чи пов'язаних із корупцією діянь у різних галузях законодавства України. Це призводить до порушення системності у встановленні відповідальності за вказаний різновид правопорушень, оскільки доведено, що деякі діяння, що відповідають усім ознакам корупційних правопорушень, до таких не належать, зокрема й деякі правопорушення, пов'язані з корупцією. Натомість інші відповідають ознакам правопорушень, пов'язаних із корупцією, однак не передбачені у Кодексі України про адміністративні правопорушення.
5. Аналіз ознак складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, засвідчив: по-перше, істотної різниці між об'єктом корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних із корупцією, не може бути з огляду на схожість характеру цих діянь, позаяк останнє, хоча й не містить ознак корупції, однак порушує встановлені Законом «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, а тому посягає на ті самі суспільні відносини. По-друге, визначено, що родовим об'єктом правопорушень, пов'язаних із корупцією, є суспільні відносини у сфері запобігання порушенню встановлених Законом України «Про запобігання корупції» вимог, заборон та обмежень, застосування превентивних механізмів щодо таких порушень, а також усунення наслідків правопорушень, пов'язаних із корупцією. По-третє, безпосередніми об'єктами вказаних правопорушень є суспільні відносини у сферах запобігання: порушенню визначених законом обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; недодержанню встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку; порушенню вимог фінансового контролю; нехтуванню вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; незаконному використанню інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень; порушенню встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; невжиттю заходів щодо протидії корупції; неналежній організації та проведенню офіційних спортивних змагань та недодержанню правил розміщення ставок на спорт; порушенню законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля. Натомість додатковим факультативним об'єктом правопорушень, пов'язаних із корупцією, може виступати авторитет органів державної влади або органів місцевого самоврядування, відносини власності, честь та гідність особи.

6. Визначено що у главі 13-А КУпАП до предметних належать правопорушення, передбачені ст.ст. 172⁵, 172⁶, 172⁸; 172⁹⁻¹.
7. Встановлено, що з об'єктивної сторони більшість складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, належать до категорії формальних. Лише два правопорушення цієї категорії містять склад матеріального правопорушення, пов'язаного з корупцією. Крім того, об'єктивна сторона складів цих правопорушень характеризується виключно активною дією. Натомість лише бездіяльністю характеризується об'єктивна сторона правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 172⁷, ч.ч. 2, 3 ст. 172⁶ (у формі неповідомлення), ст. 172⁹. Як дією, так і бездіяльністю характеризується об'єктивна сторона правопорушень, передбачених ст. 172⁵, ст. 172⁶, ст. 172⁹⁻² КУпАП.
8. Факультативні ознаки об'єктивної сторони адміністративного правопорушення мають обов'язкове значення у таких складах правопорушень, пов'язаних із корупцією: час вчинення правопорушення – ст. 172⁶ (у формі несвоечасного повідомлення), ст. 172⁸⁻¹, ст. 172⁹⁻² (у формі порушення строків здійснення оцінки впливу на довкілля); обстановка вчинення правопорушення – ст. 172⁷ КУпАП (в умовах реального конфлікту інтересів); спосіб вчинення правопорушення – ст. 172⁸ КУпАП (незаконне розголошення або використання в інший спосіб).
9. Дослідження суб'єктів правопорушень, пов'язаних із корупцією, дало змогу здійснити їх категоризацію. Відтак виокремлено: I група – правопорушення, суб'єкти яких передбачені Законом України «Про запобігання корупції» (ст.ст. 172⁵, 172⁷, 172⁶, 172⁴, 172⁸⁻¹, 172⁹⁻²); II група – правопорушення, суб'єкти яких передбачені не лише Законом України «Про запобігання корупції» (ст.ст. 172⁸, 172⁹); III група – правопорушення, суб'єкти яких не передбачені Законом України «Про запобігання корупції» (ст. 172⁹⁻¹).
10. Обґрунтовано, що всі правопорушення, пов'язані з корупцією, з суб'єктивної сторони характеризуються умисною формою вини. Факультативні ознаки суб'єктивної сторони для кваліфікації цих правопорушень значення не мають.
11. Констатовано, що основною проблемою регламентації відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, є неузгодженість положень базового закону щодо запобігання корупції з відповідними нормативно-правовими актами, які безпосередньо передбачають відповідальність за вчинення таких діянь.
12. Ґрунтовний аналіз положень складів правопорушень, пов'язаних із корупцією, практики їх застосування, а також положень доктрини

адміністративного права засвідчив наявність певних проблем. По-перше, це труднощі у розмежуванні окремих суміжних понять (до прикладу, «суміщення» та «сумісництво»; «подарунок» та «неправомірна вигода»; «неподання декларації» та «несвоєчасне подання декларації»). По-друге, це необґрунтоване встановлення відповідальності за окремі діяння в положеннях КУпАП (наприклад, неповідомлення про суттєві зміни в майновому стані та неповідомленням про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента). По-третє, – відсутність однакової й усталеної практики судового розгляду у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, і недостатність дієвих механізмів, що забезпечували б уніфікацію тлумачення і застосування відповідних адміністративно-правових заборон. По-четверте, – складність визначення меж між малозначністю правопорушення, пов'язаного з корупцією, та наявністю достатніх підстав для притягнення особи до відповідальності.

13. Із урахуванням одержаних результатів запропоновано такі зміни до законодавства України:
 - 1) у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» поняття *«корупційне правопорушення»* визначити як діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині 1 статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;
 - 2) ст. 22 КУпАП викласти у такій редакції:
«У разі малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням, крім випадків вчинення ним корупційного чи пов'язаного з корупцією адміністративного правопорушення»;
 - 3) у ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП словосполучення *«крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту»* доцільно замінити на словосполучення *«крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту»;*
 - 4) у примітці до ст. 172⁶, 1 ч. ст. 172⁹⁻¹ словосполучення *«прожиткових мінімумів для працездатних осіб»* замінити словосполученням *«неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;*
 - 5) главу 13-А КУпАП перейменувати на *«Адміністративні корупційні правопорушення»;* доповнити КУпАП главою 13-Б із назвою

«Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», на- томість військові адміністративні правопорушення передбачити у розділі 13-В КУпАП.

До адміністративних корупційних правопорушень у пропонованій Главі 13-А КУпАП віднести такі правопорушення: *підкуп виборця, учасника референдуму (ст. 172²); підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 172³); прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 172⁴); незаконне збагачення (ст. 172⁵); пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 172⁶); зловживання впливом (ст. 172⁷); зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем (172⁸); неправомірне використання державного майна (ст. 172⁸⁻¹); порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних із маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст. 172⁸⁻²);*

- 6) у пропонованих ст.ст. 172²-172⁴, 172⁶ та 172⁷ КУпАП мінімальний поріг для настання адміністративної відповідальності встановити у розмірі, що не перевищує 2 Н.М.Д.Г. Відповідно, у разі перевищення цього розміру наставатиме кримінальна відповідальність за ст.ст. 160, 354, 368, 369 та 369² КК України. Відтак належить внести зміни і до вказаних статей закону про кримінальну відповідальність;
- 7) визначити, що у пропонованій ст. 172⁵ КУпАП (незаконне збагачення) відповідальність наставатиме у разі, якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, набула активи, вартість яких від ста до шести тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи;
- 8) до правопорушень, пов'язаних із корупцією, у пропонованій Главі 13-Б КУпАП віднести: *порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172⁹); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172⁹⁻¹); порушення вимог фінансового контролю (172⁹⁻³); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (172⁹⁻⁴); порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (172⁹⁻⁵); невжиття заходів щодо протидії корупції (172⁹⁻⁶);*

- 9) порушенням законодавства у сфері впливу на довкілля визначити таким, що не відповідає ознакам правопорушень, пов'язаних із корупцією, і відповідно, *розмістити його у ст. 77² Глави 7 КУпАП*;
- 10) ч. 2 ст. 172⁶, ст. 172⁸, 172¹³, 184¹ КУпАП вилучити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна відповідальність та провадження в справах про адміністративні правопорушення: навч. посіб. / О. В. Кузьменко, М. В. Плугатир, І. Д. Пастух та ін.; за заг. ред. О. В. Кузьменко. К.: Центр учбової літератури, 2016. 388 с.
2. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Х.: Право, 2012. 656 с.
3. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. / С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін. К.: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
4. Адміністративне право: навч. посіб. для здобувачів вищої освіти / Ю. П. Битяк та ін.; за заг. ред. В. М. Гаращука. Х.: Право, 2016. 296 с.
5. Андрущенко Л. В. Сутність явища «корупція» та причини її існування в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 3(1). С. 148–153.
6. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь латинских крылатых слов: 2500 единиц / под ред. Я. М. Боровского. М.: Рус. яз., 1982. 959 с.
7. Бачинська І. С. Детермінанти корупції в Україні, або чому державні службовці залучені до корупційного процесу. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 32. С. 377–382.
8. Безкарність та недієве правосуддя тримають Україну на корупційному дні. Transparency International Україна. URL: <http://ti-ukraine.org/news/bezkarnist-ta-nediieve-pravosuddia-trymaiutukrainu-na-koruptsiinomu-dni/>
9. Безрутченко В. С. Історичний шлях виникнення корупції, різноманітність поглядів на проблему визначення дефініції цього явища. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/bozk/18text/g18_32.htm
10. Беницкий А. С., Розовский Б. Г., Якимов О. Ю. Ответственность за легализацию преступно приобретенных доходов в уголовном законодательстве Украины и Российской Федерации: монография. Луганск, 2008. 496 с.
11. Белікова О. В. Юридичний склад адміністративного правопорушення. *Держава та регіони. Серія: право*. 2013. № 3 (41). С. 22–28.
12. Біблія / переклад Івана Огієнка. URL: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/index.html>

13. Бойко А. М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія. Львів: видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 380 с.
14. Бойко А. М. Економічна злочинність як соціальне явище. *Вісник Львів. ун-ту. Серія юридична*. 2002. № 37. 570 с.
15. Бондаренко О. С. Предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ. К., 2016. 290 с.
16. Бугайчук К. Л., Безпалова О. І., Джафарова О. В., Іванцов В. О., Шатрава С. О. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані із корупцією: практ. посіб. Х.: Харк. нац. ун-т. внутр. справ. 2016. 100 с.
17. Будатаров С. М. Понятие коррупции в российском законодательстве и юридической литературе. *Вестник Томского государственного университета*. 2012. № 359 (июнь). С. 106–110.
18. Валушко І. В. Соціальні чинники протидії корупції в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 2. С. 69–73.
19. Вдовиченко Є. В. Сутність корупції, її принципи і властивості (філософський контекст). *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 9. С. 15–19.
20. Веприцький Р. С. Протидія корупції на регіональному рівні. *Форум права*. 2015. № 4. С. 31–37.
21. Веренич Н. В. Поняття сумісництва і суміщення за трудовим законодавством України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. № 14. С. 251–254.
22. Вереша Р. В. Суб'єктивні елементи складу злочину: наук.-практ. посіб. К.: Алерта, 2015. 88 с.
23. Вершинин А. Легализация средств или иного имущества, приобретенных незаконным путем. *Уголовное право*. 1998. № 3. С. 3–10.
24. Вибірково-показова боротьба з корупцією нікого не переконує, – єпископ РКЦ Петру Порошенку. Інтернет-сайт релігійно-інформаційної служби України RISU. URL: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/church_state_relations/60216
25. Відповідальність за корупційні правопорушення: навч. посіб. / Є. О. Алісова, В. В. Мартиновський, В. Я. Настюк, О. М. Шевчук. Х.: Юрайт, 2017. 168 с.
26. Волженкин Б. В. Экономические преступления. СПб.: Юридический центр Пресс, 1999. 312 с.
27. Волошенко А. В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви. *Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал*. 2015. № 3 (165). С. 8–16.
28. Гегель Г. В. Ф. Философия права. М.: Мысль, 1990. 524 с.
29. Гедульянов В. Е. Запровадження терміну «порушення антикорупційного законодавства» як один із напрямів гарантування термінологічної визначеності. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 3 (65). С. 147–152.

30. Гилевская М. Анализ антикоррупционной программы Сеула. URL: <http://kievsecurity.org.ua/box/4/78.shtml>
31. Гладун О., Годуева К. Запобігання корупції шляхом встановлення обмежень щодо одержання подарунків. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2017. № 1 (47). С. 32–38.
32. Гладун О. Заборона займатися іншою оплачуваною діяльністю. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2016. № 4(46). С. 51–56.
33. Головань Т. Г. Сумісництво та суміщення професій (посад) в трудовому праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення». Харківський національний університет внутрішніх справ. Х., 2007. 19 с.
34. Гончарук С. Т. Юридичний аналіз адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. *Юридичний вісник*. 2018. № 1 (46). С. 60–66.
35. Грозовський І. М. Козацьке право. *Право України*. 1997. № 6. С. 76–80.
36. Грушевський М. Історія України-Руси. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur.htm> (дата звернення: 15.10.2014).
37. Губанов О. Класифікаційний розподіл адміністративних правопорушень, у яких спеціальним суб'єктом є публічні службовці. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2016. С. 28–31.
38. Гузоватий О. І., Титаренко О. О. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в Україні та деяких зарубіжних країнах: монографія. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 260 с.
39. Гуржій Т. О. Адміністративне право України: навч. посіб. К.: КНТ, 2011. 680 с.
40. Джон Салліван: «Корупція робить Україну вразливою». Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29055148.html>
41. Длугопольський О. В., Івашук Ю. П. Сучасні погляди на корупцію та мінімізацію її негативного впливу на економіку України. *Економіка України*. 2012. № 9. С. 13–24.
42. Дмитрієв Ю. В. Оцінка корупційних ризиків у системі державного управління: поняття та зміст. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1/2 (46/47). Ч. 1. С. 141–149.
43. Дмитрук Б. П., Мельник О. Ю. Антикорупційна діяльність уряду України як важлива передумова проведення економічних реформ. *Економіка та держава*. 2015. № 1. С. 63–67.
44. Другий додатковий звіт про виконання рекомендацій Україною, прийнятий GRECO на 54 пленарному засіданні (Страсбург, 20–23 березня 2012 року). URL: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoRC1&2%282009%291_SecondAdd_Ukraine_UA.pdf
45. Дручек О. В. Науково-теоретичні основи протидії явищу корупції: проблеми вивчення та удосконалення. *Форум права*. 2012. № 1. С. 275–280.

46. Дудоров О. О. Про розмежування злочину, передбаченого статтею 368 Кримінального кодексу України, і проступку, передбаченого статтею 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення. *Вісник ЛДУВС ім. Дідоренка*. 2017. № 2 (78). С. 84–99.
47. Дудоров О., Тертиченко Т. Незаконне збагачення: сумнівна новела антикорупційного законодавства України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2011. № 3. С. 26–31.
48. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Порушення обмежень щодо одержання подарунків: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства. *Права людини, держава, суспільство*. 2019. № 1. С. 12–18.
49. Економічні злочини: попередження і боротьба з ними. *Міжвідомчий науковий збірник / А. І. Комарова, М. О. Потебенько, В. П. Пустовойтенко, В. І. Радченко, М. Я. Азаров та ін. К., 2001. Т. 25. 820 с.*
50. Ефективність державного управління: поняття та зміст / Ю. В. Дмитрієв. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1–2 (1). С. 141–149.
51. Євтушенко О. Н. Принципи взаємовідносин державної влади і місцевого самоврядування в контексті Європейської хартії місцевого самоврядування. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ; Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010. Вип. 19. С. 131–141.
52. Єрмоленко І. Я. Щодо питання про визначення вини як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони адміністративного корупційного правопорушення, вчиненого працівником поліції. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи*: матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 244 с.
53. Завгородня Л. О. Особливості кваліфікації правопорушень, передбачених статтею 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення. *Права держава*. 2018. № 31. С. 31–37.
54. Загинеї З. А. Загальновизнане уявлення про гостинність як індикатор корупціогенності у тексті Закону України «Про запобігання корупції». *Судова апеляція*. 2018. № 2. С. 36–46.
55. Задихайло О. А. Адміністративне право України. (Загальна частина): навч. посіб. Х.: Право, 2016. 296 с.
56. Задорожний С. А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. М-во освіти і науки України; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ, 2017. 20 с.
57. Задорожний С. А. Злочини, пов'язані з корупційними діяннями в системі державної влади та управління. *Запобігання та протидія корупції*: навч. посіб. / за ред. проф. А. М. Михненка. 2-ге видання, доповнене і перероблене. К.: НАДУ, 2011. С.160–170.
58. Закони Дванадцяти таблиць. *Історія держави і права зарубіжних країн*. URL: https://pidruchniki.com/2008021558620/pravo/zakoni_xii_tablits

59. Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування: методичні рекомендації Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13/print>
60. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 242 с.
61. Йенс Столтенберг: «Ворог України – всередині країни». ТСН. URL: <https://tsn.ua/politika/korupciya-ukrayinskih-lideriv-vidbiraye-maybutnye-u-krayini-forbes-984292.html>
62. Іващенко В. Міжнародні та національні питання кримінальної відповідальності за фальшивомонетництво. *Вісник академії управління МВС*. 2007. № 1. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VAUMVS/2007-01.pdf
63. Льєнок Т. В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід. *Юридична наука*. 2013. № 2. С. 71–77.
64. Льєнок Т. В. Історико-правові витоки корупції. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2012. № 3. С. 51–56.
65. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією» від 22 травня 2017 року № 223-943/0/4-17. URL: https://zib.com.ua/files/Golovam_apeliasijnih_sudiv_vid_2210_2017.pdf
66. Кириленко Є. В. Поняття та склад адміністративних правопорушень: запрошення до дискусії. *Порівняльно-аналітичне право (електронне наукове фахове видання): ДНВЗ Ужгородський національний університет*. 2013. № 3-1. С. 219–221.
67. Киричко В. М. Про ключове значення категорії суспільної небезпечності для вирішення питань про співвідношення неправомірної вигоди і подарунка і відповідальності за порушення заборон щодо них. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції*: зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 31 берез. 2017 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Х.: ХНУВС, 2017. С. 91–92.
68. Кінаш М. М. Корупція як соціальне негативне явище. *Форум права*. 2012. № 4. С. 458–463.
69. Кладченко А. О. Історико-правові й філософсько-правові підходи до становлення поняття корупції як юридичного факту. *Право і суспільство*. 2016. Вип. 4. С. 21–25.
70. Клок О. В. Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2015. 214 с.
71. Кодекс законів про працю України: Затверджений Законом України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII із змінами та доповненнями станом на 30.03.2070 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/print>

72. Коломоець Т. О. Поняття «подарунок» у вітчизняному антикорупційному законодавстві: питання нормативного визначення та видового розмаїття. *Інтеграція юридичної науки та практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24–25 листопада 2017 року). Дніпро: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2017. С. 56–60.
73. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
74. Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Проти корупції» від 31.10.2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/print
75. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
76. Корчак Н. М. Проблематика застосування адміністративної відповідальності за порушення обмежень щодо заняття іншою оплачуваною роботою або підприємницькою діяльністю. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. С. 80–85.
77. Костенников М. В., Куракин А. В. Предупреждение и пресечение коррупции в системе государственной службы: учеб. пособ. М.: Щит-М, 2004. 214 с.
78. Крип'якевич І. П. Історія України. «Пам'ятки історичної думки України». Львів: Світ, 1990. 520 с.
79. Крутій О. М., Радченко О. В., Парубчак І. О. Публічний діалог як системотворчий феномен новітньої державної політики в Україні. *Публічне управління: теорія та практика*: зб. наук. пр. Асоціації докторів державного управління. Х.: Вид-во АДНДУ, 2014. № 4 (20). С. 158–165.
80. Кузьменко О. В. Курс адміністративного процесу: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2012. 208 с.
81. Лахижа М. І. Європеїзація публічної адміністрації посткомуністичних країн як невідмінна складова європейської інтеграції. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали 13-ї регіональної наук-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 9 травня 2016 р.); за ред. Л. Л. Прокопенув. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2016. 264 с.
82. Ленкевич О. Ю. Організаційно-правовий механізм боротьби з корупцією на державній службі. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2013. № 16. С. 34–37.
83. Лепісевич П. М., Терлюк І. Я. Козацька держава і право: навч. посіб. з історії держави і права України. Львів: Край, 2005. 136 с.
84. Лук'янець Д. Проблеми використання інституту адміністративної відповідальності в системі заходів запобігання та протидії корупції. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2011. № 1 (4). URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57175/7/Lukianets_corruption1.pdf
85. Луценко М. М., Щербина Л. І. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 15 (2). С. 142–145.

86. Макаренко А. В. Адміністративне право. Загальна частина: навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни. К.: КНЕУ. 2008. 264 с.
87. Максимович Р. Л. Коментар до Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції». Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 280 с.
88. Мельник М. І. Німеччина на шляху боротьби з корупцією. *Право України*. 1997. № 11. С. 111–115.
89. Митрофанов І. І. Що потрібно для подолання корупції. *Уголовно-правовые криминологические основы противодействия коррупции*: сб. тезисов докл. V Международ. науч.-практ. конф. (г. Харьков, 31 марта 2017). Х.: ХНУВД, 2017. С. 125–126.
90. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію / упоряд. М. І. Камлик та ін. К.: Школяр, 1999. 480 с.
91. Міловідова С. В. Попередження та протидія адміністративним правопорушенням в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право». Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». К., 2016. 231 с.
92. Міськів Д. М. Чи доцільна була криміналізація декларування недостовірної інформації?. *Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів*: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 24 травня 2019 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 109–112.
93. Модельний кодекс поведінки державних службовців: додаток до рекомендації Кабінету Міністрів Ради Європи № R (2000) 10 від 11 травня 2000 року. URL: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Rec\(2000\)10_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Rec(2000)10_EN.pdf)
94. Мозгова В., Ольшанецький І. Порушення антикорупційних обмежень щодо одержання подарунків: питання кваліфікації. *Вісник прокуратури*. 2016. № 11. С. 64–68.
95. Молдован В. В., Мелашенко В. Ф. Конституційне право: навч. посіб. К., 1996. С. 12.
96. Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016–2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 червня 2018 року) / підготовлений О. О. Дудоровим. URL: https://pravo.org.ua/img/books/files/1531464560dudorov_nazk_report.pdf
97. Моніторинговий звіт щодо реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016–2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 червня 2018 року). URL: http://pravo.org.ua/img/books/files/1531464560dudorov_nazk_report.pdf

98. Мусієнко О. П. Роль громадських організацій у здійсненні адміністративних заходів щодо запобігання корупції в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 169–172.
99. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства / за ред. М. І. Хавронюка. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Дакор, 2017. 522 с.
100. Настюк В., Крайник Г. Проблеми адміністративної та кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення в Україні. *Право України*. 2015. № 12. С. 48–57.
101. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. К.: Ваіте, 2018. 472 с.
102. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., перероб. та допов. К.: Дакор, 2018. 1360 с.
103. Нинюк М., Нинюк І. Корупція як фактор загрози національній безпеці та суспільному ладу України. *Історико-правовий часопис*. 2015. № 2. С. 71–76.
104. Нисневич Ю. А. Коррупция: инструментальная концептуализация. Социологические исследования. 2016. № 5. С. 61–68.
105. Нисневич Ю. А. Проблема концептуализации феномена коррупции. *Евразийский Союз: Вопросы международных отношений*. 2016. Вып. 1 (15). С. 106–119.
106. Овчинский В. С., Эминов В. Е., Яблоков Н. П. Основы борьбы с организованной преступностью. М.: Инфра, 1996. 400 с.
107. Олішевський О. В. Соціально шкідливі та суспільно небезпечні наслідки пропаганди статевої свободи ліберальної ідеології західного зразка в частині зміни сексуальних партнерів. *Форум права*. 2016. № 4. С. 236–239.
108. Омельченко С. Корупція з точки зору різних культур світу. *Підприємство, господарство і право*. 2000. № 3. С. 54–57.
109. Панкин М. Е. Совместительство и совмещение. М.: Юрид. литература, 1991. 208 с.
110. Панов В. П. Международное уголовное право: учеб. пособ. М., 1997. 241 с.
111. Панфілов О. Є. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право». Національний університет «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України. Одеса, 2013. 22 с.
112. Пастух І. Д. Співвідношення надання в оренду майна з іншою оплачуваною діяльністю публічного службовця. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 31. Т. 1. С. 55–58.
113. Підбережник Н. П. Управлінські механізми запобігання та протидії корупції в країнах ЄС: досвід Польщі. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 36. С. 158–165.

114. Пірен М., Ребкало В. Запобігання корупції в системі політико-владних відносин сучасного українського суспільства. Вісн. Нац. акад. держ. управління при Президентіві України. 2011/2. № 4. С. 191–200.
115. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print#n3917>
116. Подлінев С. Д. Адміністративна відповідальність в Україні: курс лекцій. Оdesa: Юридична література, 2008. 648 с.
117. Подопрыгора А. А. Основы Римского гражданского права. К.: ООО «Вентури», 1995. 320 с.
118. Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії. *Політична корупція в Україні: стан, чинники, засоби протидії*. URL: http://www.razumkov.org.ua/files/news_project/PRZH_Corruption_2009.pdf
119. Політична корупція перехідної доби / за ред. С. Коткіна, А. Шайо; пер. з англ. Т. Гарастович, С. Гарастович. К.: К.І.С., 2004. 440 с.
120. Польща і корупція: Життя чиновників «відкриють» законом. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2222765-polsa-i-korupcia-zitta-cinovnikiv-vidkriut-zakonom.html>
121. Попович В. П. Окремі проблеми встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Репозитарій Національного авіаційного університету. 2015. URL: <http://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/13445>
122. Постанова Апеляційного суду Полтавської області по справі про адмінправопорушення. Справа № 548/40/14-п. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39362142>
123. Постанова Жовтневого районного суду міста Маріуполь від 19 липня 2013 року. Справа № 263/7018/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32540361>
124. Постанова Першого заступника Голови Верховного Суду України від 21 березня 2008 року у справі про порушення спеціальних обмежень. *Вісник Верховного Суду України*. 2009. № 2 (102). URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/D2B34DD5722136DAC22575840038020B?Open Document>
125. Постанова Печерського районного суду м. Києва від 7 вересня 2017 року у справі № 757/41324/17-п. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68750280>
126. Постанова Херсонського міського суду Херсонської області від 06.12.2017 року у справі № 766/20436/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70776373>; Постанова Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 08.05.2018 року у справі № 200/3530/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74057364>
127. Правоторова О. М. Поняття та зміст адміністративно-правової охорони. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 4. С. 154–158.
128. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21 грудня 2017 року № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19/print>

129. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо оптимізації процедур фінансового контролю в сфері запобігання корупції): Проект Закону України / С. В. Шахов, С. А. Вельможний, О. С. Сухов. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GI00446A.html
130. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства України у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18 квітня 2013 року № 221-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 10. Ст. 119.
131. Про Двадцять керівних принципів боротьби проти корупції: Резолюція (97) 24 Комітету Міністрів Ради Європи від 6 листопада 1997 року. URL: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Resolution\(97\)24_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Resolution(97)24_EN.pdf)
132. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 листопада 2019 року № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20/print>
133. Про державну службу: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
134. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17/print>
135. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 3 листопада 2015 року № 743-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19/print>
136. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
137. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 року № 285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-п/print>
138. Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року № 963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2000п>
139. Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: Наказ Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28.06.1993 року № 43. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93>
140. Про затвердження Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента та внесення зміни до Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Рішення НАЗК від 06.09.2016 № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1366-16>
141. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19/print>

142. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19/print>
143. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
144. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19/print>
145. Про професійних творчих працівників та творчі спілки: Закон України від 7 жовтня 1997 року № 554/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-вр/print>
146. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 року № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12/print>
147. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. Вид. 10-те, допов. Львів: Край, 2008. 224 с.
148. Реєстр визнаних видів спорту в Україні: Додаток до Наказу Мінмолодьспорту від 27.01.2014 року № 149 (у редакції наказу від 16.08. 2018 року № 3780). URL: <http://46.101.169.109/menu-sportcomitety-ukrainu/docs/6-реєстр-видів-спорту/file.html>
149. Реєстр суб'єктів господарювання, які провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, діяльність яких регулюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/litsenziini_reestry/Reestr%20subektiv%20gospodaruvannya%20yaki%20reguluutsya%20NEURC.pdf
150. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К.: КНУ, 2005. 19 с.
151. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2005. 187 с.
152. Ромашкін С. В. Історичний і філософський напрямки у юриспруденції. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-1/07rsvfnu.pdf>
153. Росинський Б. В. Административная ответственность: курс лекций. М.: Норма, 2004. 280 с.
154. Роуз-Екерман Сьюзен. Корупція та урядування. Причини, наслідки та зміни / пер. з англійської С. Кокізоук, Р. Ткачук. К.: К.І.С., 2004. 296 с.
155. Рошупкі С. Співвідношення понять «одержання подарунку» та «неправомірна вигода». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 8. С. 197–202.
156. Рубан К. П. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5124/1/p426-430%20%2B.pdf>

157. Сапожков А. А. Кредитные преступления. Незаконное получение кредита и злостное уклонение от погашения кредиторской задолженности. СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. 240 с.
158. Ситник Артем: «Українська корупція залишила слід у 41 країні світу». Національне антикорупційне бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/ukrayinska-korupciya-zalyshyla-slid-u-41-krayini-svitu>
159. Ситник Артем: «Українська корупція рідко закінчується всередині країни. Вона виходить у світ через іноземні банки або офшори». *Високий Замок*. URL: <https://wz.lviv.ua/ukraine/196681-ukrainska-koruptsiia-ridko-zakinchietsia-vseredyni-krainy-vona-vykhodyt-u-svit-cherez-inozemni-banky-abo-ofshory>
160. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/print>
161. Словарь иностранных слов. М.: Политиздат, 1987. 560 с.
162. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/ghostynnistj>
163. Слущька Т. І. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у сфері службової діяльності: навч. посіб. К.: КНТ, 2007. 164 с.
164. Статистичні дані НАЗК щодо перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2019 рік. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/departament-perevirky-deklaratsij-ta-monitoryngu-sposobu-zhyttya/novyny/>
165. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. К.: Атіка, 2007. 624 с.
166. Стогова О. В. Люстрація як передумова ефективної боротьби з корупцією. *Сучасне суспільство*. 2016. Вип. 1. С. 167–177.
167. Стрельченко О. Доктринальна характеристика адміністративної відповідальності за порушення норм (правил) у сфері обігу лікарських засобів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 179–183.
168. Стрельченко О. Г., Островерхов Д. Ю. Адміністративно-правові методи адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 1. Т. 3. С. 107–112.
169. Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані з корупцією: практ. посіб. / за ред. О. М. Костенка. К.: Національна академія прокуратури України, 2018. 346 с.
170. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення. Одеса, 2000. 177 с.
171. Територіальна громада: знанневість, дієвість: монографія / Ю. О. Куц, В. М. Сінченко, В. В. Мамонова, С. В. Газарян; за заг. ред. Ю. О. Куца. Х.: Віровець А. П. «Апостроф», 2011. 340 с.
172. Трепак В. Законодавче визначення поняття «корупційне правопорушення» як потенційне джерело колізій: проблемні питання теорії та практики. *Юридична Україна*. 2016. № 3-4. С. 50–57.

173. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття «корупція». *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 181–196.
174. Трофименко Р. В. Шляхи удосконалення правового механізму протидії незаконному збагаченню. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. К., 2013. Вип. 2 (30). С. 183–195.
175. Узагальнення судової практики у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (статті 172-4 172-9 КУпАП) / О. О. Дудоров. К., 2019. URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/1724-1729>
176. Федорук Н. С. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2011. 296 с.
177. Франчук В. В., Корецька-Шукєвич Д. Досвід Республіки Польща у сфері кримінально-правової протидії корупції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 508–511.
178. Франчук В. В., Корецька-Шукєвич Д. Теоретичні та прикладні проблеми адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Соціально-правові студії: науково-аналітичний журнал*. 2020. Вип. 1 (7). С. 112–120.
179. Фоміна М. В., Кузьменко В. В. Сутність, форми і класифікація корупційних відносин. *Економічний вісник університету*. 2013. Вип. 21 (1). С. 182–186.
180. Фролов О. С., Васильєв І. В. Зміст та обсяг концепту «суб'єкт адміністративного правопорушення». *Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. Вип. 66. 400 с.
181. Хосе Угас «Немає корумпованого політика, який би не назвав розслідування проти себе політичними». Громадське Телебачення. URL: <https://hromadske.ua/posts/nemaye-korumpovanogo-politika-yakij-bi-ne-nazvav-rozsliduvannya-proti-sebe-politichnimi-prokuror-antikorupcioner-ugas>
182. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
183. Чемерис І. В. Зарубіжний досвід протидії корупції в системі державного управління. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 3 (12). С. 110–118.
184. Шедий М. В. Социальные детерминанты коррупции в российском обществе: монография / М. В. Шедий; Российская акад. нар. хоз-ва и гос. службы при Президенте Российской Федерации. Орел: Изд-во ОФ РАНХиГС, 2012. 148 с.
185. Шедий М. В. Коррупционные отношения в современном обществе: социологический анализ: монография. Орел, 2013. 152 с.
186. Шестопалова Л. Відмежування корупційних правопорушень від правопорушень, пов'язаних із корупцією. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 193–197.
187. Шимон О. М. Вдосконалення правового регулювання встановлення обмежень і заборон як засобів запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією. *Запорізькі правові читання: матеріали щорічної Міжнародної*

- науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 6 травня 2019 року) / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 134–136.
188. Шукевіч-Корецька Д. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією. Міжнародна науково-практична конференція. *Актуальні проблеми науки і практики*: Львів, 11 грудня 2017. Львів: ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права», 2017. URL: <http://lubp.com.ua/arpr-2017-bedratyi-y/>
189. Шукевіч-Корецька Д. Адміністративно-правові засоби протидії правопорушенням, пов'язаних з корупцією. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин*: матеріали міжнар.ї наук.-практ. конф. 2020. С. 63–65.
190. Ярмиш Н. Про співвідношення одержання неправомірної вигоди з одержанням забороненого подарунка. *Вісник прокуратури*. 2016. № 6. С. 48–54.
191. Decyzja Rady 2003/568/WSISW z dnia 22 lipca 2003 r. W sprawie zwalczania korupcji w sektorze prywatnym.
192. Dobrowolski Z. Analiza regulacji prawnych w aspekcie przeciwdziałania korupcji w życiu publicznym. 2006. *Studia Lubuskie*. № 2.
193. Ernst&Young должна объяснить, почему включила Украину в рейтинг коррупции, – Гройсман. РБК Україна. Новини. Економіка. 14.04.2017. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ernst-young-dolzha-obyasnitpochemu-vklyuchila-1492159379.html> 3
194. FAQs on corruption. How do you define corruption? // Transparency International – 25.12.2016. URL: http://www.transparency.org/whoweare/organisation/faqs_on_corruption#define Corruption
195. Friedrich C. J. *The Pathology of Politics: Violence, Betrayal, Corruption, Secrecy, and Propaganda* / Carl Joachim Friedrich. N. Y.: Harper & Row, 1972. 287 p.
196. Iyer N., Samociuk M. Defraudacja i korupcja. Zapobieganie i wykrywanie. 2007. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
197. Kalus S. *Ochrona prawna obrotu gospodarczego*. Warszawa: LexisNexis Polska Sp. z o.o., 2011.
198. Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2018 r. poz. 1958, z późn. zm.3) – ustawy z dnia 10 września 1999 r.
199. Kojder A. *Korupcja i poczucie moralne Polaków. Kondycja moralna społeczeństwa polskiego: praca zbiorowa*. 2002. Kraków: Wydawnictwo WAM.
200. Korecka-Szukiewicz D. Differentiation of part-time job and combination of duties from other types of activities in the offense under article 172-4 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (Cuaо). *Науково-практичний журнал. Право. ua*. 1, 2020. С. 152–158.
201. Lewicka-Strzałecka A. *Korupcja i zaufanie*. 2007. *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*. Vol. 10. № 1.
202. Rządowy Program Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020 – Uchwała Nr 207 Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 2017 r.

203. Stawnicka J. Korupcja jako patologia społeczna. Wielowymiarowość działań profilaktycznych. 2013. Profilaktyka w przestrzeni publicznej. Kraków. T. 1.
204. Szwejkowski Ł. Korupcja. Wybrane zagadnienia. 2013. Legionowo: Centrum szkolenia policji, 31 s.
205. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie Kodeksu karnego i innych ustaw. Nr 111, poz. 1061.
206. Ustawa o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych – z dnia 12 maja 2011 r. (Dz. U. z 2019 r. poz. 784, 999, 1096 i 1590).
207. Ustawa Prawo farmaceutyczne – z dnia 6 września 2001 r. (Dz. U. z 2019 r. poz. 499, 399, 959, 1495, 1542, 1556, 1590, 1818, 1905, z 2020 r. poz. 322, 374, 567).
208. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o Partiach politycznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 580).
209. Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym: URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20061040708>
210. Walczak W. Przestępstwa korupcyjne a legalna korupcja – aspekty ekonomiczne i prawne. 2019. Przegląd bezpieczeństwa wewnętrznego. № 21.